

İSLÂM'IN TEMEL BİLGİLERİ

Prof. Dr. İbrahim Agâh ÇUBUKÇU

A. Ü. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Önsöz	5

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLÂM'DA İNANÇ MESELELERİ

Allah'a İman	9
İmanın esasları	11
Allah'a ve sıfatlarına iman	11
Meleklerle iman	18
Kitaplara iman	20
Peygamberlere iman	22
Âhiret'e iman	25
Kadere iman	28

İKİNCİ BÖLÜM

İSLÂMİN ŞARTLARI

Şehadet kelimesi	33
Namaz	36
Oruç	38
Zekât	41
Hac	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLÂM'DA AHLÂK VE SOSYAL GÖREVLER

İslâm'da ahlâk	49
İslâm'da adalet	52
İslâm'da temizlik	54

	<u>Sayfa</u>
Tasavvuf ve ahlâk	57
Dilden çıkan kötülükler	59
Kibrin zararları	61
Kıskançlık	64
Öfkenin zararları	66
Kinden doğan kötülükler	69
İslâm'da müsamaha	72
İslâm'da insan hakları	74
İslâm'da yardımlaşma	77
İslâm'da helâl kazanç	79
Kurban	81
Fıtır sadakası	83
İslâm'da merhamet	85
Cimrilik nedir?	87
İslâm'da düşünce	89
İslâmiyet hurafelere karşıdır	92
İslâmiyet'in anlamı	94
Genel indeks	97

ÖNSÖZ

İslâm'ın Temel Bilgileri adlı bu Eserimiz üç bölümden ibarettir. Birinci bölümde inanç meselelerini anlattık. İkinci bölümde İslâm'ın şartlarını yazdık. Üçüncü bölümde ise ahlâk ve sosyal görevler üzerinde durduk.

İslâm'ın Temel Bilgileri'ni hazırlarken yukarda sözünü ettiğimiz konuların kolay anlaşılır bir dille açıklık kazanmasına çalıştık. Okuyucular, Eserimizi benzerleri ile karşılaştırdırca bu çabamızı daha iyi değerlendirecektir.

İslâm'ın Temel Bilgileri'nin önemli bir özelliği de İslâmiyet'in ahlâk kurallarını, insanlar arasındaki dayanışmayı ve topluma yapılacak hizmetleri çeşitli konularla dile getirmesidir.

Bu Eserle iyi bir müslümanın, yalnız iman ve ibâdetle yetinmeyip iç temizliğine ve ahlâk olgunluğuna da çok önem vermesi gerektiği ortaya konmuştur.

Ayrıca Eserde sağlam bir imanın insanı her iki dünyada mutlu kılacağı da yeterince belirtilmiştir.

İslâm'ın Temel Bilgileri'nden hem din dersi gören bütün öğrencilerin, hem de İslâmiyet hakkında toplu bilgi öğrenmek isteyen kimşelerin çok faydalanacağını umut etmekteyiz. Böylece dinimize ve milletimize küçük de olsa bir hizmet yaptığımızı inanmaktayız. Bu Eseri yazmayı bize nasip ettiği için Tanrı'ya şükürler ederiz. Şüphesiz ki bu küçük Eser hakkında son söz okuyucularımızdır. Yazmak bize, değerlendirmek ise onlara aittir.

İbrahim Agâh ÇUBUKÇU

BİRİNCİ BÖLÜM
İSLÂM'DA İNANÇ MESELELERİ

ALLAH'A İMAN

Filozoflar “nereden geldik, nereye gidiyoruz? Bu âlem niçin böyle var olmuştur? Bilgilerimizin sınırı nedir?” gibi sorulara cevap aramışlardır. Onların çoğu bu türlü sorulara cevap bulmağa çalışırken bir ilk sebebin yani Yüce Allah'ın varlığını kabul etmek zorunda kalmışlardır. Gerçekten de insan gücünün bir sonu vardır. Daha doğrusu yaratıkların en olgunu olan insan bile bazı olaylar karşısında güçsüzdür. İnsan doğar, büyür ve bir gün ölür. Bu geçici dünyada uzun bir rüya hayatı yaşar, sonra da göçüp gider. Kendi hayatını sonsuzlaştıramıyan insan, nasıl kendi kendisinin sebebi olabilir? İnsanı ve her şeyi yaratan sonsuz derecede güçlü bir Varlık mevcuttur. Bu Varlık da Yüce Allah'tan başka bir şey değildir.

Bazıları insanın, maymunun tekâmülü sonucunda meydana geldiğini ileri sürüyorlar. Bunlara sormak isteriz: Maymunu kim yarattı? Hücreleri kim yarattı? yahut ilk maddeyi kim yarattı? Bütün bu sorulara verilecek tek doğru cevap şudur: Her şeyi Yüce Allah yarattı.

Kur'an'da geçen şu âyetler insanı Allah'a iman hususunda düşündürücüdür: “Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbirini takip etmesinde akıl sahipleri için Allah'ın birliğine ve gücüne deliller vardır”. “Onlar nefisleri hakkında iyice düşünmediler mi”? “İnsan neden yaratıldığına baksın. O atılıp dökülen bir sudan yaratılmıştır”.

Gerçekten de insan hayatı bir damla su ile başlamış, daha sonra et olmuş, kemik olmuş. Günden güne büyümüş ve bir takım merhaleler geçirmiştir. Demek ki insan değişken bir varlıktır. Değişken bir varlığı ise değiştiren bir sebep vardır. Bu sebep hiç şüphesiz doğmayan, doğurulmayan ve benzeri olmıyan Yüce Allah'tır.

Mevsimlerin sistemli gelişi, gök cisimlerinin durumu, canlıların ve cansızların yaratılışı, kısaca kâinatın düzenli işleyişi bize daima Yüce Allah'ın varlığını ve büyüklüğünü gösteriyor.

Gerek aklımız ve gerek sezgilerimiz bizi Allah'a yöneltir. Allah'a iyice iman ettikten sonra geriye O'na lâıyk olmağa çalışmak kalıyor. Hz. Muhammed O'nun emirlerini tebliğ etmiştir. Maneviyata hizmet etmek isteyenler için Kur'an sonsuz bir hazinedir. O halde bu hazineden faydalanmak ve ahlâken olgunlaşmağa çalışmak her müslümanın görevidir.

İMANIN ESASLARI

İslâm'da imanın esasları altı bölüm halinde görülür. Bunlar Allah'a, Meleklerle, Kitaplara, Peygamberlere, Âhîret'e ve Kadere İmandan ibarettir.

Şimdi bu iman esaslarını ayrı ayrı inceleyelim.

1. ALLAH'A VE SIFATLARINA İMAN

Kâinata şöyle bir göz gezdirdiğimiz zaman onun bir takım çözümlenmesi zor sırlarla dolu olduğunu görürüz. Âlemde insanlar, canlı varlıklar, nebatlar ve cansız varlıklar vardır. Gök yüzünde ay, yıldızlar ve güneş vardır. Kim bilir belki bilmediğimiz, görmediğimiz nice nice varlıklar ve güneş sistemleri de vardır. Biz duyularımızla ve çok güvendiğimiz aklımızla kâinatın sırrını ve mahiyetini çözemiyoruz. Gerçi ilim ve fen durmadan ilerliyor ve fakat ilerledikçe de insanın ne kadar az şeyler bildiği ortaya çıkıyor. Başka bir deyimle bildiklerimizin ve bulduklarımızın, bilmediklerimiz ve bulamadıklarımız yanında son derece az olduğu anlaşılıyor. Hem aklımız ve çabalarımız ancak var olan şeyler üzerinde bir şeyler yapabiliyor. Ama ilk tohumu yok olan hiç bir şeyi yoktan yaratamıyoruz. Varlıkların aklı ile en güçlüsü olan insan bile bazı olaylar karşısında âciz kalıyor. Örneğin insan kendini ölümsüz kılamıyor. Birçok olayların sebep ve sonuçlarını bulsak bile bu kâinattaki düzen ve ahengin niçin böyle olduğuna akıl erdiremiyoruz. Her olayın bir sebebi olur gerçeğinden hareket ettiğimiz zaman kâinatın var olmasının da bir olay olduğu, O halde onun da bir sebebi bulunduğu sonucuna varıyoruz. Her şeyin ilk sebebi olan bu varlık da ancak Yüce Allah olabilir. Mademki her şeyin bir sebebi vardır, o halde kâinatın varlığına sebep olan bir yaratıcı kudret yani Yüce Allah da vardır. İlk insan türünü, nebatları, çifter çifter canlıları ve cansızları yaratan da hiç şüphesiz Yüce Allah'tır.

Kâinattaki düzen ve ahenk de onun yapıcısının ve yaratıcısının sonsuz derecede güçlü bir varlık olduğunu doğruluyor. Her şeye bir sebep arayan aklımız, ancak kâinatın ilk sebebine yani Yüce Allah'a inandığı zaman rahatlıyor ve iç huzuruna kavuşuyor.

Ayrıca maddenin güçsüzlüğü açıkça görülmektedir. Güçsüz bir varlık ise nasıl kendi kendinin sebebi olabilir. Onun sebebi kendi dışındadır. Bu da ancak Yüce Allah olabilir.

Güçlü varlık olan insan doğuyor, büyüyor, yaşlanıyor ve artık daha fazla kendini hayatta tutamıyarak ilâhî kadere boyun eğiyor. Yani kendini ister istemez ölüme terk ediyor. Doğuş nasıl yeni bir hayatın başlangıcı ise, ölüm de bir başka hayatın başlangıcıdır.

Uyku ve rüya âlemi de insanlar için bir ibrettir. Hayatta iken uykusuz yapamıyoruz. Uyuyoruz. Rüyalar görüyoruz. Uyandığımız zaman gördüklerimizin bir hayal gibi uyku âleminde geçtiğini hatırlarız. Yarın öldüğümüz zaman da bu âlemin geçici bir durak yeri olduğunu niçin hatırlamayalım? Uyanıklığa nisbetle rüya âlemi nasıl hayal ise, Âhirete nisbetle de bu dünya hayatı geçici bir hayaldir. İnsanın geçirdiği bu değişiklikler de onun belli bir sınırdan sonra güçsüzleştiğini gösterir. Güçsüz bir varlık ise kendi kendinin sebebi olamaz. O halde insanı var eden Yüce Allah'ın varlığını kabul etmek zorundayız.

Bu gerçeklere ek olarak şunu da kaydedebiliriz ki bir çok kimse-ler hak yoluna girdikten sonra değişmişlerdir. Başka bir deyimle inanmak ve dinî hayatı yaşamak bir çok insanların halinde mânevi yönde ilerlemelere sebep olmuştur. Dinî deneylerin ve samimiyetin devamı velî karakterli nice kişileri bizlere kazandırmıştır. Bu gibi kimselerin eserleri hak yoluna girdikten sonra Allah'ın varlığının daha iyi anlaşıldığını ve ona karşı olan sevginin daha çok çoğaldığını ortaya koymaktadır. "Bizim uğrumuzda mücahede edenleri hidayet yolumuza kavuştururuz" âyeti de bu gerçeği göstermektedir. Demek ki dinî yaşantı da bizim Allah'ın varlığına daha iyi inanmamızı sağlar. Bir çok velî karakterli insanların dinî yaşantıları güçlendikçe inançları da güçlenmiştir. Bunların bize bıraktığı eserler dinî eylemlerle insanın Allah'ın varlığına ve sevgisine daha çok yaklaşacağını doğrulamıştır.

Allah'ın varlığını aklî deliller yanında naklî deliller de göstermektedir. Bu hususta Kur'an'dan vereceğimiz âyetler oldukça derin anlamlı ve bizleri düşündürücüdür. "Allah tanıklık eder ki gerçekten kendinden başka tanrı yoktur; melekler de, ilim sahipleri de hak ve

adâlet ile bezenmiş olarak tanıktır ki Allah'tan başka asla ilâh yoktur". "Allah gökleri direksiz yükseltti; bunları görüyorsunuz; sonra yeri ve gökleri kaplıyan âlemi düzenledi; güneşi buyruğuna tâbi kıldı; bunların her biri belli ve şanlı bir amaca doğru gitmektedir. O, işleri bilerek yürütüyor, âyetlerini bir bir gösterip açıklıyor ki sizler Rabbinizin varlığına sağlam olarak inanınız". "Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygambere indirdiği Kitab'a ve ondan önce indirdiği kitaplara inanınız! Allah'ı, Meleklerini, Kitaplarını, Peygamberlerini ve Âhret gününü inkâr edenler, derin bir sapıklık içindedirler". "İnsan neden yaratıldığına baksın. O atılıp dökülen bir çeşit sudan yaratılmıştır". "Onlar Allah'ın yer ve göklerdeki büyük saltanatına, Allah'ın yarattığı herhangi bir şeye, belki ecellerinin yaklaşmış olduğuna bakmazlar mı"?

İşte bu gibi âyetlerle de varlığı kesinleşen Yüce Allah'ın bir çok sıfatları da vardır. Allah'ın özellikleri konusunda da baş kaynağımız Kur'an'dır. Şimdi de Kur'an'da Yüce Allah'ın nasıl anlatıldığını görelim: "O Allah birdir, hiçbir şeye muhtaç olmayıp her şey ona muhtaçtır; doğurmamış ve doğurulmamıştır ve hiçbir şey ona eş olamaz". "Allah'tan başka ilâh yoktur, sonsuz yaşayan ve her şeyi yaşatan O'dur; kendisine uyku ve gaflet gelmez; göklerde olanlar ve yerde olanlar hep onun".

İşte genellikle Kur'an'da böyle anlatılan Yüce Allah'ın yine Kur'an'da görülen bir çok sıfatları vardır. Bu sıfatların başında vücûd sıfatı gelir ki bu Allah'ın var olması demektir. Allah'ın varlığından daha önce uzun uzun söz ettik. Şimdi de O'nun öteki sıfatlarından söz edelim. Allah'ın selbî sıfatları şunlardır: Kıdem, Bakâ, Vahdaniyet, Havâdise muhalefet (sonradan olanlara benzememek) ve Kıyam bizatihi. Bu sıfatların karşıtı ile Allah'ın zatının vasıflanması imkânsızdır. Allah'ın zatî veya subutî dediğimiz sıfatları ise 8 tanedir. Bunlar da şunlardır: Hayat, İlim, Semi', Basar, İrade, Kudret, Kelâm ve Tekvin. Şimdi bu sıfatları birer birer açıklayalım:

Kıdem : Yüce Tanrı'nın başlangıcı yoktur. O kendiliğinden ezeli olarak vardır. Onun varlığı için bir süre, bir başlangıç ve bir yer düşünülemez. Hiç bir şey yok iken O vardı. Varlığı kendi zatının icabıdır. Başka bir nesne tarafından var edilmiş değildir. Varlıkta hiç bir şey O'na eş olamaz. O'nun zatı kadımdır. O'nun varlığından başka şeyler ise sonradan olmadır. Bu kâinatta var olan her şey O'nun dilemesiyle vücûd bulmuştur. Tanrı yaratılmış değil, yaratıcıdır.

Bakâ: Yüce Tanrı'nın sonu yoktur. Sonlu varlıklar yaratılmış olanlardır. Tanrı yaratılmadığına göre sonlu olamaz. O sonsuzda bakîdir. O'ndan başka varlıklar bir gün yok olabilirler. Fakat Tanrı için böyle bir yokluk düşünülemez. O'nun varlığı mümkün değil vâcibdir. Varlığı vâcib olan için son yoktur. Kâinattaki varlıklar Tanrı'nın kanunlarına göre değişikliğe uğrar. Tanrı'nın zatı ise değişme yeri değildir. O her türlü değişmeden ve her türlü yokluktan münezzehtir.

Vahdaniyet: Tanrı birdir. O'nun ortağı yoktur. O'nun ne babası, ne de çocukları vardır. O'nun zatı bölünmeyi, birleşmeyi ve yok olmayı kabul etmez. O'na çocuk isnat edenler yanılırlar. O'na ortak ilâh tanıyanlar da ağır bir yanılma içindedirler. Eğer Tanrı'dan başka bir ilâh daha olsaydı, aralarında anlaşmazlık çıkardı. Birinin ötekini yenmesi gerekirdi. Yenilen ve güçsüz olan bir varlık ise ilâh olamaz. Nitekim Kur'an'da şöyle buyuruluyor: "Sizin İlâhınız birdir, başka ilâh yok, ancak her nimeti veren ve rahmeti çok olan O vardır". "Eğer onların dedikleri gibi Tanrı ile beraber başka ilâhlar da olsaydı, o halde bunlar Arş sahibine karşı gelme yolunu tutarlardı. Tanrı'yı bundan tenzih ederim, Allah onların dediklerinden çok büyük ve çok yüksektir". "Eğer göklerde ve yerde Tanrı'dan başka ilâhlar olsaydı, yer ve gökler fesada uğrardı". "Onunla beraber hiç bir tanrı yoktur. Eğer öyle olsaydı elbette her tanrı kendi yarattığını sürükler götürür ve biri ötekinden üstün çıkmak için birbirlerinin yarattıklarını ve birbirlerini yok ederek yükselirlerdi. tanrı bütün onların vafettiklerinden münezzehtir". "O öyle Tanrı'dır ki kendinden başka hiçbir ilâh yoktur. Önünde de, sonunda da hamd O'nundur, hüküm de O'nundur. Siz ancak ona döndürülüp götürüleceksiniz".

Havâdise muhalefet (sonradan olanlara benzememek): Yüce Tanrı kâinatta var olan öteki varlıklara benzemez. O'nun zatı sonradan vücûd bulmuş olan kâinattaki varlıklara muhalif olarak kendiliğinden vardır. Tanrı'nın yemeğe, içmeğe, hareket etmeğe ve cinsî arzulara ihtiyacı yoktur. İhtiyacı olmak eksiklikten gelir. Tanrı eksik değildir ki başka şeylere muhtaç olsun. Kâinattaki nesnelere birleşmeğe, bölünmeğe, dağılmağa ve yok olmağa duçar olabilirler. Yüce Tanrı'nın zatı ise bu fiillerden münezzehtir. Demek ki Tanrı gerek sıfatlar ve gerekse fiiller yönünden öteki varlıklara benzemez. Nitekim Kur'an'da bu husus şu âyetle açıklanmıştır: "Allah hiç bir şeye benzemez, O iştir ve O'nun ilmi her şeyi kuşatır".

Kıyam bizatihî: Yüce Tanrı kendi zatiyle vardır. Varlığı için başka birine muhtaç değildir. O'nun varlığı için sebep aranmaz. Ak-

sine O sebepleri yaratandır. Her şey O'nun kurduğu düzene göre işler. O'nun zâtı bir düzene bağlı değildir. İlmi her şeyi kuşatmıştır. O'nun zâtı zamana, mekâna ve oluşmalara bağlı değildir. O, mümkün değil, vücûdu vâcip olandır. Vücûdu vâcip olan demek, varlığı kendiliğinden zorunlu olan demektir.

Hayat (diri olmak) : Tanrı'nın hayat sıfatı O'nun daima diri olması demektir. Tanrı için ölüm, uyku ve gaflet asla düşünülemez. Yüce Tanrı irade, kudret ve ilim sahibi bir varlık olarak daima diridir. Dilemek, gücü yetmek ve bilmek diri olmayı gerektirir. Kur'an'da Tanrı'nın hayat sahibi olduğu belirtilmiştir.

İlim : Yüce Tanrı her şeyi bilir. O'nun için gizli hiç bir şey yoktur. Kalplerde olanı da, açıkta olanı da O hakkıyla bilir. Her şeyi yaratmadan önceki durum da O'nun ilminden uzak değildir. Gökte ve yerde olanlar değil, ancak Yüce Tanrı gizli âlemi bilir. O'nun ilmi sonlu değil, sonsuzdur. Sınırlı değil, sınırsızdır. Her şeyi yoktan yaratan, her şeyi olduğu gibi bilmez mi? Şüphesiz ki hiç bir varlık ilimde de Tanrı'ya denk olamaz. Kur'an'da Tanrı'nın ilmi şöyle ifade buyurulmuştur: "Sözünüzü ister gizli tutun, ister açığa vurun, Tanrı kalplerin özünü bile hakkıyla bilendir. Hiç her şeyi yaratan bilmez mi? O lâtiftir, her şeyden haberdardır." "O gizliyi de, açık olanı da bilir." "Gaybın anahtarları onun elindedir. Kendisinden başkası bunları bilmez. Karada ve denizde ne varsa hepsini O bilir. O'nun ilmi dışında bir yaprak dahi düşmez. Yer yüzünün karanlıkları içinde tek bir tane, yaş ve kuru hiçbir şey müstesna olmamak üzere hepsi apaçık bir kitapadır."

İrade : İrade sıfatı Yüce Tanrı'nın dilediğini yapması demektir. O her şeyi ezelf iradesiyle yaratmıştır. O'nun dilediği olur. Dilemediği olmaz. O herhangi bir fiili işlemeğe muhtaç değildir. Herhangi bir fiili işlemeğe de zorlanamaz. Yapmak istediği fiillerde tamamen özgürdür. İlâhî irade iki şekilde tecelli eder: 1- Kevnî yahut tekvinî irade. 2- Teşriî yahut dinî irade.

Kevnî irade herhangi bir şeye taalluk edince Tanrı'nın dilediği o şeyin tecellisi zorunludur. Nitekim Yüce Tanrı bu hususu işaret etmek üzere şöyle buyurmuştur: "O hem dirilten, hem öldürenidir. De ki O herhangi bir işin olmasını dilediği zaman, yalnız "ol" der, o da olur." "

Teşriî irade ise sevgi ve rıza demektir. Bu mânada irade buyurulmuş şeylerin vuku'u zorunlu değildir. Bu mânada Tanrı herhangibir

kimseyi belli bir fiili işlemeğe zorlamaz.” “Tanrı kullarının fenalık ve kötülük yapmamalarını irâde buyurur. Tanrı sizin için kolaylık ister”, âyetlerindeki iradeyi teşriî irade olarak anlamak gereklidir.

Kudret : Bu sıfat güç yeterliği demektir. Yüce Tanrı'nın herşeyi yapmağa gücü yeter. Zaten düzenli işleyen kâinatın yapısı, onu Yaratanın kavrayamayacağımız derecede güçlü olduğunu saptamaktadır. Tanrı dilerse yarattığı her şeyi bir anda yok etmeğe muktedirdir. Zaten güç eksikliği onun hikmet ve Tanrı'lığına yakışmaz. Kur'an'da Tanrı'nın gücüne işaret eden birçok âyetler vardır. İşte bu âyetlerden bazı örnekler: “Göklerde ve yerde olanlar Tanrı'nındır. İçinizde olanı dışarı vursanız da, gizleseniz de Tanrı onun hesabını sizden sorar, dilediğini bağışlar ve dilediğini azaplandırır. Tanrı'nın her şeye gücü yeter.” “Halâşu gerçeği bilmediler mi ki gökleri ve yeri yaratmış, onları yaratmaktan yorulmamış olan Tanrı ölüleri de diriltmeğe kadirdir. Evet onun her şeye gücü yeter.” “Göklerin ve yerin mülk ve tasarrufu Tanrı'nındır. Ne dilerse yaratır. Dilediğine kız çocuklar bağışlar, dilediğine de erkek evlat lütfeder. Tanrı çocukları erkekler ve dişiler olmak üzere çift verir. Dilediği kimseyi de kısır bırakır. Şüphesiz, O hakkıyla bilendir, her şeye kadirdir.”

Kelâm : Kelâm sıfatı, Tanrı'nın harf ve sese muhtaç olmaksızın konuşması demektir. Tanrı'nın sözleri kadimdir. Bu sebeple Kur'an da kadimdir. Mu'tezile, Kur'an'ı yaratılmış saymakla hataya düşmüştür. Ehl-i Sünnet ise vahiy mahsülü olan Kur'an'ı kadim saymıştır. Kadim olan harf ve sesler değil, Kur'an'ın aslı ve anlamıdır. Yüce Tanrı vahiylerini ya doğrudan doğruya Peygamberlerine indirmiştir, ya onlarla perde arkasından konuşmuştur, ya da onlara elçiler aracılığı ile vahiy göndermiştir. Nitekim Cebrâil (a.s.) Peygamberimiz Hz. Muhammed'e Tanrı'nın vahiylerini getirmiştir. Şurasını da belirtmek gereklidir ki Yüce Tanrı'nın kelâmı beşer sözleri gibi sınırlı değildir. Nitekim Kur'an'da bu hususta şöyle buyuruluyor: “Rabbinin sözlerini yazmak için bütün denizlerin suyu mürekkep olsa ve bir o kadar yardımcı olarak (denizler) ilâve etsek, Rabbinin sözleri tükenmeden o denizler tükenir.”

Semi : Yüce Tanrı her şeyi işitir. İster alçak sesle, ister yüksek sesle konuşalım her sözümüzü Yüce Tanrı duyar. O'nun işitmesi ve anlaması insanlarınki gibi sınırlı değildir. O'na yapacağımız her ibâdet ve her dua kesin surette kendisinin ilim ve işitmesinden uzak değildir. Tanrı'nın işitici olduğu bir çok âyetlerde belirtilmiştir. Bunlardan bir örnek vermek yeter sanırız: “Tanrı'yı bırakıp da size ne bir zarar,

ne de bir fayda yapmaya gücü yetmeyen şeylere mi tapıyorsunuz? Oysaki her şeyi işiten, her şeyi bilen Tanrı'nın kendisidir.”

Basar : Tanrı her şeyi görür. O'nun görmesini duvarlar, perdeler ve uzak mesafeler engellemez. O ışıktaki da, karanlıkta da her şeyi görür. O'nun görmesinden hiç bir şey saklı değildir. Eğer Tanrı görmekten âciz olsaydı, gerçek Tanrı olamazdı. Çünkü kör olmak yani görmemek bir eksiklikler. Tanrı ise her türlü eksiklikten uzaktır, münezzehtir. Nitekim Kur'an'da bu hususta şöyle buyuruluyor: “Kim dünya mukâfatını isterse bilsin ki dünyanın da, Âhîretin de mukâfaatı yanındadır. Tanrı hakkıyla işitici ve tam olarak görücüdür.” Ayrıca “Tanrı'nın yaptıklarınızı görücü olduğunuzu biliniz” emri de bu konuda çok derin anlamlar taşımaktadır.

Tekvin : Tekvin sıfatı var etmek, icat etmek, yaratmak ve öldürmek anlamına gelir. Eş'arî Tanrı'nın Tekvin sıfatını itibarî bir sıfat olarak kabul etmiştir. Maturidî ise tekvini Tanrı'nın hakikî ve zatî bir sıfatı olarak nitelemiştir. Tanrı'nın bu sıfatı da ezelîdir. O iradesiyle bir şeyi ister, gücü o şeyi yapmağa yeter, tekvin sıfatıyla de dilediği şeyi öldürür, fiil olarak yapar. O istediğini icat etmekte ve yapmakta özgürdür. Her şey O'nun emri ile olur. Dilemediği şey olmaz. Kur'an'da bu hususu açıklıyan âyetlerden bazıları şunlardır: “O öyle Tanrı'dır ki öldüracağı her şeyi hikmeti gereğince takdir edendir. Onları var edendir. Varlıklara biçim verendir”. “Yeri de döşeyip yaptık. Onda sabit dağlar yaratıp koyduk, onlarda ölçülmüş her şeyden münasip nebatlar bitirdik. Orada hem sizin için, hem rızıkların sağlayamayacağınız kimseler için bir çok geçim sebepleri yarattık. Mutlak biz hem diriltiriz, hem öldürürüz. Biz hepsinin varisleriyiz”.

Yukarda açıkladığımız selbî ve zatî sıfatlar dışında Yüce Tanrı'nın başka sıfatları da vardır. Bunlar öldürmek, diriltmek, rızıklandırmak, iyileştirmek, zenginleştirmek gibi sıfatlardır. Örneğin Tanrı filana rızık verdi veya geçen yıl meyveleri bol vermedi gibi yapma fiilleri bu tür sıfatlardandır. Bu sıfatların Tanrı hakkında bulunup bulunmaması eşittir. Bunlara Tanrı hakkında caiz sıfatlar denir. Bu gibi sıfatlar çoktur. Burada bu sıfatlar hakkında ayrıntılı bilgi verecek değiliz. Şimdi imanın başka bir esası olan Meleklerle inanılması konusunu inceleyelim.

2. MELEKLERE İMAN

Meleklerle inanmak İslâmiyetin iman esaslarından biridir. Görmediğimiz Tanrı'ya nasıl inanıyorsak meleklerle de öylece inanmalıyız. Ruhumuzu ve aklımızı da görmeyiz. Fakat onların varlığına inanırız. Hem Yüce Tanrı, Kur'an'da meleklerin varlığını bildirmiştir. Melekler ibâdet etmek, Tanrı'yı tenzih etmek ve O'nun verdiği vazifeleri yapmakla görevlidirler. Onlar yemezler, içmezler ve evlenmezler. Onların çocukları yoktur. Tanrı'ya karşı gelmezler. Ancak İblis, Hz. Âdem'e secde etmiyerek isyan yolunu tutmuştur. Tanrı da onu huzurundan koğmuştur. Azrâil, Cebrâil, Mikâil ve İsrâfil meleklerin büyüklerindedir. Azrâil insanların canını alır. Cebrâil'in görevi Peygamberlere vahiyleri tebliğ etmektir. Nitekim O, Peygamberimiz Hz. Muhammed'e Tanrı'dan vahiy getirmiştir. Mikâil, yağmur yağdırmak, rüzgâr estirmek ve ekinleri öldürmek gibi vazifelerle görevlidir. İsrâfil ise kıyamet kopması ve insanların yeniden dirilmesi işlerinde görevlidir. Bir de insanların yanında bulunup onların yaptıkları iyi ve kötü işleri yazan melekler vardır ki, bunlara "Kirâmen Kâtibîn" denir. Ayrıca insanlar öldükten sonra onlara soru sormak görevini almış olan meleklerle "Münker Nekir" adı verilir. Melekleri bize anlatan bir çok âyetler vardır. Bu âyetlerden aşağıda vereceğimiz örnekler melekleri daha iyi anlatmamıza yardımcı olacaktır: "Tanrı onları (melekleri) erkek ve dişi yaratmamıştır". "Tanrı yolunun yolcusu, Allah'a, Âhret gününe, Meleklerle, Kitab'a ve Peygamberlere iman eden kimsedir". "Kullarına her hususta Rahîm olan Tanrı, sizlere gözetici melekleri gönderir, birinize ölüm gelince de gönderdiğimiz melekler o işi nasıl gerekirse kusursuz olarak yaparlar". "Ey iman edenler gerek kendilerinizi gerek ailelerinizi öyle bir ateşten koruyun ki onun yakacağı insanla taşdır. O ateşin üzerinde iri gövdeli, sert tabiatlı melekler vardır ki onlar Tanrı'nın kendilerine emrettiği şeylere asla isyan etmezler. Neye de memur edilirlere yaparlar". "Melekler de Tanrı'ya seni tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiç bir bilgimiz yoktur. Çünkü herşeyi hakkıyla bilen,

hüküm ve hikmet sahibi olan şüphesiz ki sensin, demişlerdi... Hani meleklerle, Âdem'e secde edin demiştik de (şeytanların başı olan) İblis'ten başkası hemen secde etmişlerdi. O ise dayatmış, kibirlenmek istemişti. Zaten de o kâfirlerdendi”.

Melekler konusunda son olarak şu hususu da belirtmek yerinde olur: Melekler insanları devamlı olarak Tanrı'nın yardımıyla iyiliğe teşvik ederler. Şeytan ise insanları kötülüğe sürüklemek ister. Bu sebeple her müslüman hareketlerinde daima vicdanından gelen ruhanî sese uyarak eylemde bulunmalıdır. Her insan ahlâk, adâlet ve doğruluk kurallarına uyduğu kadar Şeytan'dan uzaklaşıp meleklerin teşvikine uymuş sayılır.

3. KİTAPLARA İMAN

Tanrı'nın yolladığı kitaplara inanmak iman esaslarındandır. Peygamberlere büyük ve küçük olmak üzere 104 kitap indiği bilinmektedir. Bu kitaplardan 100 tanesi sahife adı verilen ufak kitaptır. 4 tanesi ise büyük kitaptır. Ufak kitaplardan 10 kadarı Hz. Âdem'e, 50 tanesi Hz. Şit'e, 30 adedi Hz. İdris'e ve 10 tanesi de Hz. İbrahim'e gönderilmiştir. 4 büyük kitaptan Tevrat Hz. Musa'ya, Zebur Hz. Dâvûd'a, İncil Hz. İsa'ya ve Kur'an da Hz. Muhammed'e vahiy olarak indirilmiştir. Yüce Tanrı bu kitaplarındaki emir ve yasaklarını ya Cebrâil aracılığı ile, ya da başka bir biçimde vahiy olarak peygamberlere bildirmiştir.

Bugün elde mevcut olan Tevrat ve İncil'ler, Yüce Tanrı'nın vahyettiği gibi değildir. Bugünkü Tevrat'lar Hz. Musa'dan yüzyıllarca sonra bulunduğu ileri sürülen kitaplardır. Asıl Tevrat kaybolmuştur. Halen İbranî, Yunan ve Samirî dilinde yazılmış olan tanınmış Tevrat nüshaları birbirini tutmamaktadır. Bu da Hz. Musa'ya inmiş olan gerçek Tevrat'ın kaybolduğunun delilidir.

İncil de Hz. İsa'dan en az 50 yıl sonra toplanıp bir araya getirilmiştir. Konstantin'in emriyle toplanan ruhanî meclis, birçok İncil nüshaları arasından seçtiği 4 farklı İncil'i muteber kabul etmiştir. Bu dört nüsha da birbirini tutmamaktadır. Bu da Hz. İsa'ya inen İncil'in değişikliğe uğradığını göstermektedir.

Semavî kitap olarak değişikliğe uğramayan, Tanrı'nın vahyettiği gibi korunan ve halen bu sağlamlığı ile okunan tek kitap Kur'an'dır. Peygamberimiz kendisine gelen âyetleri sahabeye okurdu. Bazı sahabe âyetleri ezberlerdi. Bazı sahabe de inen âyetleri yazardı. Hz. Ebu Bekr'in hilâfeti zamanında Zeyd b. Sabit başkanlığında bir heyet, evvelce yazılmış Kur'an sahifelerini bir araya topladı. Böylece bugünkü Kur'an'ın ilk nüshası meydana geldi. Bu toplama yapılırken son derece titiz davranıldı. Toplamanın Peygamberimizin emir buyur-

duğu tertibe uygun olması sağlandı. Kur'an'ın bu ilk nüshasının meydana gelişine ciddî hiç bir ilim adamı itiraz edememiştir. Hz. Osman zamanında bu ilk nüsha esas alınarak Kur'an nüshaları çoğaltıldı. İslâm ülkelerine kitap halinde yollandı.

Kur'an'ın en büyük mu'cizesi bizzat kendisidir. Çünkü onu hiç bir şair, hiç bir edip asla taklit edememiştir. O ne bir şiir, ne bir roman, ne de bir hikâyedir. O tam bir Tanrı kelâmıdır. O'nu taklide girişenler kesin bir başarısızlığa uğramıştır. Ondaki belâgat ve i'caz başka bir eserde yoktur. Kur'an insanları hem bu dünyada, hem de Âhîret'te mutlu kılacak yolları göstermiştir. Kısacası Tanrı Kur'an'daki emirleri insanı mânen olgunlaştırmak, ruhen yüceltmek ve ahlâken temizlemek üzere insanlara yollamıştır. Kur'an'da bizzat Kur'an'ı anlatan bir çok âyetler vardır. Bu âyetlerden işte bazı örnekler: “Kur'an Tanrı'dan sakınanları hidayete götüren şüphe götürmez bir Kitaptır”. “Tanrı, sözlerin en güzelini birbirini destekleyen lâfızlar ve mânalar olarak sure sure bir Kitap halinde indirdi; O'nu işitince Tanrı'dan korkanların tüyleri ürperir, anlayınca da kalpleri Tanrı'nın zikrine ısınır ve tüyleri yatıştır. Bu bir hidayet yoludur ki Tanrı dilediğini O'na ulaştırır; Tanrı'nın şaşırttığı insana hiç bir kimse yol gösteremez”. “Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağa indirmiş olsaydık, Tanrı korkusundan dağın çöküp parçalandığını görürdün. Bunlar örneklerdir; insanlara bunları düşünsünler diye söylüyoruz”.

Kur'an'da bulunan ve O'nun gerçek değerini açıklayan daha bir çok âyetler vardır. Bunların hepsini burada yazacak değiliz. Ancak şu kadarını belirtelim ki bu ilâhî mu'cizeye gerçekten müslüman olanlar iyice inanmalı ve O'nun insancıl ruhundan azamî derecede faydalanmalıdırlar.

4. PEYGAMBERLERE İMAN

Yüce Tanrı tarafından insanları doğru yola yöneltmek üzere bir çok elçiler yâni peygamberler yollanmıştır. Bunların pek çoğunun isimleri açıklanmamıştır. Kur'an'da adları açıklanmış olan peygamberler şunlardır: Âdem, İdris, Nûh, Hûd, Sâlih, Lût, İbrâhim, İsmâil, İshak, Yâkub, Yûsuf, Şuayb, Hârûn, Mûsâ, Davût, Süleymân, Eyyûb, Zülkifl, Yûnus, İlyas, Elyasa, Zekeriyya, Yahyâ, İsâ ve Hz. Muhammed. Ayrıca Kur'an'da adı geçen ve fakat velî veya peygamber oldukları hakkında kesin hükme varılamayan şu üç seçkin insan vardır: Üzeyir, Lokman ve Zulkarneyn.

Peygamberlerin görevi Yüce Tanrı'nın emir ve şeriatını insanlara duyurmaktır. Peygamberler gerektiğinde Tanrı'nın yardımıyla mu'cizeler göstermişlerdir. Mu'cize göstermek demek, aklımızla kavrayamayacağımız olağanüstü işler yapmak demektir.

Peygamberler Tanrı'dan vahiy alırlar. Tanrı, emirlerini onlara ya sezgi yoluyla duyurur, ya onlarla perde arkasından konuşur, ya da bir melek aracılığı ile buyruklarını bildirir. Peygamberler rüyada da ilâhî hikmetleri öğrenebilirler. Her insan vahiy alamaz. Fakat her peygamber ilâhî emirleri insanlara bildirmekle görevlidir. Öteki insanlar da samimî ibâdet ve güzel ahlâk sonucunda Tanrı'nın rızasını kazanarak ilham sahibi olabilirler. Şu kadar var ki vahiy dinde en üstün delildir. Herhangibir insanın kişisel rüyâları veya ilhamları dinde fikhî bir delil olamaz. İlham sahibi olan herhangibir kimse bunu Tanrı'nın bir lûtfu olarak saklamalı, başka insanlara açıklamamalıdır. Peygamberler ise aldıkları ilâhî emirleri açıklamakla görevlidirler. Esasen peygamberlerde başlıca şu özelliklerin bulunması gereklidir.

1 - *Doğruluk* : Peygamberler yalan söylemezler. Onların sözleri ve eylemleri birbirini tutar.

2 – *Emin olmak* : Tanrı elçileri kimsenin malına, canına ve namusuna göz dikmezler. Emanete hiyanet etmezler. Verdikleri sözü yerine getirirler. Herkes onlardan emin olur.

3 – *Tebliğ görevini yapmak* : Peygamberler aldıkları vahiyleri yâni ilâhî emirleri olduğu gibi insanlara tebliğ ederler. Vahiyleri başkalarına duyururken hata yapmazlar. Elçilik görevlerini eksiksiz yaparlar.

4 – *İsmet sahibi olmak* : İsmet sahibi olmak demek, günah işlemek demektir. Öteki insanların günah işlemesi mümkündür. Fakat Tanrı elçilerinin günah işlemesi mümkün değildir. Onlar Tanrı'nın seçkin kullarıdır. Tanrı, onların her zaman imdadına yetişir ve günah derecesine varmayan hatâlarını düzeltir. Onlar insanlık için Tanrı tarafından seçilmiş örnek kimselerdir.

5 – *Akıllı olmak* : Deliler Tanrı elçisi olamazlar. Tanrı elçileri akıllı, zekî, anlayışlı ve bilge kişilerdir. Her şeyde en olgun biçimde konuşurlar ve en olgun biçimde eylemde bulunurlar.

Peygamberler hakkında şu hususu da belirtmek yerinde olur: Onlar da bizim gibi insandırlar. Onlar da yerler, içerler ve evlenirler. Şu kadar var ki her insan peygamber olamaz. Peygamberlik Tanrı vergisi bir şeydir. Fakat her peygamberin de insan olduğunu unutmamak gerekir. Peygamberler içinde en üstünü bizim Peygamberimiz Hz. Muhammed'tir. Sonra öteki peygamberler başka yaratıklar arasında üstün sırayı alırlar. Meleklerin büyükleri genel olarak öteki insanlardan üstündür. Fakat insanlar da genel olarak öteki meleklerden üstündürler. Normal olarak bir insan büyük meleklerin dışında kalan meleklerden daha üstündür. Bu demektir ki insan Tanrı'nın ve onun elçisi Hz. Muhammed'in emirlerine uyarak melekten daha üstün mânevî bir dereceye ulaşabilir. Şaşkınlık ve sapıklık içinde kalanlar ise böyle bir dereceye ulaşamadıkları gibi Tanrı bağışlamazsa her iki dünyada da sıkıntıdan kurtulamazlar.

Peygamberlere inanmak kesin surette gereklidir. Ahenk içinde işliyen bu kâinatı yaratan Yüce Tanrı'nın, emirlerini insanlara duyurmak üzere zaman zaman elçiler yollaması akla uygundur. Bu elçiler kanaliyle insanlar Tanrı'ya nasıl kulluk edeceklerini, birbirlerine karşı nasıl davranacaklarını, mânevî değerlerin neler olduğunu öğrenmişlerdir. Semâvî dinlerin amacı, insanları ahlâken olgunlaştırmak, toplumun uygarlık ve hürriyet içinde ilerlemesini sağlamak olmuştur.

İnsan, akli ile Tanrı'ya inanabilir. Fakat insanın Tanrı'ya karşı görevlerini düzenlemesi bir elçinin getirdiği şeriatla olmalıdır ve nitekim öyle de olmuştur.

Toplumlar ve onların ihtiyaçları zaman ve mekâna göre değişmiştir. Bu sebeple de Tanrı, peygamberleri zaman ve zemin bakımından ihtiyaca göre yollamıştır. Peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed'tir. O öteki şeriatları neshetmiştir. Tanrı, dinlerin en sonu ve en olgun olanı İslâmiyet'i onun aracılığı ile yollamıştır.

Tanrı İslâmiyet'ten sonra bilimlerin gelişeceğini, teknolojinin ilerleyeceğini, haberleşme imkânlarının kolaylaşacağını, kitap neşriyatının çoğalacağını şüphesiz biliyordu. Artık gerek uçaklarla seyahat, gerek radyo ve televizyonla yayınlar gerçekleşmiştir. Şüphesiz ki Tanrı bunları ve bugünkü uygarlığın bütün imkânlarını da biliyordu. Bu sebeple artık Hz. Muhammed'le son dini göndermek zamanı gelmişti ve öyle de oldu. İslâm dini bilenlerle bilmeyeni eşit saymamış, ilim öğrenmeyi beşikten mezara kadar kadın ve erkeklere gerekli kılmıştır. Artık insanlık bu dinin buyruklarından daha kolay faydalanabilir. Hem İslâmiyet zamanla yeniliklerin kabûlüne de imkân vermiştir. Peygamberlerimiz içtihat edip isabet edene iki sevap, içtihat edip yanılana bir sevap yazılacağını bildirmiştir. Demek ki bu son din yâni İslâmiyet, akla, fenne, ilerlemeye ve hümanist düşüncelere asla karşı değildir. Kur'an ve hadislerde bulamadığımız hususlarda akla müracaat imkânı dinimize göre her zaman vardır. Peygamberlerimizin aracılığı ile gelen son dinin yâni İslâmiyet'in olgunluğu, hikmeti ve ondan kıyamete kadar ihtiyaca göre faydalanma imkânı da böylece daha iyi anlaşılmaktadır.

5. ÂHİRET'E İMAN

Öldükten sonra insanın yeniden dirileceği bir âlem vardır. İnsanın sonsuz olarak kalacağı bu âlem Âhîret'tir.

Dehriyun dediğimiz bazı sapıklar, bu dünyadaki hayatın dışında hiçbir canlının yaşayamayacağını iddia etmişlerdir. Kâinattaki düzenin sonsuz olarak böyle süreceğini ileri sürmüşlerdir. Bunlar bırakınız Âhîret'i, Tanrı'yı bile inkâr etmişlerdir.

Kâinattaki düzeni, sadece doğa kanunlarından ibaret sayan, tabiatçılar dediğimiz bazı düşünürler de Âhîret hayatını kabûl etmişlerdir.

Sadece maddenin gücüne inanan, her şeyi ekonomik düzene dayatmağa çalışan ve metafiziğe karşı olan bazı düşünürler de her türlü dinî gerçeklerin ve Âhîret hayatının inkârcısı olmuşlardır.

İslâm dinine göre ise Âhîret hayatına inanmak iman esaslarındandır. İnsan öldükten sonra bir bakıma küçük kıyamet kendisi için kopmuştur. Fakat asıl kıyamet, İsrâfil'in Sur denen ve mahiyeti ancak Tanrı tarafından bilinen bir ses aracına üflenmesiyle kopacaktır. İsrâfil'in yapacağı bu ilk üfleme ile kâinatın sonu gelecek, herşey alt üst olacak, düzen bozulacak ve insanlar dahil bütün canlılar öleceklerdir. İsrâfil'in, Sur'a ikinci kez üflemesiyle de insanlar hesap vermek üzere yeniden diriltileceklerdir.

Şu kadar var ki insanın bedeni öldükten sonra ruhu kıyamete kadar Berzah Âlemi denen bir yerde kalır. Ruh hesap gününe kadar amelîne göre ya rahat eder veya sıkıntı çeker. Kabir azabı dediğimiz şey, dünyada kötü eylemleri olan ruhların bedenlerinin ölümünden sonra çekecekleri bu sıkıntıdır. Nitekim Peygamberimiz "Kabir Cennet bahçelerinden bir bahçe yahut Cehennem çukurlarından bir çukurdur" diye buyurmuştur.

Kıyamet günü insanlar yeniden dirilince, Tanrı tarafından bir adâlet mahkemesi kurulacak ve herkes bu dünyada iken yaptıklarının hesabını verecektir. Herkesin ameli Mizan denilen ve Âhîret'e özgü olan bir tartı aracıyla tartılacaktır. Amelleri iyi olanlar Cehennem üzerine kurulmuş ve geçilmesi zor olan Sırat köprüsünü kolaylıkla geçeceklerdir. Amelleri kötü olanlar ise bunda başarısızlığa uğrayacaklardır. Bu dünyadaki eylemleriyle Tanrı'yı razı edenler, sayılmayacak kadar çok olan çeşitli nimetlerle donatılmış olan Cennet'e gideceklerdir. 8 tabakaya ayrılmış olan Cennet'te mü'minler sonsuz olarak türlü lûtuf ve nimetlerden faydalanarak yaşarlar.

Cehennem ise 7 tabakaya ayrılmış olup kâfirlerin ve günahkârların kalacağı bir yerdir. Kâfirler Cehennem'de sonsuz olarak kalırlar ve türlü işkenceler görürler. Mü'min olup günah işlemiş bulunanlar ise günahlarına göre Cehennem'de bir süre sıkıntı çektikten sonra Cennet'e giderler. Demek ki iman sahibi günahkâr insanlar günahları kadar Cehennem'de kaldıktan sonra Cennet'e gireceklerdir.

Kevser Havzı, Âhîret'te Peygamberimize Tanrı tarafından ihsan buyurulacak olan büyük bir havuzdur. Bu havuzun suyundan Peygamberimiz ve mü'minler içebileceklerdir.

Peygamberimiz ve Tanrı'nın sevgili kulları günahkâr mü'minlerin affı için şefaata yapabileceklerdir. Şefaata Tanrı'ya bağlı kalmış mü'minlerin mânevi derecelerini daha yükseğe çıkarmak için de yapılabilecektir. Ayrıca Peygamberimiz Hz. Muhammed, bütün insanlar Âhîret'te hesap günü heyecan içinde beklerken büyük ve genel bir şefaata yapabilecektir. Hesapların bir an önce yapılması için böyle bir şefaata hakkı yalnız Hz. Muhammed'e özgüdür. Bu imkân ve makam başka kimseye tanınmamıştır.

Ayrıca Kur'an'daki bazı âyetlerden anlaşıldığına göre Yüce Tanrı, kendine eş ilâh tanınması hariç, öteki günahları dilediği kimse için affedecektir. Fakat bu af kesin değildir. Bu demektir ki Tanrı şirk dışındaki günahları isterse affeder, isterse affetmez.

Kur'an'da Âhîret hayatı ve Kıyamet hakkında bir çok âyetler var. Şimdi bu âyetlerden örnekler verelim: "O kıyamet günü muhakkak gelecektir. Bunda asla şüphe yoktur. Allah kabirlerde olanları kaldıracaktır". "Sapmış olanlar, hayat ancak bizim bu dünyadaki hayatımızdır, burada yaşar, burada ölürüz, bizi yok eden de tabiatın başka bir şey değildir, derler. Onların bu hususta bilgileri yok; öyle sanıyorlar. Kendilerine açık deliller halinde âyetlerimiz okunduğu

zaman, eğer sözünüz doğru ise babalarımızı geri getirin bakalım, demekten başka huccetleri yok. Söyle ey Muhammed: size hayat veren de Tanrı, öldüren de Tanrı, kopup geleceğinde şüphe olmıyan kıyamet gününde sizi toplayacak olan da Tanrı'dır. Fakat insanların çoğu bunu bilmiyor. Bütün göklerin ve yerin mülkü Tanrı'nındır. Kıyamet koptuğu gün ise, bozguncular zararlı çıkacaklardır. (O gün) her ümmeti diz çökmüş göreceksin; her biri defterinin başına çağırılacak; o gün yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz. İşte bu yazdığımız defterdir; size doğruyu söyler. Biz sizin yaptıklarınızı yazmış bulunuyoruz". "İnsan, gelecek günlerini sefahat içinde geçirmek ister, kıyamet günü ne zaman diye sorar; evet, ne zaman ki göz kamaşır, ay kararır, güneş ile ay birleşir, o zaman kaçacak yer nerede, der; fakat asla hiçbir sığınak bulamaz, o gün durulacak yer Rabbinin yanındır. O günde her insana hayatında yapmış olduğu bütün şeyler haber verilecek, hattâ kendisi de kendine tanıklık edecektir; özürler ileri sürse de..." "İşte o gün mizan haktır. Tartıda amelleri ağır basanlar kurtulmuş ve mutluluğa ulaşmış olanlardır. Amelleri hafif olanlar, âyetlerimize ettikleri zulüm yüzünden yolda kalmış ve sapıtmış olanlardır". "Kıyamet gününde adâlet mizanlarını kurarız. İşlenen iş bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa onu tartıya koyarız. Hiç kimse, hiç bir şeyde asla haksızlığa uğramayacaktır. Hesap yapanların bizler olmamız güvenmeniz için yeter".

Kur'an'da yazılı bu âyetler de gösteriyor ki Âhîret hayatı vardır. Âhîret'e inanmak insanı daha mutlu kılar. Çünkü gerçekten iman sahibi bir kimse yapacağı her işte vicdanlı ve adâletli davranır. Eylemlerinden hem bu dünyada, hem de Âhîret'te sorumlu olduğunu unutmaz. İman nefsin kötü arzularını dizginler. Sağlam inanç, insanın sonsuz hayatı kazanmasının ilk anahtarıdır. İman insana ümit ve şevk verir. İnsanlar arasında kardeşlik ve dostluk bağlarını güçlendirir. İmanlı insan her şeyde iyi, doğru ve güzel olanı yapar. Kin, öfke ve kıskançlık gibi kötü huylardan uzak durmağa çalışır. Özgürlüğünü başkalarının hakkının başlıyacağı yere kadar kullanır. Bütün insanların iman sahibi olduğunu düşünün; böyle bir durumda insanlık için ortak bir hedef ve sonsuz bir ideal kurulmuş olur. Bu da hümanist bağların yayılmasına ve güçlenmesine yardım eder.

6. KADERE İMAN

Kaza ve kadere inanmak, imanın altıncı esasıdır. Kader meydana gelecek her türlü olayın ezelde Tanrı tarafından bilinmesi ve takdir buyurulmasıdır. Kaza ise her şeyin Tanrı'nın ilim ve takdirine uygun olarak meydana gelmesidir. Bazan kaza, takdir anlamına da kullanılmıştır.

Kaza ve kader konusunda çeşitli mezhepler ayrımlı görüşler ileri sürmüşlerdir. Cebriyeciler insanın cüzî iradesini inkâr etmişlerdir. Onlara göre insanın yapacağı bütün eylemlerde seçim ve kesp özgürlüğü söz konusu değildir. İnsan Tanrı tarafından yaratılmış ve istenmiş olan fiilleri işler. Bu fiilleri işlemeğe Tanrı tarafından mecbur edilmiştir. İnsan iradesi, havada dolaşan bir tüy parçasının rüzgâra tabi oluşu gibi Tanrı'nın irade ve dileğine uyar. Kısacası Cebriye'ye göre insanın yaptığı eylemlerde özgürlüğü ve cüzî iradesi yoktur. Bu türlü kaza ve kader anlayışı insanları tembelleğe ve uyuşukluğa sürükleyicidir. Aynı zamanda topluma zararlı ve bilimsel faaliyetleri engelleyicidir. Oysaki Kur'an'da "insan için ancak çalışıp yaptığı şey vardır" diye buyurulmuştur.

Bu Cebriye'ye karşı çıkan Mu'tezile denen mezhebin görüşleri ise daha başkadır. Mu'tezile mensupları insanların hareket özgürlüğüne sahip olduğunu ileri sürmüşlerdir. Daha da ileri giderek insanın kendi eylemlerini yarattığını söylemişlerdir. Bu düşüncelerini Tanrı'nın adâletine bağlamışlardır. Onlara göre Tanrı âdil ve herkesi sorguya çekici olduğu için insana tam özgürlük vermiş olmalıdır. İnsan, hem eylemlerinde özgürlükten yoksun, hem de Tanrı tarafından belli işleri yapmağa zorlanırsa, o zaman onun Âhiret'te sorguya çekilmesi anlamsız olur. Çünkü Tanrı, insanı hem belli fiilleri işlemeğe mecbur etmiş, hem de işlenmeğe mecbur ettiği fiillerden ötürü ceza vermiş olur. Bu da Tanrı'nın âdil olmasıyla bağdaşamaz. İnsan, Âhiret'te hesap vereceğine göre, yaptığı filleri kendi özgür iradesiyle işler.

Mu'tezile'nin yukarda açıkladığımız kader anlayışı da "Tanrı'nın istediği oldu, istemediği olmadı" ve "Tanrı sizi de, yaptıklarınızı da yaratmıştır" âyetlerine karşı düşüyor.

Kaza ve kader konusunda en doğru yolu Ehl-i Sünnet mezhebinin kurucuları göstermiştir. Sünnet Ehli'nden olanlar her şeyin olmazdan önce Levh-i Mahfuz'da yazılı olduğunu kabûl eder. Fakat insanların da bir cüzî iradesi olduğunu da inkâr etmez. Sünnet Ehli'ne göre insanın yapacağı işleri Tanrı ezelde bildiği için Levh-i Mahfuz'a yazmıştır. Yoksa Tanrı insanları herhangi bir fiili işlemeğe zorlamaz. Tanrı'nın takdiri ilmine bağlıdır. Tanrı insana cüzî irade vermiştir. Bir kimsenin fiillerini Tanrı küllî iradesiyle ilmine uygun olarak takdir etmiş, o da cüzî iradesiyle o fiilleri işlemiştir. Kulun sorumluluğu, Tanrı tarafından nasıl cereyan edeceği bilinerek Levh-i Mahfuz'a yazılmış fiilleri kesbetmiş olmasındadır. Tanrı, melekleri kötü fiiller işlemekten uzak olarak yaratmıştır. İnsanları ise iyilik ve kötülüğü işlemeğe müsait olarak yaratmıştır. İyilik yapan kendine, kötülük yapan da kendine eder. Tanrı'nın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Tanrı'nın kevnî iradesiyle dilediği şeyler kesin surette olur. Teşriî yanî dinî iradesiyle dilediği şeylerin meydana gelmesi ise zorunlu değildir. Örneğin Tanrı herhangi bir kimsenin suçsuz yere adam öldürmesini veya hırsızlık yapmasını hoş karşılamaz. O, insanların iyi bir müslüman olmasından razı olur. Fakat insan kötü fiiller işlemekle Tanrı'nın rızasına aykırı hareket etmiş olur. Bundan dolayı da affa uğramadığı takdirde Âhiret'te ceza görür. Nitekim Kur'an'da şöyle buyuruluyor: "Bir kavim kendi gidişini bozmadıkça, Tanrı onların hallerini değiştirmez". "Kim iyi amel işlerse kendisi için işler, kim kötülük ederse kendine eder, Tanrı kullarına zulmetmez".

Demek oluyor ki kaza ve kader Tanrı'nın küllî iradesiyle ezeldaki takdirine uygun olarak meydana gelir. Fakat kul da cüzî iradesiyle herhangi bir fiili seçip kazandığı için sorumludur. Tanrı, insanlara iyi ve kötü işleri bildirmiş, bu iki şıktan birini kazanma ve yapma özgürlüğü demek olan cüz'î iradeyi vermiştir.

İKİNCİ BÖLÜM
İSLÂM'IN ŞARTLARI

1. ŞEHADET KELİMESİ

İslâm'ın şartı beştir. Nitekim Hz. Muhammed bir hadisinde bu hususu şöyle açıklamıştır: “Müslümanlık beş temel üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka hiçbir ilâhın ibâdet edilecek tanrı olmadığına, (Hz.) Muhammed'in O'nun kulu ve Elçisi olduğuna şهادet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucunu tutmak ve hacca gitmek”.

Biz Eserimizin bu bölümünde sözü geçen beş şartı ayrı ayrı açıklayacağız:

Şهادet kelimesi ne demektir?

İslâm'ın şهادet kelimesi, “ancak bir Tanrı'nın bulunduğu, Hz. Muhammed'in de O'nun kulu ve Elçisi olduğuna şهادet etmek” demektir. Bunu dil ile söyleyip kalple tasdik eden herkes müslüman sayılır.

Burada dikkat edilirse iki önemli esas vardır. 1- Ancak bir Tanrı'nın olduğunu tasdik etmek, 2- Hz. Muhammed'in Tanrı'nın Elçisi olduğunu tasdik etmek.

Birinci esasın önemini belirtmek üzere Hz. Muhammed “Allah'tan başka ilâh... yok diyen Cennet'e girdi, Cennet'e girmeyi hak etti” diye buyurmuştur. Başka bir hadisinde de bu konuya şöyle ışık tutmuştur: “İnsanlarla, Allah'tan başka tanrı yoktur, demelerine kadar savaşmakla emrolundum. Bunu söyledikleri zaman canlarına ve mallarına dokunulmaz. Ancak (Allah'tan başka Tanrı yoktur) sözünün gereğini de yapmalıdırlar”. Peygamberimiz, çok anlam taşıyan aşağıdaki hadisinde de daha geniş anlamda imanın değerini açıklamıştır: “Kalbinde hardal tanesi kadar iman olan Cehennem'e girmez. Kalbinde hardal tanesi kadar kibir olan da Cennet'e girmez”.

Bütün bu hadîsler Tanrı'ya iman ve onun Elçisi Hz. Muhammed'i tasdik'in dinde ne kadar önemli olduğunu gösteriyor. İyi bir

müslüman yalnız imanla yetinmeyip dinimizin ahlâkî, amelî ve sosyal gereklerini de yerine getirmelidir. Biz daha önce Allah'a imanın değeri hakkında gerekli açıklamalarda bulunduk. Bu sebeple burada biraz da şahadet kelimesinin ikinci bölümünü meydana getiren (Hz.) Muhammed'in kişilik ve elçiliğinden söz edelim:

Hız. Muhammed son Peygamberdir. Milâdî 571 yılında dünyaya gelmiştir. Babasının adı Abdullah, Anasının adı Âmine'dir. Doğmadan 2 ay önce babasını, doğumundan 6 yıl kadar sonra da Anasını kaybetti. O büyük zata Halime adında iyi ahlâklı bir kadın 4 yıl kadar süt analığı yaptı. Hız. Muhammed, Anası ölmeden önce onun yanına dönmüştü. Fakat 6 yaşında yetim kalınca onu dedesi Abdulmuttalip himayesine aldı. 8 yaşında, Dedesini de kaybedince, ona amcası Ebû Tâlib bakmağa başladı. Hız. Muhammed 25 yaşında iken, o zaman 40 yaşında olan seçkin kadın Hız. Hatice ile evlendi. Hız. Hatice'den Kâsım, Zeynep, Rukiyye, Fâtıma, Ümmü Gülsüm ve Abdullah adında 6 çocuğu oldu. Mâriye adındaki eşinden de İbrâhim adında oğlu dünyaya geldi. Peygamberimiz henüz hayatta iken Fâtıma hariç bütün çocuklarını kaybetti.

Hız. Muhammed henüz genç yaşında herkesin itimadını kazanmış ve çok doğru bir insan olduğu için Muhammed ul-Emin ünvanını almıştı. Kendisi Hıra Dağına çekilir ve Tanrı'ya ibâdet etmekten hoşlanırdı. Ticaret yaparak dünyaya ait görevlerini de ihmâl etmezdi. Nihayet Yüce Tanrı tarafından Hız. Muhammed'e Peygamberlik görevi verildi. Bu görevi aldığı zaman 40 yaşında idi. Arabistan'da sapıklık ve putperestlik çoğalmıştı. Cebrâil aracılığı ile aldığı ilâhî emirleri çevresindeki insanlara bildirirdi. Bu yüzden çok eziyet çekti. Mal ve şöhrete değer vermedi. Çok tanrı'ya tapan insanların çekici ve dâvasından vaz geçirici tekliflerine değer vermedi. Kâfirler bu yüzden o seçkin zatla çok uğraştılar. Neticede 53 yaşında iken Mekke'den Medine'ye göç etti. Medineliler müslüman oldular ve onu iyi karşıladılar. Hız. Muhammed 10 yıl kadar Medine'de yaşadıkdan sonra 63 yaşında öteki dünyaya göç etti.

Yüce Tanrı O'nun aracılığı ile yolladığı İslâm'ı korumuş ve yaymayı nasip kılmıştır. Biraz da Peygamberimiz hakkında inen âyetlerden örnekler vererek O'nun kişiliğini ve değerini belirtelim: "Muhammed, ileri gelenlerinizden birinin babası değildir, ama O, Tanrı'nın Elçisi ve Peygamberlerin sonuncusudur. Tanrı her şeyi çok iyi bilmektedir". "Ey Peygamber! Biz seni tanık, müjdeleyici ve (kötülük yapanları) korkutucu, Tanrı'nın izniyle O'na çağırın ve etrafa ışık

veren bir meş'ale olarak gönderdik. Mü'minlere müjdele: Tanrı'nın büyük lûtfu onlaradır". "Ey Elçi! Sana Rabbinden indirilenleri açıkça bildir, eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yerine getirmemiş olursun. Tanrı seni insanlardan korur. Tanrı inkârcı bir kavme başarı vermez". "Ya Muhammed onlara de ki: Size Tanrı'nın hazineleri benim elimdedir demiyorum. Gaybı da bilmiyorum. Sonra meleğim de demiyorum. Ben ancak vahyolunan şeye uyuyorum. Söyle: Gören ile görmiyen eşit olur mu hiç? Düşünmüyor musunuz?"

Hz. Muhammed'in hayatı, sözleri ve getirdiği Kur'an sağlam bir biçimde bilinmektedir. O'nun mânevi değerini, tarihî kişiliğini ve hümanist görüşlerini yabancılar bile takdir ve hayranlıkla karşılamaktadır. Bu sebeple her müslümanın O'na, getirdiği Kur'an'a ve her şeyden önce de tek bir Tanrı'nın bulunduğu yürekten iyice inandırıcıdır. İslâmiyet'e göre iman sorunu her şeyden önce gelir. Nitekim Peygamberimiz "kalbinde bir atom büyüklüğünde iman olan Cehennem'den çıkar" diye buyurmuştur. Bu hadîse uyarak bütün müslümanların imanlı ve birbirlerine saygılı olmaları umulur.

2. NAMAZ

Namaz İslâm'ın beş şartından birisidir. Peygamberimizin de buyurduğu gibi namaz dinin direği sayılır. Namaz sayesinde kul Allah'la başbaşa kalır. Allah'ın âyetlerini okur. O'na yaklaşmak ister.

Namazın bir çok fazileti vardır. Her şeyden önce temiz bir kalple kılınmış namaz, insanı ferahlatır. İnsana iç huzuru verir. Kul onunla günün beş vaktinde Allah'a yalvarmak ve O'nun rızasını almak imkânını bulur. Hûşû içinde kılınan namaz, insanı kötü işlerden korur.

İşte bu kadar önemli olan namaz beş vakitte kılınmak üzere Mi'raç gecesinde farz kılınmıştır. Kur'an'da müslümanlar çeşitli âyetlerle namaz kılmağa çağırılmıştır. İşte bu âyetlerden bazı örnekler: "Onlar ki Allah zikrolunduğu zaman kalpleri titrer, kendilerine musibet gelince sabrederler, namazlarını kılarlar ve verdiğimiz rızıktan (muhtaç olanlara) dağıtırlar, böyle itaatlı olanları müjdele". "Namazlarını kaçırmayıp iyice kılanlar Cennet'lerde ikrâm edilenlerdir". "Günün iki tarafında ve gecenin güne yakın vakitlerinde namaz kıl. Çünkü iyi işler kötülükleri giderir". "Namaz mü'minlere vakitlenmiş bir farizadır".

Bu âyetler yanında namaz hakkında Peygamberimizin de bir çok hadisleri vardır. Şimdi de bunlardan bir kaç örnek verelim: "Namaz kişinin kalbinde bir nurdur. Artık sizden dileyen bu nurla aydınlansın ve kalbindeki nurunu arttırmağa çalışsın". "Allah beş vakit namazı kullarına farz kıldı. Hafife almadan eksiksiz olarak namazlarını kılmuş olanlar için Allah katında onları Cennet'e göndermek üzere bir aht vardır. Namazlarını kılmamış olanlar için böyle bir aht yoktur. Allah dilerse onları cezalandırır, dilerse de Cennet'e yollar". "Beş vakit namaz, suyun kiri götürüşü gibi günahları siler götürür".

Bütün bu emirler yanında namaz için önemli bir husus vardır. Bu da namazın kalp huzuru ile kılınması ve insanları ahlâksızlıktan korumasıdır. Eğer bir kimse namaz kıldıği halde adâletten, faziletten,

iffetten ve iyi işler yapmaktan uzaksa onun kıldığı namazın bir faydası yoktur demektir. Bir çok kimseler namazı yasak savma kabilinden kılarlar. Vicdan muhasebesi yapmazlar. Memuriyette tembellik, ticarete vurgunculuk ve toplumda huzursuzluk yaparlar. Böyle kimseler namaz kılmakla ancak kendilerini aldatmış olurlar. Bu hususu Kur'an'da belirten âyetler de vardır. İşte bu âyetlerden bazı örnekler: “Namazı dosdoğru kıl. Çünkü namaz insanı haksızlıktan ve kötülükten alıkor. Allah'ı zikretmek elbette en büyük bir ibadettir. Allah ne yaparsanız bilir.” “Namazlarda huşû üzere olan mü'minler muhakkak felâh bulurlar”. “Yazık olsun o namaz kılanlara ki onlar namazlarında hata yaparlar, ikiyüzlülük ederler ve yardımlaşmayı yasaklarlar”.

Görülüyor ki İslâmiyette gösteriş için namaz kılmak sakıncalıdır. Dinimizde samimiyet esastır. Namaz ancak Allah için kılınır. Kur'an'da ikiyüzlülük kesin surette yasaklanmıştır. Allah'a yaklaşmak için değil de halktan itibar toplamak için kılınan namazlar İslâmiyette makbul değildir. Nitekim sevgili Peygamberimiz şu hadisleriyle bu nokta üzerinde ısrarla durmuştur: “Kimi, kıldığı namaz namussuzluktan ve kötü işlerden korumazsa, o kişinin Allah'tan uzaklaşması artar”. “Nice namaz kılan var ki yaptığı şeyden nasibi yorgunluk ve gösterişten başka bir şey değildir”.

Bütün bu emirler gösteriyor ki namaz kılanın kalbi ile fiilleri birbirini tutmalıdır. İyi bir müslüman, her şeyden önce iyi bir insan ve iyi bir vatandaş olmalıdır. Kazancında helâl, toplumda adâleti ve ibadette samimiyeti seçmelidir. Millî birlik ve bütünlüğü korumak, her iman sahibine saygı beslemek ve başkalarının hakkını gözetmek iyi bir müslümanın görevidir. Kur'an'da “... Namazı dosdoğru kılın ve dinlerini darmadağınık eden, fırka fırka olan müşriklerden olmayın...” diye buyurulan âyet, çok anlamlar taşımaktadır. Bu sebeple iyi bir müslüman olmak isteyen her kulun, namazını kalp sükûnu ile Allah için kılması, huzursuzluktan sakınması ve ahlâka aykırı şeylerden kaçınması gereklidir.

3. ORUÇ

Oruç İslâm'ın beş şartından biridir. Hicretin ikinci yılında Şaban ayının 10. gününde farz kılınmıştır. Oruç tan yerinin ağarmasından güneş batıncaya kadar yemeden, içmeden ve cinsî olaylardan uzak durmakla tutulur. Farz olan oruç, Ramazan ayının başından sonuna kadardır. Nitekim bir âyette bu husus açıkça belirtiliyor: "Ramazan ayı ki onda Kur'an insanlara yol gösterici ve doğruyu yanlıştan ayırıcı belgeler olarak indirildi. Sizden bu ayı idrak eden, onda oruç tutsun".

Aklı başında ve bülûğ çağına gelmiş olan her müslümana oruç farzdır. Büyük farzlardan olan orucu tutmakla insan hem açlığın ne demek olduğunu öğrenir, hem de mânen Yüce Allah'a yaklaşır. Oruç insanın iradesini de kuvvetlendirir. Bu sebeple ruhunu inceltmek ve iç yaşantısını zenginleştirmek isteyen her müslüman bu dinî görevi eksiksiz olarak yerine getirmelidir.

Şu kadar var ki, bazı önemli özürleri olan kimselerin Ramazan ayında orucu yemelerine müsaade edilmiştir. Bu müsaadeye hak kazananlar şunlardır:

1- Hasta Olanlar.

2- Yolcu Olanlar. Ancak her yolcu oruç yiyemez. Yolcunun bulunduğu yerden en az yaya olarak 18 saat sürebilecek bir yere gitmesi ve orada 15 günden az kalması gereklidir. Bu şartla böyle bir mesafeye giden yolcu orucunu yiyebilir. Ancak yenen bu oruçların yerine şartlar normale dönünce oruç tutmak gereklidir. Nitekim bu durum bir âyette şöyle belirtiliyor: "İçinizden hasta olan veya yolculukta bulunan kimse, tutmadığı günlerin sayısınca öteki günlerde oruç tutar".

3- Gebe olan veya çocuk emziren kadınlar da Ramazanda oruç yiyebilirler. Kur'an'da Yüce Tanrı "Allah sizin için kolaylık ister, güçlük istemez" diye buyuruyor. Oruç tuttuğu takdirde gebe bir

kadının sıhhatine bir zarar gelebilecekse veya emzikli bir kadının sütü azalacaksa bunların oruç yemelerinde bir sakınca yoktur. Fakat bu durumda olanlar oruç yedikleri günlerin sayısınca sonradan kaza olarak oruç tutmalıdırlar.

4- Lohusalar ile belirli zamanlarda âdet gören kadınlar da hastalıkları süresince namaz kılmazlar ve oruçlarını yerler. Ancak bu durumlar geçtikten sonra oruçlarını kaza ederler. Fakat namazlarını kaza etmezler.

5- Çok yaşlı olanlar ve tedavisi güç ağır bir hastalığa tutulan kimseler Ramazan'da oruçlarını yiyebilirler. Bunlar, sonradan oruçlarını tutmağa güçleri yetmezse, fidye vermelidirler. Fidyeye her oruç yerine bir yoksulun sabahlı akşamlı karnını doyurmakla yerine getirilebilir. Bu hususu belirtmek üzere Yüce Allah Kur'an'da şöyle buyuruyor: "Oruca gücü yetmeyenler, bir yoksulu doyuracak kadar fidye verir. Kim gönülden iyilik yaparsa o iyilik kendisinedir. Oruç tutmanız, bilerseniz sizin için daha hayırlıdır".

6- Savaş halinde de bir müslüman orucunu yiyebilir. Yediği günleri sonra kaza eder.

7- Şiddetli açlık ve susuzluk sebebiyle de oruç bozulabilir. Ancak açlık ve susuzluğun bir kimsenin aklını veya sağlığını yok etme derecesinde olması, hattâ bunun bir doktorun salık vermesiyle tesbit edilmesi şarttır. Bu şartla orucunu yiyen kimse, sonradan yediği orucu kaza eder.

Yukarda kaydettiğimiz istisnaların dışında kalanlar ise oruç tutarken ahlâkî yönden kendilerini düzeltmeğe dikkat etmelidirler. Çünkü oruç tutmanın baş amacı kötülüklerden sakınmak olmalıdır. Nitekim Kur'an'da şöyle buyuruluyor: "Ey iman edenler! Oruç, sizden öncekilere farz edildiği gibi, kötülüklerden sakınasınız diye, sizlere de sayılı günlerde farz kılınmıştır".

Gerçekte oruç tutan kimsenin iç özgürlüğü ve huzur içinde olması gereklidir. Oruçlu kimse gözünü haram şeylere bakmaktan korumalıdır. Bir insan yemeden, içmeden kesildiği halde haram şeylere bakarsa orucun gerçek amacını unutmuş olur.

Ayrıca oruçlu iken dilin de yalandan, dedikodudan, koğuculuktan ve kırıcı sözlerden sakınması gereklidir. Oruçlu kulağını Allah'ın haram kıldığı sözlerden korumalıdır. Oruçlu eller, teraziyi daha çok doğru tartmalı, bir kimseye öfkeyle vurmaktan sakınmalı ve her türlü haramdan uzak kalmalıdır.

Bu saydığımız hususları gözetmeyenler oruç tutmakla mânevî görevlerini yapmış sayılmazlar. Nitekim Peygamberimizin bu konuda şu hadîsleri vardır: “Bir çok oruçlu kimselerin oruç tutmaktan nasibi, açlık ve susuzluktan başka bir şey değildir”. “Yemekten ve içmekten kesilmek gerçek oruç değildir. Oruç, ancak fena sözlerden, kötü ve bencil arzulardan yüz çevirmektir”. “Bir kimse hainliği ve yalanı bırakmazsa, yemekten ve içmekten uzaklaşmasına Allah’ın ihtiyacı yoktur”.

O halde her müslümanın orucun hem dış şartlarına ve hem de iç temizliği yönlerine çok önem vermesi gereklidir. Yapılan her türlü ibadette olduğu gibi oruçlu iken de insan iyi niyetli ve temiz kalpli olmalıdır. İyi niyet ve temiz kalp insanı hem bu dünyada, hem Âhîret’te mutlu kılar. Kötü niyet ve bozuk bir kalp ise insanı her iki dünyada da huzursuz yapar.

4 . ZEKÂT

Zekât, İslâm'ın şartlarından biridir. Namaz kılmak ve oruç tutmak gibi ibadetler kul ile Allah arasında olan fiillerdir. Fakat zekât doğrudan doğruya kul hakkı ile ilgilidir. Bir çeşit ibadet olan zekâtı vermeyenler hem Allah'a karşı sorumlu, hem de insanlara karşı haksızlık etmiş durumdadır. Toplumda iktisadî adâletin yerleşmesi için Yüce Allah zekâtı farz kılmıştır. İlk müslümanlar zekâta o kadar çok önem vermişler ki bu farzı yerine getirmiyenlerle savaşmayı bile göze almışlardır.

Bir çok seçkin İslâm büyükleri zekâtlarına ek olarak müslümanlar için çeşitli masraflar yapmışlardır. Bunlar arasında devlete bağışta bulunan bir çok müslümanı saymak mümkündür. Özellikle Hz. Ebu Bekr aşağı yukarı malının hepsini İslâm devletine bağışlamıştı. Büyük zenginlerden Abdurrahman b. Avf da malının yarısını müslümanların ihtiyacı için harcanmak üzere Hz. Muhammed'e teslim etmişti. Peygamberimiz de ihtiyaç sahiplerine yardım etmeği severdi. Asıl amacı mal yığmak değil, gerçek ahlâkı kurmaktı. Kur'an'da da "sevdiğiniz şeyleri vermedikçe hayra kavuşamazsınız" diye yoksullara yardım etmenin önemi bildirilmişti. Demek oluyor ki gerek yoksullara yapılan özel yardımların ve gerekse verilen zekâtların dinde yeri büyüktür.

İslâmiyet'e göre borçlarından ve gerekli normal ihtiyaçlarından fazla olarak 20 miskal altını veya 200 dirhem gümüşü olan herkes zekât vermelidir. Sözü geçen altın veya gümüş miktarının karşılığı olan parayı veya malı bir yıl süresince yanında bulunduran kimse de zekât vermelidir. Diyanet İşleri Danışma Ve Dinî Eserleri İnceleme Kurulunun 1953 yılına mahsus olarak yaptığı bir hesaba göre 85 lira 200 dirhem gümüşün karşılığıdır. Ailevî ihtiyaç ve borcundan fazla olarak en az 85 lirayı bir yıl elinde bulunduran kimse zekât vermelidir. Verilecek zekât sözü geçen paranın kırkda biridir. Tabîî gümüşün para olarak değeri yıldan yıla değişebilir. Demek ki normal

olarak her müslüman malının kırkta birini zekât olarak vermelidir. Bununla beraber bazı malda zekât nisabı değişiktir. Meselâ en az 5 devesi veya 30 sığırı olan veyahut da 40 koyunu olan kimse dinde zengin sayılır ve zekât vermelidir.

Zekât aşağıda özelliklerinden söz edeceğimiz kimselere verilir:

1- Fakirlere. Bunlar az bir mala sahip bulunabilirler.

2- Miskinlere. Miskinlerle hiç malı olmıyan yoksullar kastedilmiştir.

3- Zekât memurlarına.

4- Bazı kimselere İslâmiyeti sevdirmek için zekât dağıtılır. Özellikle yeni müslüman olmuş kimselere zekât verilebilir.

5- Hürriyete kavuşturulması düşünülen kölelere. Şimdi kölelik kalktığı için zekât verilecek bu tip kimseler yoktur.

6- Borçlulara. Mallarından borçları daha çok olan kimselere zekât verilebilir.

7- Allah için yapılan yardımlar. Savaşanlara, hastalara, parası olmıyan öğrencilere ve toplum yararına bağışlanan paralar zekât sayılır. Burada sözünü etmediğimiz daha bir çok sosyal alanlar için zekât yerine geçmek üzere masraf yapılabilir.

8- Yolda kalmış ihtiyaç sahibi yolculara zekât verilebilir.

Yüce Allah zekâtın verilmesini bir çok âyetlerinde emretmiştir. Zekâtı vermıyenlerden ise sert bir şekilde söz etmiştir. “Zekât vermıyenler Âhiret’i inkâr edenlerdir” âyeti bu sert ihtarın açık delilidir.

Buna karşılık Kur’an’da zekât verenler şöylece öğülmüşlerdir: “İman eden, iyi işler ve hareketlerde bulunan, namazı dosdoğru kılan, birde zekâtı veren kimselerin Rab’leri yanında ödülleri vardır. Onlar mahzun da olacak değillerdir”.

Hız. Muhammed de “Müslüman olmanız ancak malınızın zekâtını vermekle tamamlanır” diye buyurmuştur. Bir başka hadis de şöyledir: “Komşusunun aç yattığını bilerek uyuyan kimse bizden değildir”.

Bütün bu emirler İslâmiyetin yoksulluğun önlenmesine ne kadar önem verdiğini göstermektedir. En son ve en olgun bir din olan İslâmiyet sefaletle mücadeleyi baş amaçlardan biri saymıştır. Yüce Allah zekâtı emretmekle müslümanlar arasında sosyal adâletin gerçekleştirilmesini istemiştir. Bu sebeple iyi bir müslüman olmak istiyen her zengin vatandaşın sosyal adâlet için elinden gelen yardımı yapması gereklidir.

5. H A C

Hac belli zamanda ihramlı olarak Arafat'da durmak ve Kâbeyi ibadet amacıyla ziyaret etmektir. Kur'an'da hac hakkında bir çok emirler vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: "Kâbeye gitmeğe gücü yetenlerin onu ziyaret etmesi Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim bu hakkı tanımazsa, bilsin ki, Allah bütün âlemlerden müstağnidir. Hiç bir şeye ihtiyacı yoktur". "İnsanları hacca çağır. Uzak uzak yollardan, her yerden yaya ve binitli olarak senin çağırına uyup Kâbeyi ziyarete gelsinler...".

Peygamberimiz de haccın İslâm'ın beş şartından biri olduğunu şu hadisiyle belirtmiştir: "İslâm beş esas üzerine kurulmuştur: Allah'tan başka tanrı olmadığına ve Muhammed'in (a.s.) Allah'ın kulu ve Elçisi olduğuna şahadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak".

Haccın farz olmasının şu sekiz şartı vardır:

1- Müslüman olmak. Müslüman olmıyanlara hac farz değildir. Böyle bir kimse müslüman olmadan önce haccetse, daha sonra da İslâmiyeti kabul etse yeniden haccetmelidir.

2- Bülûğ çağına gelmiş olmak. Çocuklara hac farz değildir.

3- Akli yerinde olmak. Deli olanlar hacca gidemezler.

4- Hür olmak. Köleler, cariyeler ve esirler hac görevi ile yükümlü değildir.

5- Haccın vakit ve mevsimine erişmek. Bir kimse haccın şartlarına malik olduğu halde hac mevsimine yetişmeğe vakit bulmadan ölse, ona hac farz kılınmış olmaz.

6 - Haccın farz olduğunu bilmek. İslâm memleketlerinin dışında bulunan bir kimse, haccın farz olduğunu bilmeseyse, onun hac görevini ifa etmesi gerekmez.

7- Bir kimseye haccın farz olması için hac görevini yapıp gelinceye kadar kendisinin ve ailesine mensup fertlerin normal nafakası bulunmalıdır. Bir kimsenin aslî ihtiyaçlarından olan malların bulunmasıyla hac gerekmez. Her müslümanın ailesi fertlerinin ihtiyacından ve borcundan fazla olarak seyahatına yetecek malî gücü olduğu takdirde haccetmesi gereklidir.

8- Kendi haline uygun nakil aracı için ve yolda yapacağı masraflara karşılık parası bulunmak. Bir kimsenin çocuklarının nafakasını sağlayan tarlasını, bahçesini ve geçim aletlerini satarak hacca gitmesi doğru değildir. Aile fertlerini sefil etmek uğruna yapılan haclar İslâmîyet'in ruhuna aykırıdır. Malından ve normal ihtiyacından borcu daha çok olanlar da hacca gitmemelidir. Borçlu bir milletin borçlu fertleri memleketimizin dövizlerini dışarıya götürmeğe karar vermeden önce haccın şartlarını iyice dikkate almalıdırlar.

Haccın edâsının da şu şartları vardır :

1- Sıhhatli olmak. Hicaz'a gidip gelmeğe dayanacak kadar sıhhatli olmıyanlara haccetmek farz değildir. Meselâ kör ve kötürüm olanlar hacca gidemezler.

2- Tutuklu ve hactan menedilmiş kimseler haccetmekle yükümlü değildir.

3- Hacca giden yollarda emniyet ve âsaiş bulunmalıdır.

4- Kocaları ölmüş veya boşanmış kadınların iddetlerinin bitmiş olması gereklidir.

5- Güvenilir arkadaşları bulunmak. Kadınların hacca giderken yanlarında ya eşleri, ya da kendileriyle nikâh caiz olmıyan yakın akrabası bulunmalıdır. Meselâ bir kadın babası, kardeşi, oğlu ve amcası gibi yakınları ile hacca gidebilir.

Hac konusunda bir de bedel yani yerine başkasını gönderme meselesi vardır.

Malikî mezhebinden olanlar bedeli kesin surette kabul etmezler. Hanefî mezhebine göre ise sıhhati sağlam olan bir kimse yerine başka bir kimseyi hacca gönderemez. Fakat devamlı olarak hasta olan kimse kendi yerine başka birini hacca gönderebilir. Ancak bu hastalığın, insanı haccetmekten âciz bırakacak derecede olması ve hastanın ölümüne kadar devam etmesi gereklidir. Böyle bir kimse, sağlığında masrafların malının üçte birinden verilmesi şartıyla birinin kendi yerine

hacca gönderilmesini vasiyet eder. Ölünün malı müsait olduğu takdirde varisleri bu vasiyeti yerine getirmelidir. Ancak bedel olarak gönderilecek şahsın akli başında, doğru ve dini ticarete alet etmiyen bir kimse olması gereklidir. Bedel olarak hacca giden kimse bir defada birden fazla kimsenin adına haccedemez. Meselâ iki kimsenin bedelini bir hac mevsiminde ifa edemez.

Hac müslümanların çeşitli ülkelerden bir araya gelmelerini sağlayan bedenî ve malî bir ibadettir. Hac sayesinde müslümanlar hem tanışırlar ve hem de birbirlerinin sosyal durumlarını öğrenirler.

Durumu uygun olan her müslümanın ömründe bir defa haccetmesi farzdır. Birden fazla yapılan haclar nâfiledir. Bir defa hac görevini yapmış olan müslümanların, memleket dövizlerini israf etmemek için nâfile haclar yerine hastaneler, köprüler, yollar ve okullar yaptırmaları daha uygundur. Yoksullara hizmet edecek sosyal yardımlar yapmak da nâfile haclardan daha çok sevaptır.

O halde her zengin müslümanın, kendisine farz olan hac görevini ifadan sonra nâfile haclar yerine yurt içinde hayırlı yatırımlar yapması dinimiz açısından daha doğru olur. Bu sebeple hepimizin dövizlerimizi israf etmemek için dikkatli olmamız gereklidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLÂM'DA AHLÂK VE SOSYAL GÖREVLER

İSLÂM'DA AHLÂK

Her dinde bir ahlâk anlayışı vardır. İslâm dininin getirdiği ahlâk anlayışı ise bütün insanları manen düzelticidir. İslâm âleminin Peygamberi Hz. Muhammed “ben ahlâkın güzelliklerini tamamlamak üzere gönderildim” diyerek temsil ettiği dinin amacını göstermiştir.

Müslüman topluluklar, başlangıçta kendi dinlerinin amacını iyice kavradıkları ve bilime önem verdikleri için değerli bir medeniyet kurmağı başardılar. Ne var ki sonraları mânadan çok taklide, ilimden çok tutuculuğa ve ahlâktan çok çıkarıcılığa önem verenler ilerlemeyi engellemişlerdir.

Oysaki İslâm'da insanları vicdan muhasebesine ve ilerlemeğe götürecek en faydalı yollar çeşitli naslarla gösterilmiştir.

Ahlâkın temel ilkelerinden biri olan hikmet yani iyiyi ve doğruyu sevmek, maneviyata ve ilme değer vermek, her şeyde tedbirli ve düşünceli davranmak, Kur'an'da Tanrı'nın emrettiği hususlar arasındadır. Nitekim şu âyet bu emri açıkça göstermektedir. “Kime hikmet verilirse muhakkak ki ona çok hayır verilmiştir. Sağlam akıl sahiplerinden başkası iyi düşünmez”.

İsterseniz yine ahlâkın temel ilkelerinden biri olan adâleti söz konusu edelim: Bu hususta da dinimizde çeşitli buyruklar bulmak mümkündür. İşte bu konuda bazı âyetler: Şüphe yok ki Allah size emanetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emreder”. “Hiç o hayır getirmeyen kimse adâletle emreden ve kendisi dosdoğru bir yol üzerinde bulunan kişi ile bir olur mu?”, “Söz söylediğiniz vakit adâleti gözetin. Allah'ın ahdini (verdiğiniz sözü) yerine getirin”.

Cesaret de ahlâkın ilkelerinden biridir. İslâmiyete göre vatana göz diken düşmanlara karşı savaşıp ölmek şerefli bir şehitlik mertebesidir. Bu yolda ölenler Âhîret'te gerçek mutluluğa erişecektir. Bir âyette şehitlerin ölü diye anılması bile yasaklanmıştır.

Demek oluyor ki İslâm dini cesareti teşvik etmiştir. Fakat cesaret ile atılganlığı da ayırdetmek gereklidir. Günlük işlerde olur olmaz yerde hemen kızanlar, öfkelenenler ve sert davrananlar cesareti yanlış uygulayanlardır. Müslümanların birbirleriyle iyi geçinmeleri Kur'an'ın buyruğudur. "İman edenler ancak kardeşirler" âyeti bu gerçeğe dokunuyor. Başka bir âyette de vatan düşmanlarına karşı sert ve fakat aynı ülküyü taşıyan yurttaşlara karşı ise merhametli olunması buyurulmuştur. "Allah'ın Elçisinin yolunda olanlar kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidir" âyeti bu gerçeği gösteriyor.

İffet de ahlâk'ın ilkelerinden biridir. İffetli olmak namuslu olmak demektir. İffetin kapsamına sadece cinsî dürüstlük değil, olgun bir insana yaraşan bir çok özellikler girer. Utanma, sabır, hoşgörü, kanaat, takva ve nezaket iffetli bir insanın gözetmesi gereken özelliklerdir.

Hele insanın bilim öğrenmeğe çalışması, bildiği ile de amel etmesi mutluluk için şarttır. Yüce Allah "bilenlerle bilmeyenler eşit olurlar mı" diye buyururken bilimin değerine işaret etmiştir. Yine "affi al, iyiliği emret. Cahillerden yüz çevir" âyeti bilgisizlerden kaçınılmasını emrediyor. Yanlış bilen yanlış hareket eder. Gerçekten uzak olur.

Ahlâklı insan günlük işlerinde doğruluğa, ölçülülüğe ve iyilik yapmağa son derece önem vermelidir. Nice satıcılar vardır ki yalan ve aldatma ile rızıklarını kazanmağa çalışırlar. Bu fiillerinden sonra da gerçek ve en iyi müslüman olduklarını ileri sürerler. Oysaki İslâmiyet'te bırakınız yalanı, en küçük bir tartı hilesi bile hoş karşılanmaz. Nitekim bir âyette "ölçüyü, tartıyı tam ve doğru tartın" diye buyurulmuştur.

Yetimlerin, dulların ve yoksulların mallarına göz dikenler, İslâm ahlâkının dışına çıkmış olurlar. Ailede ve toplumda huzursuzluk çıkaranlar da İslâm ahlâkından ayrılmışlardır demektir. Karı-koca arasında karşılıklı saygı gereklidir. Çocuklara iyi bir yön vermek İslâmiyet'in icaplarından. Hz. Muhammed "çocuklara iyi muamelede bulununuz" diye buyurmuştur. Çocukların da ana ve babalarına saygılı olması islâmî terbiye icabıdır. Bir hadîsde bu husus şöyle belirtilmiştir: "Ana ve babaya iyilik, namazdan, sadakadan, oruçtan, hactan, umre ve Allah yolunda cihattan daha üstündür".

İşte bu hususları kapsayan islâmî ahlâkın önemini Peygamberimizin bir çok hadîsleri ne güzel dile getirmiştir. Şimdi bu hadîslerden örnekler verelim:

“Kıyâmet gününde teraziye konan en ağır şey takva ve güzel ahlâktır”. “Dininiz için yapacağınız iyilik, cömertlik ve iyi ahlâktır. Dininizi bu iki şeyle süsleyiniz”. “Ahlâkı en üstün olanınız, imanı en üstün olanınızdır”. “Malınızın çokluğu ile insanların kalbini kazanamazsınız. Onların gönlünü güler yüz ve güzel ahlâkla kazanınız”. “Kıyamet gününde benim için en sevimli olanınız ve meclisime en yakın bulunanınız ahlâkı güzel olanlarıdır”. “Düşünmek gibi tedbir, güzel ahlâk gibi kazanç yoktur”. “Doğru müslüman, mertebesinin üstünlüğü ve ahlâkının güzelliği sayesinde oruç tutup namaz kılanın derecesine yükselir”. “İnsan, ibadeti az da olsa, ahlâkının güzelliği sayesinde Âhiret’te şerefli yerlere ve büyük derecelere yükselir”. “İnsan, kötü ahlâk yüzünden Cehennem’in en aşağı derecesinde kalır”.

İşte bu hadisler yanında bir çok İslâm büyükleri de ahlâkın değerine işaret etmişlerdir. Enes b. Malik “insan ibadet etmese de güzel ahlâkı sayesinde Cennet’in en yüksek derecesine ulaşır” demiştir. Cüneyd al-Bağdadî, yumuşak huyluluğun, alçak gönüllü olmanın, cömertliğin ve güzel ahlâkın insanı yüksek mânevî derecelere ulaştıracağını söylemiştir. İbn Abbas “her yapının bir temeli vardır, İslâm’ın temeli de güzel ahlâktır” diye buyurmuştur.

Bütün bu ifadeler İslâm dininin amacının insanları ahlâken olgunlaştırmak olduğunu gösteriyor. O halde her müslümanın her türlü huzur kaçırıcı davranışlardan sakınarak İslâmiyetin ruhuna ve güzel ahlâka yönelmesi dinî bir görevdir.

İSLÂM'DA ADÂLET

Adâlet bir toplumun uygarlaşmasında önemli bir rol oynar. Âdil bir iş hepimizin hoşuna gider. Âdil olmıyan davranışlar ise in-sanda nefret uyandırır. Fazilet nasıl ahlâkın temel ilkelerinden birisi ise adâlet de öyledir. Ahlâklı kişi, aynı zamanda âdil kişidir. İyi bir vatandaş olmak için hepimiz, her yerde adâleti göz önünde bulundur-malıyız. Her şeyden önce fertleri âdil olan bir aile mutlu olmanın yolunu bulmuş demektir. Özellikle çocuklara eşit muamelede bulun-mak ailede adâletin kurulmasına yardım eder. Nitekim Hz. Muham-med, “çocuklarınıza hediye verirken onlar arasında adâleti gözetiniz” diye buyurmuştur.

Komşuluk münasebetlerinde de adâletin gözetilmesi gereklidir. Herhangi bir arazi ihtilâfında, herkes hakkına razı olmalıdır. Hem müslüman geçinmek, hem de haksızlık yapmak aldanmak demektir. Peygamberimiz “bir kimse haksız olarak başkasının bir karış yerine tecavüz ederse, o yerin yedi katı o kimsenin boynuna geçirilir” diye buyurmuştur.

Dostun dosta, komşunun komşuya yahut akrabanın akrabaya söğüp sayması veya fiilî saldırıda bulunması da adâletsizlik örnek-lerindedir. Unutmamak gerekir ki “müslüman elinden ve dilinden müslümanların emin olduğu kimsedir”.

Yetimlerin, dulların, kimsesizlerin malını yiyenler, hazine malını gasbedenler, ihtikârla servet sağlayanlar da adâletten yana olmayan-lardır. İslâmiyet'te haksızlığın her türlüşü yasaklanmıştır. Hz. Muham-med bu konuda şöyle buyurmuştur: “Haksızlık etmekten sakınınız. Çünkü haksızlık kıyamet gününde karanlıktır.”

Şu âyetler de haksızlık ve zulüm yapanların hiç de lehinde değıl-dir: “Zâlimler için dost ve yardımcı yoktur”. “Zulmedenler için sami-mî dost ve sözü dinlenir şefaati bulunmaz”. “Bülûğ çağına varıncaya kadar yetimin malına daha iyisi sağlanmadıkça yaklaşmayın. Ölçeğı

ve teraziyi doğru kullanın... Söylediğiniz zaman akrababanıza dahi olsa adâlet edin”.

Bu açık dinî emirlere rağmen alış verişte hilenin bir çok çeşitlerini kullananların vay haline! Müslümanın demek kolaydır. Fakat fiilen müslüman olmak güçtür. İbadetlerin insanları kötülüklerden sakındırması umulur. Eğer bir insanın fiilleri adâlet ve doğruluktan yana değilse, onun ibadeti de dinimizin çizdiği yolda değildir demektir. Haksızlıkları önlemeğe çalışanlar, adâleti savunanlar ve kimsesizleri düşünenler fiilî bakımdan İslâmiyet’ten yana olanlardır.

Hangi işi yaparsa yapsın iyi bir müslüman olmak isteyen kimse adâletle hükmetmelidir. Eğer bir insan uygulamada adâleti gözetmiyorsa Kur’an’ın şu emirlerine karşı geliyor demektir: “Şüphe yok ki Allah size emanetleri ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmetmenizi emreder”. “Ey inananlar adâleti titizlikle ayakta tutan ve Allah için şahitlik eden kimseler olunuz. İster kendiniz, ister ana ve babanız, isterse akrabalarınız aleyhinde olsun, fark gözetmeksizin adâletli davranınız”. “Hiç o hayır getiriyen kimse, adâletle emreden ve kendisi dosdoğru bir yol üzerinde bulunan kişi ile bir olur mu?”. “Şüphesiz ki Allah adâleti emreder”.

İslâmiyet’te sosyal adâletin de önemi çok büyüktür. İslâmın beş şartından biri zekât vermektir. Zekât yoksulluğun önlenmesi ve sosyal adâletin gerçekleşmesi için farz kılınmıştır. İslâm’ın öteki 4 şartı yani şehâdet kelimesi getirmek, namaz kılmak, oruç tutmak ve hacca gitmek kul ile Allah arasında olan ibadetlerdir. Zekât ise kulların hakları ile ilgilidir. Her varlıklı müslümanın, yaklaşık olarak malının kırkta birini yoksullara dağıtması gerekir. Eğer her müslüman dinimizin bu emrini doğru dürüst yerine getirirse, yoksulluk yerini varlığa terkeder. Kur’an’da çeşitli âyetlerde zekât verilmesi emredildiği gibi, fakirlere yardım yapılması da emredilmiştir. Şu âyetler bize bu gerçekleri açıkça bildiriyor: “Zekât verin”. “Sevdiğiniz şeyleri vermedikçe hayra kavuşamazsınız”. “Allah adâleti, ihsanı ve akrabaya muhtaç olduğu şeyi vermeyi emreder”. “Ey iman edenler, Allah için bütün hakları yerine getiren adâlet temsilcileri olun”.

Bu âyetler de gösteriyor ki İslâmiyet her alanda adâleti teşvik etmektedir. Dinine, milletine ve kanunlara saygılı her müslümanın bundan böyle adâlete daha çok önem vermesini umarız.

İSLÂM'DA TEMİZLİK

İslâm'da temizlik iki bölümde incelenebilir:

- 1- Zahirî temizlik.
- 2- Mânevi temizlik.

Abdest almak, gusletmek ve temiz elbiseler giymek zahirî temizliklerdendir.

Dinimize göre abdestsiz namaz caiz değildir. Yüce Tanrı abdest alırken yüzleri ve dirseklere kadar elleri yıkamayı, başın dörtte birini meshetmeyi, ayrıca topuklarla beraber ayakları su ile temizlemeyi farz kılmıştır. Peygamberimiz bu farzlara bazı sünnetler de eklemiştir. Bir insanın günde beş kez abdest aldığını düşününüz. Bu ne kadar, sağlık için yararlı ve ne kadar iç açıcıdır. Ayrıca abdest almakta, Tanrı'nın emrine uyulduğu için, mânevi sevap da vardır.

Peygamberimiz abdestin önemini şu sözleriyle belirtmiştir: “Nefsini dünyalık bir şeye karıştırmadan kim güzelce abdest alır ve iki rek'at namaz kılsa, bütün günahlarından kurtulup anasından yeniden doğmuş gibi olur”. “Her kim emrolunduğu gibi abdest alır ve emrolunduğu gibi namaz kılsa geçmiş günahları affedilir”. “Sizden biri abdest alır ve abdestini eksiksiz olarak tamamlar, sonra da (ben şahadet ederim ki Yüce Allah'tan başka Tanrı yoktur, Hz. Muhammed de Allah'ın Elçisidir) derse kendisine sekiz cennetin kapıları açılır. Dilediği kapıdan Cennet'e girer”.

Dinimizde gusletmek yani boy abdesti almak da farzdır. Cünüp olan her erkek ve kadının gusletmeleri farzdır. Ayrıca âdet gören kadınların kan kesildikten sonra ve lohusa kadınların lohusalığı geçtikten sonra gusletmeleri farz kılınmıştır. Ağıza su alıp boğaza kadar çalkalamak, buruna su çekip yıkamak ve bütün vücudu iğne ucu kadar kuru yer kalmamak şartıyla yıkamak guslün farzlarından. Bu farzlara Peygamberimizin eklediği sünnetler de vardır.

Güslün, Tanrı'nın rızasını celbedici faydaları yanında, sağlık ve zahirî temizlik yönünden de çok yararlı bir fiil olduğu açıktır. Yıkanmak hem yorgunluğu giderir, hem insanın sinirlerini yatıştırır. Ayrıca vücûdun dış kısmındaki zararlı kir ve mikropları alır götürür. Nitekim Kur'an'da temizlik konusunda şöyle buyurulmuştur. "Eğer cünüp iseniz her tarafınızı paklayın". "Kendini temiz tutan ve Rabbinin adını anıp namaz kılan kimse gerçekten felâh bulur". "Rabbini yücelt ve elbiseni temizle". "Allah tövbe edenleri ve temizce paklananları sever".

Bütün bu âyetler gösteriyor ki dinimizde temizliğin değeri büyüktür. Hal böyle iken bir çok müslümanın halâ temizlik kurallarını gözetmediklerine tanık olmaktayız. Hele bazı kimseler cahillik yüzünden pecmürde ve pis gezmeyi dünyadan fedakârlık mânasında anlamışlardır. Oysaki Peygamberimiz daima temiz ve düzgün giyinirdi. Nitekim Tanrı'nın Elçisi "temizlik imanın yarısıdır" diye buyurmuştur.

Temizlik konusunda söz ederken diş temizliğine dokunmak yerinde olur. Bu hususta da çeşitli hadîsler vardır. İşte bunlardan bazı örnekler: "Misvak, ağız temizleyici ve Allah'ın rızasını celbedicidir". "Eğer ümmetime zahmet vermeyecek olsa idim, her abdest alırken misvak kullanmalarını emrederdim".

Bu emirler her müslümana dişlerini de temiz tutmasını bildirmektedir. Bu gün için misvak yerine diş fırçası ve diş macunları vardır. Müslümanların bunlardan faydalanmaları umulur.

Camilerimizin son derecede temiz tutulması gereklidir. Bazı kimseler âdet yerini bulsun diye abdestin şekline uymakla beraber el ve ayaklarından pis kirleri defetmeden camiye girmektedirler. Bu doğru değildir. Camilerimize temiz temiz gidilmesi gereklidir. Hattâ soğan veya sarmısak yiyen kimse camiye kokutmamak ve öteki müslümanları rahatsız etmemek için ibadetini başka bir yerde yapmalıdır. Bu husus Peygamberimizin bir hadîsiyle de tesbit edilmiştir.

Yukarda zahirî temizlik yanında bir de mânevi temizlik olduğundan söz etmiştik. Manevî temizlik İslâmîyet'in ruhu sayılır. Peygamberimiz "yapılan işler niyete göredir" derken kalp temizliğinin önemini belirtmiştir. Niyeti ve kalbi temiz olan kimse, her zaman en olgun biçimde hareket eder. Böyle bir kimsenin eli hırsızlık etmez, gözü harama bakmaz, dili dedi-kodu yapmaz. Hasılı mânevi temizliğe

ulaşmak isteyen kimse içini ve dışını kontrol eder. Böyle bir kişi samimiyeti, iyiliği ve doğruluğu seçer. Mânevi temizlik nefsin eğitilmesi ve iyi ahlâkın benimsenmesidir. Nitekim Yüce Allah Kur'an'da şöyle buyuruyor: “Nefsini temizleyen kimse gerçekten felâh buldu; onu terbiye etmeyip kötüleştiren kişi de hüsrana düştü”. “İyilik yapan kendine yapar, kötülük eden de kendine eder”. “Allah katında en şerefli olanınız, en olgun olanlarınızdır”. “Çok yemin eden, kötülüğe düşkün, ayıp araştıran, koğuculuk yapan, hayra engel olan, onun bunun hakkına tecavüz eden, günaha dadanan, gönül kıran, hem de soysuz olan kimseleri sakın tanıma. Çok zengin ve kalabalık bir aileden olsalar da...”.

Bütün bu âyetler, İslâmiyet'te mânevi temizliğin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Hal böyle iken müslüman toplumumuz içinde İslâmiyet'in zahirî ve mânevî temizliğe verdiği önemi anlamayan bir çok kimselere rastlanır. Her müslümanın iç ve dış temizliği beraberce uygulaması gereklidir. Yurdumuzun kalkınması bakımından da dış temizlik yanında mânevi temizliğin değeri büyüktür. Her müslümanın daha ileriye gitmek için adâlete, doğruluğa ve görev duygusuna daha çok önem vermesi şarttır. Kısacası maddî kalkınma yanında mânevi kalkınma da gereklidir.

TASAVVUF VE AHLÂK

Tasavvuf kelimesinin kaynağı hakkında çeşitli rivâyetler vardır. Bu kelimenin Ehl-i Suffa'ya nisbet edildiği vakidir. Bu nisbeti yapanlar Ehl-i Suffa'nın son derece takva sahibi olduklarını ve sûfîlerin de takvaya önem verdiklerini söylerler. Ehl-i Suffa'nın takva sahibi olduğu doğrudur. Fakat sûfî kelimesi Suffa'ya nisbet edilemez. Çünkü Suffa'nın nisbeti suffî gelir.

Bir rivayete göre de sûfî kelimesinin menşei sûfet al-kafa'dan gelmiştir. Sûfet al-kafa ense saçı demektir. Sûfîler zahirî görünüşe ve tıraş olmağa önem vermedikleri için böyle bir rivayet ileri sürülmüştür.

Sûfî kelimesinin Yunanca hikmeti seven anlamına gelen Filozof kelimesinden çıktığını iddia edenler de yanılırlar.

Sûfî kelimesinin kaynağı hakkında ileri sürülen en doğru görüş, bu kelimenin yün anlamına gelen suf'dan geldiğidir. Suf'un nisbeti Sûfî gelir. Araplar suf'dan elbise giymeği "tasavvafa" fiili ile ifade ederlerdi. Sûfîlerin kaba yünden elbise giydikleri ve kibirden sakındıkları malûmdur. Sufdan elbise giymek ziynetten yüz çevirmeği ve tavazu sahibi olmayı ifade ederdi. Peygamberimizin ve bir çok Sahabenin sufdan yani yünden elbise giydiği de gerçektir.

Tasavvuf her şeyden önce İslâm zühdünün geliştirilmesiyle meydana gelmiştir. Gerçi tasavvufun gelişmesine etki yapan çeşitli yabancı unsurlar da vardır. Fakat tasavvufun artık islâmî ve ahlâkî bir hale geldiği de gerçektir. Tasavvufun Ehl-i Sünnetle bağdaştırılmasında Kuşeyrî'nin, Ebu Talib al-Mekki'nin ve Gazzalî'nin emeği büyüktür.

İslâm'da Sûfî diye adlanan ilk şahıs hicrî 150 yılında ölen Ebu Haşim al-Kûfî'dir. Onun çağdaşı Rabia al-Adeviyye, İbrahim b.Et-hem, Şeyban ar-Raî ve Davut at-Taî de büyük mutasavvıflardandır.

İslâm'da zühd hareketlerinin önderi ise Sahabe'den Ebuzer ve Huzeyfe b.al-Yeman'dır. Daha sonra yetişen ve Hicrî 110 yılında ölen Hasan Basrî de büyük zâhidlerdendir. Bu zatlar İslâmîyet'te en yüksek

dereceyi ifade eden ihsan mertebesine ulaşmak için çalışırlardı. Peygamberimiz bir hadisinde İslâmiyet'te İslâm, iman ve ihsan derecelerinin bulunduğunu, bunlar içinde en yükseğinin de ihsan mertebesi olduğunu söylemişti.

İşte İslâm'da zühdle başlayan hareketler Hicrî 2. ve 3. yüzyıllarda gelişti ve tasavvuf halini aldı. Tasavvuf bir hal mesleği olduğu için her sûfî (mutasavvıf) onu kendi derecesine göre tanımlamış ve anlatmıştır. Meselâ as-Seriyy as-Sakatî "tasavvuf iyi bir ahlâktır" demiştir. Amr b.Osman al-Mekkî, tasavvufun insanın her zaman en iyiyi yapması demek olduğunu söylemiştir. Ebu'l-Hüseyin an-Nurî'ye göre tasavvuf nefsin bütün arzularını yok etmektir. Şiblî hazretlerine göre tasavvuf kalbi temizlemek, Allah'ı tazim etmek ve kullara şefkat beslemektir. Tamastanî ise "tasavvuf ızdıraptır. Rahatlık içinde tasavvuf olmaz" demiştir. Ebu Amr İsmail b. Nacid, tasavvufu "emredilene yapmak, yasak edilenden kaçmak ve sabretmek" diye anlatır. Gazzalî de tasavvufu Allah yolunda nefsi yok etmek ve kalbi rububiyete bağlamak diye tanımlamıştır.

Hasılı çeşitli mutasavvıflar tasavvufu kendi yaşantılarına göre çeşitli şekillerde anlatmışlardır. Hattâ Bayazıt Bistamî, Hallac Mansur ve Sühreverdi al-Maktul gibi büyük düşünürler ilâhî aşka dayanarak taşkın sözler sarfetmişlerdir.

Bize göre tasavvuf aşktır, şevktir, zevktir. Tasavvuf iyiliktir, birliktir, dirliktir. Tasavvuf temizliktir, incelik, efendiliktir. Tasavvuf güzeli sevmektir, doğruyu sevmektir, gerçeği sevmektir.

Kâinatın yaratıcısını düşünmektir tasavvuf. Sabretmesini bilmektir tasavvuf. Kalpten kötülükleri silmektir tasavvuf.

Varlığın yerine yokluğu koymaktır tasavvuf. Hakkın huzurunda durmaktır tasavvuf. İlâhî aşkla dolmaktır tasavvuf.

Tasavvuf yalancılık değildir, dolandırıcılık değildir, riyakârlık değildir.

Tasavvuf düşmanlık değildir, fırkacılık değildir, nifakçılık da değildir.

Tasavvuf şehvete bağlanmak, komşu hakkına saldırmak ve yetimin hakkını almak hiç değildir.

Tasavvuf zâhirde değil, bâtındadır. Şekilde değil, kalptedir. Çoklukta değil, nefsi yokluktur.

Hasılı tasavvuf gerçekten insan olmaktır.

DİLDEN ÇIKAN KÖTÜLÜKLER

İslâm'da insanın dilini kötülüklerden koruması önemli bir konudur. Fakat ne yazık ki bir çok kimseler müslümanlığın gerektirdiği şekilde dilini korumasını bilmezler.

Dilden çıkan kötülüklerin başında yalancılık gelir. Yalancılığın dinimizde yeri yoktur. Yüce Allah “yalan sözden kaçının” diye emretmiştir. Yalan yere şahitliğin de dinimizde yeri yoktur. Bu konuda da Kur'an şöyle buyuruyor: “Sakin şahitlik ederken bir şey gizlemeyin. Bildiğini saklıyan kimsenin kalbi günâhkârdır”.

İslâmiyet'te iftira da büyük bir günahdır. Dilini iftiraya alıştıranlar, ne kadar ibadet etseler kendilerini günahattan kurtaramazlar. Yüce Allah iftira edenler hakkında şöyle buyuruyor: “Kim bir hata veya günah işler de bunu suçsuz bir kimseye yüklerse, açık bir günah ve iftirayı üzerine almış olur”. “Mü'min kadınları ve erkekleri yapmadıkları bir şey yüzünden incitenler, açık bir günah ve iftirayı yüklenmiş olurlar”.

Koğuculuk da dil aracılığı ile işlenen büyük bir günahdır. Koğuculuk yüzünden kalpler kırılır, dostlar incitilir, komşular darıltılır. İnsanların birbirlerinin ayıplarını araması, toplum içindeki ahengi bozar. Yüce Allah kalp kırmayı, ayıp aramayı ve koğuculuk yapmayı önlemek için şu âyetleri indirmiştir: “Çok yemin eden, kötülüğe düşkün, ayıp arıyan, koğuculuk yapan, hayra engel olan, onun bunun hakkına tecavüz eden, günaha dadanan, gönül kıran, hem de soysuz olan kimseleri sakın tanıma”.

Bir başka âyette dedikoduculuk ölü eti yemeğe benzetilmiştir. Aynı âyette şüphe, kötü zan ve tecessüs de yasaklanmıştır. Bu âyet-i kerim'e şudur: “Ey iman edenler, zandan ve şüpheden sakının. Bunların bazıları günahdır. Tecessüs etmeyin. Birbirinizi arkadan çekirtmeyin. Hanginiz ölü kardeşinin etini yemek ister. Bundan tiksiniyorsunuz tabii. Allah tövbeleri kabul eder. O'nun rahmeti çoktur”.

Dilden doğan başka bir kötülük de alay etmekten ve lüzumsuz şakadan meydana gelir. Bir kimseye alay etmek, onu küçük ve hakîr görmek demektir. Alayla başlayan bazı olaylar, daha sonra büyük bir düşmanlığı doğurabilir. Kur'an'da alay edenlerden şöyle bahsediliyor: “Ey iman edenler birbirinizi alaya almayın, alaya aldıklarınız sizden daha hayırlı olabilir. Kadınlar da başka kadınlarla alay etmesinler. Alay ettikleri, kendilerinden daha hayırlı olabilir. Birbirinizi ayıplamayın. Birbirinize kötü lâkap takmayın”.

Söğüp saymalar da fitnelerin çıkmasına sebep olur. Fitne çıkarmak ise ağır bir günahdır. “Fitne çıkarmak, adam öldürmekten daha zararlıdır” âyeti fitnenin kötülüğünü anlatmağa yeter.

Bazı kimseler de dilini mal kazanmak için kötülükte kullanır. Hz. Muhammed “her kim, bir müslümanın malını haksız yere almak için yalandan yemin ederse, Allah'ın azabına uğrar” demiştir. Peygamberimiz başka bir hadisinde de “aman bir şey satarken yemin etmekten sakınınız” diye buyurmuştur.

Bütün bu açık emirlere rağmen, şeklen kendini müslüman gösteren bazı kimselerin menfaat uğruna yemin ettikleri görülür. Bütün bu açık emirlere rağmen, dinde iddia sahibi olan bazı kimselerin bile koğuculuk yapmalarına rastlanır. Dinimize rağmen yalan, iftira ve alay etme yolunu tutanlar az değildir. Bizim dinimiz, her şeyden önce ahlâk dinidir. Eğer gerçekten Allah'ın sevgisini kazanmak istiyorsak, ahlâkan olgunlaşmağa çalışmalıyız. Ahlâklı insan ise dilini hayırlı şeylerde kullanır. Yalan söylemez. İftira etmez. Alaydan hoşlanmaz. Menfaat sağlamak için yemine baş vurmaz. Koğuculukta da bulunmaz.

Hasılı gerçekten ahlâklı insan, elinden ve dilinden herkesin emin olduğu kimsedir.

KİBRİN ZARARLARI

Kibir büyüklenmek, kendini başkalarından üstün görmek demektir. Kibir sahibi kimse mânevi hastalığa tutulmuş sayılır. Öğünmekten kıvanç duyar. Tevazu nedir bilmez. Kibirli insan başkalarıyla yerli yersiz alay eder. Öteki insanları kendinden alçak görüp onların hatırını saymaz. Onların derdini dinlemez. Daima kendi çıkarını ve mevkiini düşünür. Dinine de önem vermez. Şeytanın kibir yüzünden koğulduğunu hatırlamaz.

Kibir konusu bu kadar önemli olduğu için Hz. Muhammed müslümanları büyüklenmekten kaçınmağa çağırmıştır. Hattâ bir hadisinde kibir sahipleri hakkında şöyle buyurmuştur: “Kalbinde hardal tanesi kadar kibir olan kimse Cennet’e girmez. Kalbinde hardal tanesi kadar iman olan da Cehennem’e girmez”. Bu hadîsde kibrin imanı yok edeceği bildirilmiş ve iman sahipleri Cennet’e gitmekle müjdelenmiştir. Demek ki dinimizde bir tarafta kibir en zararlı şey, öteki yanda iman en kurtarıcı kuvvettir. Nitekim Peygamberimiz öteki bir hadisinde de kibri yüzünden zorbalığa kaçanların Cennet’e giremeyeceklerini ifade etmiştir. Bu hadîs şöyledir: “Cimri, kibir sahibi zorba ve kötü alışkanlıkları olan kişi Cennet’e girmez”.

Bir gün Hz. Muhammed’e “Ey Tanrı’nın Elçisi filân kimse çok kibirleniyor” demişler. Peygamberimiz de “ondan sonra ölüm yok mudur” diye kibri yermiştir.

Hz. Nuh ölmeden önce oğullarına yaptığı vasiyette onlara kibir ve şirkten sakınmalarını tavsiye etmiştir.

Hz. İsa “Allah’ın Kitabını öğrenip de kibir sahibi ve zorba olarak ölmiyene ne mutlu” demiştir. Hz. Muhammed “ey Tanrım kibirli-lerin nefesinden sana sığınırım” diye dua etmiştir. Hz. Süleyman’a hangi kötülükle beraber iyilik fayda getirmez diye sorulunca, “kibir” diye karşılık vermiştir.

Hız. Ebu Bekr de şöyle söylemiştir: “müslümanlardan hiç kimse, bir başkasını alçak görmesin. Çünkü müslümanlardan alçak gönüllü ve küçük görünenler Allah katında büyüktürler”.

Dinimizde bu kadar zararlı görülen kibir insanlarda çeşitli sebeplerden bulunabilir.

İbâdet ve amellerinin çokluğunu düşünme yüzünden kibire varanlar vardır. Bunlar herkesten hürmet ve iltifat beklerler. İbadetleriyle Tanrı'dan değil, kuldan mükâfat umarlar. Yahut amelleri sebebiyle kendilerini uhrevî mutluluğa erişmiş, diğer insanları ise felâkete düşmüş görürler. Oysaki kimin gerçek mutluluğa erişeceğini ancak Tanrı bilir. Hız. Muhammed bir mü'minin bir başka mü'mini alçak görmesini şu hadîsiyle yasaklamıştır. “Bir insana kötülük olarak müslüman kardeşini alçak görmesi yeter”.

Bazı kimseler de kalabalık ve köklü aileden olmakla öğünüp kibire düşebilirler. Böyle kimseler ilim ve ahlâkda kendilerinden üstün kimseleri dahi alçak görürler. Hız. Muhammed bu gibileri kasederek “beyaz insanın siyah insana bir üstünlüğü yoktur” demiştir. Yüce Tanrı da bir âyette şöyle emretmiştir. “İnsanlardan kibirlenip yüzünü çevirme: Yeryüzünde şımarık yürüme. Zira Allah her kibir taslayanı, kendini beğenip öğüneni sevmez”. Öteki bir âyette ise Tanrı “o kibirlenenlerin dönüp gidecekleri yer (Cehennem) ne çirkindir” diye buyurmuştur.

Mal ile, zenginlik ile öğünmek de kibire götüren sebeplerdendir. Alın teriyle helâl mal kazanmak her müslümanın hakkıdır. Fakat çok mal sahibi olmak, mânevi üstünlük iddiasını ve diğer insanları küçük sayma alışkanlığını haklı göstermez. Kur'an'da mal ve can çokluğu ile öğünme yerilmiştir.

Dinimizde kibrin her türlüşü yasaklanmıştır. Özellikle Tanrı'ya karşı büyüklük taslamak kibrin en büyüğüdür. Şu âyetlerde bu husus çok güzel açıklanmıştır. “Sizin Tanrımız bir tek Tanrıdır. Âhîret'e inanmazların kalpleri bunu inkâr edicidir. Onlar kibirlenen kimselerdir... Gerçekten Tanrı kibirlenenleri sevmez”.

Bir de haksız yere şunun bunun huzurunu kaçırın, doğru yoldan ayrılan ve zorbalığa sapan kimse de kibire varmış sayılır. Bu gibiler hakkında Kur'an'da şöyle buyuruluyor: “Hakka karşı inat eden her zorba ise hüsrana uğradı”. “Allah her büyüklük taslayan zorbanın kalbini işte böyle mühürler”.

Bu kadar zararlı olan kibirden kurtulma her alanda alçak gönüllü olmakla mümkündür. Yüce Tanrı insanları alçak gönüllü kılmak ve hidayete erdirmek için şöyle buyuruyor: “Yer yüzünde kibir ve azamete yürüme. Çünkü arzı cidden yaramazsın, boyca da asla dağlara eremezsin”. Hz. Muhammed bir hadîsinde “iyilik takvada, şeref de alçak gönüllü olmakta” diye buyurmuştur.

Bütün bu yazdıklarımız iyi bir müslümanın kalbinden kibri temizlemesi gerektiğini göstermektedir. Kibir giderse, yerine tevazu gelir, iyi ahlâk gelir. İnsanlar arasında karşılıklı sevgi ve saygı İslâmiyet’in önem verdiği bir husustur. İslâmiyet şeref sahibi kimselere saygısızlık yapılmasına da karşıdır. Nitekim Hz. Muhammed “küçüklerimize merhamet etmiyen, büyüklerimizin şerefini tanımayan bizden değildir” diye buyurmuştur. “Herkesine haline göre muamele edin” hadisi de ahlâkî güzel bir öğüttür. O halde İslâmiyet’e göre güçlü olan, mal kazanan veya mevki sahibi bulunan kimse öğünmemeli, küçükler de büyüklere saygı beslemelidir. Hasılı her müslüman herkesin durumuna göre iyi muamele etmelidir.

KISKANÇLIK

Kıskançlık kötü bir huydur. Nice müslüman kişiler yıllarca ibadet ederler de kıskançlık sebebiyle günah işlediklerinin farkına varmazlar. Nice dost kişiler, birbirlerini kıskançlık yüzünden incitirler. Nice kardeşler birbirlerini kıskanarak çekiştirirler.

İşte bunları önlemek içindir ki Hz. Muhammed “kıskançlık, ateşin odunları yediği gibi, iyilikleri yer” demiştir. Yine Peygamberimiz bir başka hadîsde “asıl zenginlik malın çokluğu değil, kalp zenginliğidir” diye buyurmuştur. Fakat bu hadislerin ruhuna aykırı davrananlara daima rastlanır. Bazıları komşusunun malını kıskanır. Bazıları akrabasının başarısını çok görür. Bir başkaları da arkadaşının daha üstün mevkie ulaşmasına kızar. Bu tip kıskançlık olayları yüzünden toplumda geçimsizlik ve huzursuzluk artar. Peygamberimizin buyurduğu gibi kalbi zengin olanlar huzursuz olmadığı gibi huzursuzluk da çıkarmaz.

İnsanlar arasında dayanışmayı emreden ve kıskançlığı yasaklayan şu hadîs çok anlamlıdır: “Birbirinizi kıskanmayınız. Birbirinize küsmeyiniz, kin beslemeyiniz ve sırt çevirmeyiniz. Tanrı'nın kardeş kardeş geçinen kulları olunuz”.

Sözü geçen hadîsde bir çok incelikler vardır. Bu hadîsde adam öldürme, yaralama ve insan haklarına tecavüz şöyle dursun, kalp kırmanın dahi İslâmiyet'e aykırı olduğu belirtilmiştir. Yukardaki hadîslere Hz. Muhammed'in şu sözlerini de ilâve edebiliriz: “Ümmetim üzerine en çok korktuğum şey, onlar arasında malın çoğalması yüzünden kıskançlığın ve adam öldürmenin artmasıdır”. “Nimet sahipleri için kıskançlar vardır. Onlardan sakınınınız”.

Yüce Tanrı da Kur'an'da kıskançlığı şöyle yasaklamıştır. “Yoksa onlar Allah'ın fazlından insanlara verdiği nimetlere karşı haset mi ediyorlar”? “De ki... kıskanç kimsenin haset ettiği zaman şerrinden Allah'a sığınırım”.

İşte dinimizde böylece yasak olan kıskançlığı doğuran bir çok sebepler vardır.

Bazı kimseler kin ve düşmanlık sebebiyle bir başkasını kıskanırlar. Oysaki Hz. Muhammed “insanlardan Allah’a en uzak olan kimse, kini en kuvvetli olan kimsedir” diye buyurmuştur.

Kibir sebebiyle kıskançlık duyanlar da çoktur. Kendini başkalarından üstün gören kişi, kimsenin ileriye gittiğini istemez. Kibir ise büyük bir günahtır.

Mevki düşkünü bazı kimse de bu hırsı yüzünden zaman zaman en yakın dostunu bile kıskanır.

Cimri olan ve kendini düşünen kimseler de daha iyi durumda olanları kıskanır. Bu tip kimseler hayır yapmazlar, her şeye kendileri sahip olmak isterler ve başkalarının zarara uğramasından hoşlanırlar. İslâmiyet’te kıskançlık kesin bir biçimde yasak olmakla beraber, imrenme ve yarışma sakıncalı değildir. İyi şeylerde müslümanların birbirlerini geçmeğe çalışmaları gereklidir. Nitekim Hz. Muhammed “mü’min imrenir, münafık ise kıskanır” demiştir.

Müslümanların yarış yapacakları bir çok iyilikler vardır. Meselâ ilim öğrenmekte herkes birbirini geçmeğe çalışmalıdır.

Hayır işlerine para harcamak yarışı da dinimizde çok sevaptır. Yetimleri doyurmak, okullar açmak, yollar yaptırmak çok hayırlı işlerdir. Peygamberimizin şu hadisi de iki yerde kıskançlığa cevaz veriyor: “Kıskançlık, yalnız şu iki şeyde vardır: Allah bir adama mal verir, o da bu malı doğru yolda sarfederse bu zatın hayırseverliği kıskanılır. Allah bir adama ilim verir, o da ilmini insanlara öğretip onunla amel ederse bu zatın hali de kıskanılır”.

Adâlet dağıtmakta da müslümanlar yarış yapmalıdır. Çıkarıcılık, vurgunculuk, tefecilik asla İslâm’a uygun şeyler değildir. “Allah adâleti, iyilik etmeyi ve akrabaya muhtaç olduğu şeyi vermeyi sever, fuhşu, uygunsuzluğu, azgınlığı yasaklar” âyeti adâletin önemini belirtmektedir. Bu sebeple her müslümanın daima insaf ve adâletten yana olması dinî bir görevdir. Şu âyet de çıkarıcı yollardan para kazanmanın doğru olmadığını belirtiyor: “Ey iman edenler birbirinizin mallarını haram sebeplerle yemeyin”.

Yarış yapma Tanrı’ya hizmet etmek için de gereklidir. Nitekim Kur’an’da “Allah’tan af dilemek için yarış yapın” diye buyurulmuştur.

Demek oluyor ki İslâmiyet bir yandan huzur kaçıracı olan ve kötü sebeplerden doğan kıskançlığı yasaklarken, diğer yandan iyi şeylerde yarışmayı gerekli kılıyor. Kıskançlığa sırt çevirip ilim, adâlet ve hayırseverlikten yana olan müslümana ne mutlu!

ÖFKENİN ZARARLARI

Kalp yapmak güçtür. Fakat gönül kırmak kolaydır. Dostluk güç kurulur, çabuk bozulur. Düşmanlık ise bir kez başladı mı kolay kolay silinmez.

Öfke bir çok insanın gönlünü yaralar, iyi duygularını alır götürür. Öfke arttıkça kin başlar, düşmanlık başlar, huzursuzluk başlar. Öfkelenen acaba öfkesiyle kime mutsuzluk verir? Herkesten önce kendisine. Nitekim atalarımız “öfkeyle kalkan zararlar oturur” demişlerdir.

İşte böyle zararlı olan öfkeyi doğuran bir çok sebepler vardır. Kibirli insanlar, başka bir deyimle kendini beğenenler herkesten aşırı derecede hürmet beklerler. Beklediklerini bulamayınca da öfkelenirler. Gerçi İslâmiyet’te her mü’min, insanlara sosyal durumlarına göre muamele etmelidir. Büyük büyüklüğünü, küçük de küçüklüğünü bilmelidir. Fakat kibirli insanlar başkalarını alçak gördüklerinden normalin üstünde iltifat ve itibar umarlar. Bu da öfke ve hiddet doğurabilir.

Kıskançlık da öfke doğuran sebeplerden biridir. Genellikle birbirine yakın ortamda bulunanlar yekdiğerlerini kolay kıskanırlar. Yahut adam tembel olur, çok çalışanı kıskanır. Çalışıp kazanmaz, kazananı kıskanır. Yahut adam zengin olur, hırsı artar. Fakiri düşünmez. Para kazanmayı herkesten kıskanır.

Mevki hırsına tutulanlar da tenkit sebebiyle çabuk kızabilirler. Olgun insan haklı tenkitten faydalanır. Manen yetişmemiş insan da tenkidin haklısını değil, haksızını yapar.

Birbirine kin besleyenler, birbirlerinin ayıplarını ararlar. Böylece de öfkeye sebep olurlar. Hele şaka veya alay etme yüzünden öfkeye sebep olanlar da az değildir. Peygamberimiz “başkalarının ayıpları yerine, kendi ayıbı ile meşgul olan insana gıpta ederim” diye buyurmuştur.

Çocuklar yüzünden öfkelenenler de az değildir. Oysaki onlara öfkelenmek yerine şefkatle muamele etmek daha iyi sonuç verir. Hem Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: “Allah çocuğuna güzel bir şekilde yardım eden babaya rahmetle bakar”. “Merhamet etmeyen, merhamet bulamaz”.

Adâletsizlik de öfkelenmelere sebep olur. Bu sebeple her mü'minin adâleti her şeyde araması gereklidir. Haksızlık yapanlar, tefecilikle kazanç sağlıyanlar ve insanları aldatanlar adâlete yüz çevirmiş kimselerdir. Kur'an'da ise adâletin gözetilmesi emredilmiştir.

Yorgunluk da insanı çabuk öfkelenendirir. Bu sebeple aile içindeki fertler birbirlerinin durumunu nazara alarak anlayışlı davranmalıdırlar.

İslâmîyet her şeyden önce akıl, ahlâk ve itidal dinidir. Bu sebeple öfkelenme dinimizde hoş karşılanmamıştır. Adamın birisi Hz. Muhammed'e, “ey Tanrı'nın Elçisi bana öyle bir amel tavsiye et ki onu az işliyeyim” demiş. Peygamberimiz de “kızma” diye cevap vermiş. Adam sorusunu tekrarlamış. Yine aynı cevabı almış.

Peygamberimizin öfke hakkındaki şu hadisleri de çok dikkati çekicidir: “Kuvvetlilik süratte değildir. Ancak öfke anında nefsini yenen kimse kuvvetlidir”. “Kim öfkesini yenerse, Allah onun ayıbını örter”. “Kim öfkesini, infaz etmeğe muktedir olduğu halde yenerse, Allah onu yaratıkların başında çağırır”.

Kur'an'da da Yüce Tanrı şöyle buyuruyor: “Bollukta ve darlıkta hayırda bulunmak için maddî yardım yapanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenler iyi amel sahipleridir. Allah iyilik edenleri sever”.

Gerçekte de öfkeye karşı en iyi tedbir suç bağışlamak ve sabretmektir. Nitekim Kur'an'da “sabreden ve suç bağışlıyan kimseye ne mutlu! Zira sabır ve af, işlerin en ciddî olanıdır” diye buyurulmuştur.

Hz. Ali bir muhatabına şöyle söylemiş: “Hayır, mal ve çocuklarının çokluğunda değil, ilminin ve hilminin çok olmasındandır”. Hz. Hasan “ilim isteyiniz. Onu yumuşakhuyululuk ve ağırbaşlılıkla süsleyiniz” demiş. Hz. Muaviye de bu konuda şu sözleri ifade etmiş: “İnsan, hilmi cehline ve sabrı şehvetine galip gelmedikçe fikir adamı olmaz. Bu mertebeye ancak ilimle ulaşılır”. Ömer b. Abd al-Aziz valilerine öfke anında hüküm vermemelerini tavsiye edermiş.

Bir gün Hz. İsa yahudî bir topluluğun önünden geçiyormuş. Ona kötü sözler söylemişler. Hz. İsa da onlara hayırlı sözlerle karşılık

vermiş. Bunun üzerine arkadaşları O'na demişler ki onlar şer, sen ise hayır diliyorsun. Hz. İsa arkadaşlarına şu cevabı vermiş: Herkes yanında ne varsa onu dağıtır.

Lokman Hekim şu sözünü tekrarlar dururmuş: Üç kimse, şu üç şeyde belli olur: Yumuşak huylu kimse öfke anında, cesaretli adam savaşta ve gerçek kardeş de kendisine muhtaç olduğunda anlaşılır.

Bütün bu tavsiyeler insanları öfkelerini yenmeğe çağırıyor. Şu kadar var ki İslâmiyet'e göre sık sık tekrarlanan her kötü fiili müsamaha ile karşılamak asla zorunlu değildir. Öfkenin yenilmesi hususundaki tavsiyeler ve emirler, toplum içindeki birlik ve dirliğin devamı içindir. Çünkü öfke anında insan yanlış ve haksız kararlar verebilir. İnsan her işte aklın ve mâneviyatın icabına göre hareket etmelidir. Meselâ vatana göz diken düşmana karşı da yumuşak davranmak gerekmez. Nitekim Kur'an'da müminlerin kendi aralarında merhametli, düşmanlara karşı sert olmaları tavsiye edilmiştir. Peygamberimiz de "işlerin en hayırlısı ortasıdır" diyerek insanlara itidali tavsiye etmiştir.

KİNDEN DOĞAN KÖTÜLÜKLER

İnsan, kendi hürriyetinin bir başkasının hakkının başladığı yerde biteceğini bilmelidir. Toplum içinde yaşayan insan, topluma karşı bir çok görevleri yüklenmiştir. Her uygar insan, içinde yaşadığı toplumun ahenkli ve adâletli bir biçimde işlemesine yardımcı olmalıdır. Fakat insanoğlu bir çok kusurlarla doludur. İnsanda bulunabilecek bu kusurlardan birisi kin gütmektir.

Kindar insanın kalbi sert olur. Kolay kolay hiçbir kimsenin kusurunu bağışlamaz. Kin beslediği kimseyi kıskanır. Yerine göre onu çekiştirir, alçak görür yahut küçültmek ister. Kin yüzünden bazan mala ve mahsule zarar verenler de görülür. Hele köylerde komşusuna kızıp onun hayvanlarının kulağını ve kuyruğunu kesenlere çok rastlanır. Bir başka kindar kişi, sevmediği komşusunun tarlasına tecavüz eder. Olay çıkarmak ister. Kin bazan çocuklara da geçer. Kavgalar olur. Yaralananlar olur. Ölenler olur. Ondan sonra da kan davası başlar. Oysaki Kur'an'da adam öldürme sert bir şekilde yasaklanmıştır. "Bir mü'mini bilerek öldürenin cezası, içinde sonsuz olarak kalacağı Cehennem'e gitmektir".

Kindar insan huzur da bulamaz. Gece gündüz oç alma yollarını arar. Fitne ve fesattan yana olur. Sevmediği kimselerin maddî ve mânevî zarar görmesini diler. Böyle bir insan, İslâmiyet'e karşı gelmiş sayılır. Çünkü Kur'an'da şöyle buyuruluyor: "Ey iman edenler, hepiniz barış ve selâmete giriniz". "Fitne çıkarmak, adam öldürmekten daha zararlıdır". "İyiliğe kavuşmuş iken yer yüzünde fesat çıkarmayın, Allah'a korkarak ve umarak dua edin. Allah'ın rahmeti iyilere yakındır".

Bazı kimseler de kindar olmasalar bile kıskanç ve münafıkırlar. Bunlar insanların arasını açarak kin ve düşmanlığın doğmasına sebep olurlar. Gerek dünyevî ve gerekse dinî hususlarda insanlara dil uzatırlar. Onların ayıplarını ararlar. Hattâ mü'min kardeşini kâfir veya

zındık sayacak kadar ileri gidenler olur. Bütün bu kötü huyların İslâmiyet'te yeri yoktur. Kur'an'ın şu emirleri bu hususta en doğru yolu gösteriyor: "Barış hayırlıdır". "Allah'dan korkunuz ve aranızı düzeltiniz". "Mü'minler kardeşler. Kardeşlerinizin arasını düzeltin". "Birbirinizden ayrılp fırka fırka olmayın".

Peygamberimiz de müslümanlar arasında kin ve fesadı önlemek için çok çaba harcamıştır. Hattâ "mü'min kindar değildir" diye buyurmuştur. Diğer bir hadisinde de kin ve düşmanlık güdeni şöyle vasıflandırmıştır: "İnsanlar arasında Allah'ın en çok sevmediği kimse kin ve düşmanlığı en çok olan kimsedir".

Dinimizde böyle sert bir biçimde yasaklanan kinden kurtulmanın yolu kusurlu kişileri affetmektir. Kur'an'da affın önemine dair bir çok örnekler vardır. Bilindiği üzere Hz. Yusuf'u kardeşleri kıskanarak kuyuya atmışlardı. Sonradan Hz. Yusuf'un, kendisine eziyet eden kardeşlerine ne kadar yumuşak davrandığını şu âyet açıkça gösteriyor: "(Yusuf) size, dedi, bugün hiçbir başa kakma ve ayıplama yok. Sizi Allah affeder. O esirgeyicilerden daha esirgeyicidir".

Hz. Muhammed de Mekke'nin fethinden sonra en azgın düşmanlarını bile affetmişti.

Yüce Tanrı Kur'an'da "affı al, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir" diyerek insanlara kusur bağışlamayı emretmiştir. Tanrı'nın çok affedici olduğunu ve insanların af yolunu seçmesi gerektiğini bildiren bir çok âyetler vardır. Şimdi bunlardan bir kaç örnek verelim: "Bollukta ve darlıkta, hayırda bulunmak için maddî yardım yapanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenler takva sahipleridir. Allah iyilik edenleri sever". "Sizden fazilet ve servet sahibi olanlar akrabasına, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere vermelerinde kusur yapmasınlar; affetsinler; aldırış etmesinler. Allah'ın sizi yarlıgamasını sevmez misiniz? Allah çok yarlıgayıcı, esirgeyicidir".

Bu âyetlere eklenecek hadisler de çoktur. Şimdi de onlardan örnekler verelim: "Alçak gönüllü olmak insanı yüceltir. Alçak gönüllü olunuz ki Allah sizi yüceltsin. Af insanı şerefendirir. Affediniz ki Allah sizi şerefendirsin. Sadaka malı arttırır. Sadaka veriniz ki Allah sizi esirgesin". "Hz. Musa, ey Rabbim hangi kulun sence daha şerefli dedi? Tanrı da kudreti olduğu halde affeden diye karşılık verdi". "Allah yumuşak huylu bir dosttur ve yumuşak huyluları sever. Sertlik için vermediği şeyi yumuşak huyluluk için verir". "Ağırbaşlılık Allah'tan, acele ise Şeytan'dandır".

Bütün bu dinî tavsiyeler insanların kin yolunu değil, af yolunu seçmeleri gerektiğini gösteriyor. İnsanlar arasında kin, nefret ve haksızlığın yayılmasını dileyenler, islâmî hareket etmiş olmazlar.

Kin ve nefreti önlemenin bir yolu da adâletli olmaktır. Adâletin yerini haksızlık aldığı zaman kinin doğması daha kolay olur.

O halde her mü'minin adâleti sağlamağa çalışması, affetmesini bilmesi ve böylece kinden sakınması dinî bir görevdir.

İSLÂM'DA MÜSAMAHA

İslâmiyet müsamahaya çok önem vermiştir. Mü'minlerin birbirlerini incitmelerini yasaklamıştır. Tarihte müsamahasızlık yüzünden bazı müslümanlar, diğer bazıları ile uğraşmış ve hattâ savaşmıştır. Özellikle büyük günah işleyen kimseyi kâfir sayan Haricîler, bir çok müslümanı öldürmüşlerdir. Hattâ Sıffîn savaşında hakeme müracaat etti diye Hz. Ali'ye de savaş açmışlardır. Şia ise hilâfette Hz. Ali'nin hakkı yendi diyerek öteki müslümanlarla mücadele etmekten çekinmemiştir. Bir ara Mutezilîlerin kendi dinî anlayışlarını kılıç zoru ile öteki mezhep ehline kabul ettirmeğe çalıştıkları bilinmektedir. Allah'a ağırlık isnat eden Kerramîlerin de huzursuzluklar çıkardığı tarih kitaplarında yazılıdır. Dahası var! Müsamahasızlık yüzünden bizzat Ehl-i Sünnet mezhepleri arasında da kanlı olaylar cereyan etmiştir. Hanbelîlerle Şafiîler arasında Bağdad sokaklarında çarpışmalar olmuştur.

Bir müslümanın diğer müslümanla böyle cana kıyarcasına uğraşması ise dinimizce asla caiz değildir. Allah'ı bir, Hz. Muhammed'i son Peygamber tanıyan herkes müslümandır. Daha doğrusu şahadet kelimesini dil ile ikrar, kalp ile tasdik eden herkes müslüman sayılır. Hz. Muhammed, münafık olduğu söylenen Abdullah b. Übey'e bile dokunmadı.

Bu sebeple müslümanların kardeşçe geçinmeleri gerekir. Nitekim Yüce Allah "müminler ancak kardeşimler" diye buyurmuştur. Kimin Cennet'e kimin de Cehennem'e gideceğini ancak Allah bilir. Bu gerçeği ifade için Hz. Muhammed şöyle buyurmuştur: "Her kim bir adama ey kâfir veya Allah'ın düşmanı der de o adam küfürden ve Allah'a düşmanlıktan uzak olursa, o sözler döne dolaşa söyleyen adama rücu' eder".

Bir müslümanın diğer bir müslümanın kusurunu toleransla karşılaması dinimize daha uygundur. Küçük anlaşmazlıklar yüzünden

düşmanlık büyürse, Kur'an'ın şu âyetlerine karşı hareket edilmiş olur: “Barış hayırlıdır”. “Allah'tan korkunuz ve aranızı düzeltiniz”.

Ayrıca bir mü'minin diğer bir mü'min hakkında kötü zanlarda bulunması da dinimiz açısından doğru değildir. Kur'an'da zannın günah olduğu bildirilmiştir. Buna ek olarak şu âyet de derin bir anlam taşımaktadır: “Erkek olsun, kadın olsun, mü'minleri yapmadıkları bir günahla incitenler, büyük bir iftira ve apaçık bir günahı yüklenmiş olurlar”.

Kur'an'da müslümanların fırka fırka olmaları da yasaklanmıştır: Dinî rehber olarak Kur'an ve Hz. Muhammed'in sünnet'i en büyük kaynaktır. Herkes sonsuz bir okyanus gibi olan Kur'an'ın ilâhî ışığından nasibini alır. Milletimizin ve müslümanların ayırıcı tutumlara iltifat etmemesi gerekir. Herkes “dinde zorlama yoktur” âyetinin ruhunu iyice kavrayarak dinde müsamahaya daha çok önem verir. Kur'an'da “sen ancak hatırlatıcısın. Onlara baskı yapıcı değilsin” diye ifade edilen emir de müsamahanın değerine işaret ediyor.

Dinimiz daima ikna yolunun seçilmesinden yanadır. Güzel öğütlerle, ağırbaşlı davranışlarla ve dostça hareketlerle yanlışları düzeltmek daha kolaydır. Dinde hataya düşenleri doğru yöneltmenin çaresi sertlik değil, ikna edici davranışlar ve öğütler olmalıdır. Nitekim sevgili Peygamberimiz “kolaylaştırınız, güçleştirmeyiniz. Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz” diye buyurmuştur. Hakaret yolu, alay etme yolu, kin etme yolu bizim dinimize sığmaz. Yüce Allah “insanları arkadan çekiştiren, gözle kaşla alay eden her ferdin vay haline” diye buyurmuştur. Hz. Muhammed de hakaretin ve kinin kötülüğünü şöyle ifade etmiştir: “Bir kimseye şer olarak bir müslüman kardeşine hakaret etmesi yeter”. “Birbirinize kin etmeyiniz. Yekdiğerinizi kıskanmayınız. Birbirinize arka çevirip ilginizi kesmeyiniz. Ey Allah'ın kulları hepiniz kardeş olun”.

Bütün bu emirler en son ve en olgun olan dinimizin barışçı, hümanist ve müsamahakâr değerini göstermektedir. Son olarak kaydetmeliyiz ki mü'minlerin birbirlerini sevmeleri, birbirlerine yardım etmeleri ve birbirlerine karşı düşmanlık yerine müsamahayı seçmeleri dinî bir görevdir.

İSLÂM'DA İNSAN HAKLARI

Gönül insanların kardeşçe geçinmelerini, birbirlerinin haklarını gözetmelerini, birliği ve dirliği sağlamağa çalışmalarını diler.

Gönül, rüşvetin, iltimasın ve çıkarıcılığın yok olmasını ister.

Gönül zorbalığın, tefeciliğin ve vurgunculuğun önlenmesini de arzu eder.

İnsanlar hayatın başı ve sonu hakkında zaman zaman düşünseler, bir gün Tanrı'ya döneceklerinin bilincine varsalar, belki bu dünyada bu kadar birbirlerini incitmezler.

Yüce Tanrı, insanlara doğru yolu göstermeleri için bir çok Peygamberler yollamıştır. Bütün büyük dinler doğruluk ve adâletten yadır. İslâmiyet'e gelince en son ve en olgun olan dindir. Tanrı'nın yolladığı Kur'an hikmetlerle ve tavsiyelerle doludur. Esasen İslâmiyet'te içtihat kapısı açıktır. Dinimizde akıl ve terakkiye önem verilmiştir. Her çağın insanı Kur'an'dan kabiliyetine göre faydalanabilir. Ondan faydalanan, O'na gönül bağlayan ve O'nun ilâhî gerçekliğine yürekten inanan da hem bu dünyada, hem de Âhret'te mutlu olur.

Yüce Tanrı Kur'an'da iyi şeyleri emretmiş, kötü şeyleri de yasaklamıştır. Tanrı'nın Elçisi Hz. Muhammed insan hakları konusunda bir çok öğütler vermiştir.

Bakınız Kur'an'da iyilik ve yardımlaşma konusunda Tanrı şöyle buyuruyor: "Mü'minler ancak kardeşirler". "İyilik ve takva için yardımlaşınız". "Bütün insanlar hüsrandadırlar; yalnız iman edip iyi işler yapan ve birbirine hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesna".

İnsan haklarının gözetilmesi konusunda Hz. Muhammed'in şu hadisi de bir inci gibidir: "Sizden biriniz, kendisi için arzu ettiğini kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olamaz".

Nice kimseler vardır ki hem müslümanlık taslar, hem de haksızlık etmesini sever. Yahut yetime ve yoksula acımaz, şefkat ve merhamet nedir bilmez. Böyleleri çıkarı olmadıkça ihtiyaç sahiplerine de yardım etmez. Fakat bu tür insanlar, asla iyi müslüman olamazlar. Çünkü Kur'an'da "mü'minlere kanatlarını indir, tevazu ve şefkat göster" diye emir vardır. Yine çünkü Peygamberimiz "insanlara merhamet etmeyen kimseye, Allah merhamet etmez" diye buyurmuştur. Bir başka hadiste de şu tavsiyeler vardır: "Mü'minler, birbirlerini sevmekte, birbirlerine acımakta ve yekdiğerini korumakta bir vücut gibidir. Vücûdun herhangibir organı rahatsız olursa, başka organları da bu yüzden humma ve uykusuzluğa tutulur".

İnsan herkesten önce ana ve babasının hakkını gözetmelidir. "Cennet ananın ayaklarının altındadır" hadisi ana hakkının büyüklüğünü gösteriyor. Bu konuda başka bazı hadisler de şöyledir: "Ana ve babaya iyilik, namazdan, sadakadan, oruçtan, hactan, umre ve cihattan daha üstündür". "Çocuğuna iyilik yap. Senin üzerinde ebeveyninin hakkı olduğu gibi, çocuğunun da sende hakkı vardır". "Çocuklarınıza bir şey verirken onlar arasında adâleti gözetiniz".

Ana ve babadan sonra da yakınlık derecesine göre öteki akrabasının haklarını gözetmek gereklidir. İşte bu konuda da bir hadis: "Anana, babana, kız kardeşine, erkek kardeşine, sonra da öteki akrabana iyilik yap".

İslâmiyet'e göre komşu haklarını da korumak gereklidir. Bazı kimseler ya dilleriyle, ya da elleriyle komşularına zarar verebilirler. Bu gibi alışkanlıkları olanlara Peygamberimiz'in öğütü şöyledir: "Allah'a ve Âhîret'e inanan kimse komşusuna iyilik yapsın".

Bir gün Hz. Muhammed'e "filan kadın gündüz oruç tutuyor, gece namaz kılıyor ve fakat komşusuna eziyet ediyor. Bu kadın hakkında ne dersiniz" diye soruldu. Peygamberimiz de "o Cehennem'e gider" dedi.

Bu olay bize komşu hakkının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

İslâmiyet'te yetimleri ve yoksulları korumak da çok sevaptır. İbn Maca'nın naklettiği bir hadis yetim hakkının büyüklüğünü gösteriyor: "Müslümanların evleri içinde en hayırlısı, içinde bir yetime iyi bakılan evdir. Müslümanların evleri içinde en şerlisi ise içinde bir yetime kötü muamele yapılan evdir".

Her zengin müslümanın yoksul, yetim, dul ve hasta olanları düşünmesi gereklidir. İşte bunun içindir ki Tanrı “sevdiğiniz mallardan vermedikçe iyiliğe kavuşamazsınız” diye âyet yollamıştır. Bu konuda öteki âyetlerden de misâller verelim: “Kendileri istekli oldukları halde yoksullara, öksüzlere ve esirlere yemek yedirirler ve bunu size Allah rızası için yediyoruz, sizden karşılık ve teşekkür beklemiyoruz, Rabbimizin asık ve çatık yüzlü gününden korkarız, derler. Allah da onları o günün şerrinden korur. Parlaklığa ve sevince kavuşturur”. “Kendisini cimrilikten koruyan kimseye ne mutlu”.

İslâmiyet’e göre bütün müslümanlara ve iyi ahlâklı bütün insanlara iyilik etmek gereklidir. Aşağıda vereceğimiz âyet ve hadisler dinimizin ne kadar insan haklarına önem verdiğini de gösterir:

Yüce Tanrı “kendileri muhtaç oldukları halde başkalarını daha ziyade düşünürler” âyetiyle insanları yardımlaşmağa çağırıyor.

Peygamberimiz ise insan hakları konusunda şu güzel öğütleri vermiştir. “Mü’min, mü’min için bir bina gibidir. Birbirlerine destek olurlar”. “Müslüman kimse, müslümanların elinden ve dilinden emin oldukları şahıstır”. Mü’min kimse, mü’minlerin mallarını ve canlarını güvenecekleri şahıstır”. Allah mü’minlere eziyet edilmesini sevmez”. Allah birbirinize öğünmeyecek derecede tevazu sahibi olmanızı bana bildirdi”. Lâf uydurup koğuculuk yapan Cennet’e girmez”. Büyüğümüze hürmet etmeyen, küçüğümüze acımayan bizden değildir”.

Son olarak insan hakları konusunda Yüce Tanrı’nın şu âyetlerini kaydedelim:

“İnsanlara güzel sözler söyleyin”. “İyilik ediniz. Çünkü Allah iyilik edenleri sever”.

Gerek Yüce Tanrı ve gerekse Peygamberimiz insanları hak sever kılmak, iyi ahlâkı kuvvetlendirmek ve nifakı önlemek için yukardaki emirleri vermişlerdir. O halde her müslümanın tecavüzden kaçınması ve nifaktan sakınması dinî bir görevdir. Yine her müslümanın yurdumuzda birliği ve dirliği kurmağa çalışması da mânevî bir görevdir.

İSLÂM'DA YARDIMLAŞMA

İslâm dini insanların birbirlerine yardım etmelerine çok önem vermiştir. Özellikle yoksullara, yetimlere ve kimsesizlere yardım dinimizin emrettiği hususlardandır. Şüphesiz ki bu emir varlıklı kimseler içindir. İmkânı olduğu halde gereken yerlere gerekli yardımları yapmayanların durumu Kur'an açısından hiç de iyi değildir. Yüce Allah bir âyette şöyle buyuruyor: "Allah'ın yardımından kendilerine kazandırdığı şeyleri vermede cimrilik edenler asla bunun kendileri için bir hayır olduğunu sanmasınlar. Bilâkis bu onlar için bir şerdir. Onların cimrilik ettikleri şey kıyamet günü boyunlarına dolanacaktır".

Her varlıklı kimsenin sadece bir kaç yoksulu doyurmakla yetinmesi ile dinî görev bitmez. İmkânı olan herkesin toplum hizmetlerine de katılması gereklidir. Kur'an'da "hayırlı işler yapmak hususunda acele ediniz" diye buyurulurken çeşitli yardımlar kastedilmiştir.

Köprüler, yollar ve çeşmeler yaptırmak hayırlı işlerdendir. Hele okul yaptırmanın sevabı pek büyüktür. Bu gibi hayırlı işler yapanın, manevî karşılık göreceği şüphesizdir.

Bir insanın vergisini zamanında gönül rızası ile devlete ödemesi de topluma bir hizmettir. Vergi kaçakçılığının dinimiz açısından ağır bir sorumluluğu vardır. Kazancını devletten gizleyen kimse, toplumun hakkını gasbetmiş demektir. Kur'an'da bu türlü davranışlar ve cimrilik yerilmiştir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Hem bizzat cimrilik yapan ve hem insanlara cimriliği emredenler, Allah'ın lûtfundan kendilerine verdiğini gizliyenlerdir. Biz o nankörlere hor ve hakir edici bir azap hazırladık".

Hayırdan, iyilikten yüz çevirerek cimrilik yolunu tutmuş olan kimseler, Kur'an'da şu âyette görüldüğü gibi döneç olarak nitelenmiştir: "Allah kendilerine yardımından verince de onunla cimrilik edip arka çevirdiler. Onlar öyle döneçlerdir".

Dinimizde cimriliğin yasaklanması yanında cömertlik de öğülmüştür. İşte bu konuda bazı hadisler: “Allah cömerttir. Cömerdi sever”. “Cömert Allah’a, insanlara ve Cennet’e yakın olup Cehennem’e uzaktır. Cimri ise Allah’a, insanlara ve Cennet’e uzak olup Cehennem’e yakındır”. “Yoksullara bol yemek dağıtmak, selâm vermek ve güzel söz söylemek Allah’ın affının sebeplerindendir”.

Cömert olanların mallarının kötü olanlarını vermesi, dinî görevi yapmağa yetmez. İyi bir müslümanın, iyi mallardan ve sevdiği şeylerden ihtiyaç sahiplerine vermesi gerekir. Allah “sevdiğiniz şeyleri vermedikçe hayra kavuşamazsınız” diye buyuruyor. Başka bir âyette de şöyle söyleniyor: “Kazancınızın temiz olanlarından ve sizin için yerden çıkardığımız şeylerden veriniz. Âdi şeyleri vermek istemeyiniz”.

Dinimizin bu açık emirlerine rağmen aç ve çıplak dolaşan nice çocuklara, işsiz ve güçsüz dolaşan nice yoksullara, ilâçsız ızdırap çeken hastalara sık sık rastlamak mümkündür. İşsizlere iş yeri açmak, hastalara hastahane yaptırmak, yetimlere bakım evleri kurmak yurt kalkınmasında önemli bir rol oynayacaktır. Bunları yapanlar hem normal vatandaşlık görevlerini, hem de dinimizin emirlerini yerine getirmiş olacaktır. İslâm dinini sadece ibadetten ibaret sanmak yanlıştır. İbadetin yanında devlete, millete ve aileye karşı olan görevleri de yapmak gereklidir. Aksi takdirde yapılan ibadetlerden umulan sonuçlar alınmaz. İslâmda yardımlaşmak şarttır. Yalnız kendi çıkarlarını düşünüp, toplumsal görevlerini ihmal edenler iyi müslüman olamazlar. Yardım etmek isteyenler için yardım yapılacak kimseler ve yerler çoktur. Bakınız Kur’an’da bu konuda ne buyruluyor: “Allah’a ibadet edin ve ona hiç bir şeyi eş tanımayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, yabancı komşuya, yanınızdaki arkadaşına, yolcuya ve maliki bulunduğunuz kimselere iyilik ediniz.”

Burada bir hususu belirtmek yerinde olur. Yoksul deyince vücûdu sağlam olduğu halde dilencililiği meslek edinen kimseleri anlamamak gerekir. Toplum içinde gerçekten muhtaç kimseleri iyi ayırtmak gereklidir.

Görülüyor ki bizim dinimiz fakirlere, kimsesizlere ve ihtiyaç sahiplerine ilgi gösterilmesini emretmiştir. Bu emri gerçekleştirmek için elele verip çeşitli kurumlar açmak, her müslümanın görevidir. Hiç kimse kazandığı malı Âhîret’e götüremez. Âhîret için en büyük azık bu dünyada yapılan iyiliklerdir.

İSLÂM'DA HELÂL KAZANÇ

Dinimize göre inziva yasaktır. Tembellik yasaktır. Yalnız Âhret'e çalışıp dünyayı ihmal etmek yasaktır. Fakat yine de İslâmiyet'i yalnız şeklî davranışlardan, bir köşeye çekilmekten ve bir lokma, bir hırka yeter demekten ibaret sananlara rastlanır. Oysaki Kur'an'da ruhbanıyeti yani dünyadan el etek çekmeyi Hıristiyanların uydurdukları bildirilmiştir. Hz. Muhammed de "İslâmiyet'te ruhbanıyet yoktur" diye buyurmuştur. Peygamberimiz başka bir hadisinde de "dünyayı Âhret için veya Âhret'i dünya için terkedeniniz en hayırlınız değildir. Fakat her ikisine de beraberce önem vereniniz en hayırlınızdır" demiştir.

Dinimizde miskinlik yoktur. Zamanı kötüye kullanmak yoktur. Sorumluluğu kadere yüklemek yoktur. Fakat buna rağmen kahvelerde tembel tembel oturanlara, zamanı kötü oyunlarla öldürenlere ve yoksulluğu sırf kadere yükleyenlere rastlanır. Oysaki Hz. Muhammed "tembellik Dünya ve Âhret'te insanın yüz karasıdır" diye buyurmuştur. Yine Peygamberimiz "iki günü birbirine eşit olanın aldanaçağını" bildirmiştir. Zamanı kötü oyunlarla geçirmeyi yasaklamıştır. Din uluları insanın günlük işlerinde tedbir almasını öngörmüşler ve herkesin yaptığı işten sorumlu olacağını bildirmişlerdir.

Dinimizde cehalet hoş görülmemiştir. Pislik hoş görülmemiştir ve nihayet çıkarıcılık hoş görülmemiştir. Fakat ne yazık ki halâ köprü altlarında dolaşan çocuklar, okuma yazma bilmiyen insanlar ve okulsuz kalmış vatandaşlar vardır. Halâ köylerde hayvanlarla bir arada yatanlar ve pislik yüzünden hastalananlar vardır. Yine halâ helâl yoldan değil de, çıkarıcılıkla kazanç sağlayanlar vardır. Oysaki bizim dinimizde ilim beşikten mezara kadar kadın ve erkeklere farzdır. Bizim dinimizde "temizlik imandandır". Bizim dinimizde "insanın yediği en helâl şey kendi kazancı ve temiz satış mahsulüdür".

Bizim dinimizde hem fakirler, hem de zenginler için hükümler vardır. Fakirler tembellik ve dîlencilik yolunu değil, çalışma yolunu

şecmelidir. Zenginler de vergi, zekât ve sadaka vermelidir. Kısaca sosyal adâlete hizmet etmelidir. Kur'an'da Yüce Tanrı "insan için ancak çalıştığı şey vardır. Onun çalışması muhakkak görülecek ve sonra en olgun karşılık verilecektir" diye buyurmuştur. Başka bazı âyetlerin anlamları ise şöyledir: "İnfak edeceğiniz hayır anaya, babaya, hısımlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış olanlara yapılmalıdır". "İyi iş ve Tanrı yolu üzerinde yardımlaşın". "Sen altını ve gümüşü toplayıp gizliyen ve Tanrı yolunda onu infak etmeyen kimselere acı azabı bildir". "Tanrı adâleti, iyilik etmeyi ve akrabaya muhtaç olduğu şeyi vermeyi emreder".

Dinimizde ticarete doğruluk emredilmiştir. Dinimizde san'at öğrenme emredilmiştir. Yine dinimizde madenciliğin önemi belirtilmiştir. Fakat buna rağmen bu alanlarda İslâmiyet'in ruhuna uygun ilerleme kaydedilememiştir. Oysaki Hz. Muhammed şöyle buyuruyor: "Allah, san'at ve çalışmasında hünerli olan kimseyi sever". "Rızık kapısı göğün en yüksek noktasından yerin derinliklerine kadar açıktır". "Allah san'at sahibi mü'mini sever". "Doğru tüccar kıyamet gününde Allah'ın sevgili kulları ve şehitlerle beraber diriltilir". Yüce Tanrı da çalışmanın değerini "arza yayılınız ve Tanrı'nın fazlından nasiplerinizi arayınız" diyerek belirtmiştir.

Yüce Tanrı Kur'an'da hayvancılığın, meyveciliğin, ziraatın ve ormancılığın değerini de belirtmiştir.

Yüce Tanrı mü'minleri çalışkan, becerikli ve dürüst olmağa çağırmıştır.

Yine Yüce Tanrı insanları adâlete, yardımlaşmaya ve iyi ahlâk sahibi olmağa da çağırmıştır.

Bütün bunlara rağmen dinimizin asıl ruhu herkesce gereği kadar anlaşılmuş değildir. İslâmiyet'in amacı insanları çalışma ile, ibadet ile ve ahlâk ile gerçekten olgun kılmaktır. Nitekim Hz. Muhammed "Ben ahlâkın güzelliklerini tamamlamak üzere gönderildim" diye buyurmuştur.

KURBAN

Kurban kesmek, gerekli ihtiyaçlarına ek olarak 20 dirhem gümüşü veya 20 miskal altını olan her yetkin müslümana vâciptir. Gayet tabiidir ki bu miktar veya daha çok gümüş ve altından fazla değer taşıyan mal ve mülke sahip olan kimseler de kurban kesmelidirler. Bazı içtihat sahibi insanlar kurban kesmenin müekked sünnet olduğunu da söylemişlerdir.

Kurban kesmeğe niyet eden kimsenin bunda Tanrı'ya mânen yaklaşmak amacını taşıması gereklidir. Kurban, bayram namazının kılındığı yerlerde namazdan sonra, başka yerlerde fecirden sonra kesilir. Kurbanı, kurban bayramının birinci, ikinci ve üçüncü gününde kesmek caizdir. Genellikle bayramın birinci gününde kesmek daha münaşip olur.

Kurban olarak koyun, keçi, sığır, manda ve deve kesilebilir. Koyun ile keçinin en az bir yaşında, sığır ve mandanın iki yaşında, devenin ise en az beş yaşında olması gereklidir. Koyun ve keçi, altı aydan büyük olup gösterişli ise gerektiğinde kurban olarak kesilebilirler.

Kör, kulaksız doğmuş, dişsiz, yürüyemeyecek kadar topal ve hasta hayvanlar kurban olarak kesilemezler. Genellikle kurbanlık hayvanın, sıhhatli ve organlarının yerinde olması gereklidir.

Kurban kesme nisabına malik olan bir müslüman bir keçiyi veya koyunu kurban olarak kesebilir. Yedi kişi bir araya gelerek bir sığır, manda veya deveyi ortak olarak kurban yapabilirler. Ancak hepsinin eşit pay alması ve Tanrı'ya yaklaşmak amacıyla o hayvanın kurban kesilmesine niyet etmesi gereklidir.

Kurban kesen kimse zenginse kurbanın etinin üçte birini fakirlere verir; üçte birini eşe, dosta hediye eder veya ziyafet çekerek yedirir. Etin geriye kalan kısmını kendi ev halkına ayırır. Eğer kurban kesenin,

malî gücü yerinde değilse, kurbanın etini sadaka ve hediye etmeyip kendi çocuklarına ve ailesine yedirir. Kurbanın derisi toplumun hizmetine veya savunmasına faydalı olacak bir yere verilmelidir.

Kurban edilecek hayvan diri diri hediye edilemez. Hayvanın kesilerek gerekli kimselere ve özellikle fakirlere dağıtılması için bu kural koyulmuştur. Kurbanın kesilip etinin atılması veya çürümeğe terkedilmesi de İslâmiyet'in ruhuna aykırıdır. Kur'an'da israf aleyhinde âyetler vardır.

Kurban kesmekle insan hem Tanrı'nın rızasını kazanır, hem de bu dünyaya ait bir görevi yerine getirmiş olur. Her müslümanın hem Âhîret'e, hem de dünyaya ait görevleri vardır. Âhîret'e giden yol da bu dünyadaki davranışlara göre belli olur. Bu dünyada Tanrı'nın emirlerini tutan, topluma ait görevlerini yapan ve sosyal adâletten ayrılmayan kimse Âhîret'e gidecek yolu da bulmuş demektir. Dini-mizde kurban kesilmesi vâcip kılınarak fakirlerin doyurulması öngörülmüştür. Zengin olanlar her zaman et yiyebilirler. Çok kez, tok olan, aç olanın halinden anlamaz. Bu sebeple İslâmiyet'te yılda bir kez kurban kesilmesi gerekli kılınmıştır. Böylece fakirlerin doyurulması ve gönüllerinin alınması düşünülmüştür.

Hem kurban bayramında aile halkını sevindirmek, komşuya et hediye etmek ve dostlara ziyafet çekmek toplum içinde kardeşlik bağlarını güçlendirir. Demek oluyor ki bir müslüman, kurban kesmekle hem Tanrı'ya yaklaşmak, hem de toplum içinde dayanışmayı sağlamak olanağını kazanmış olur. Bu sebeple malî gücü yerinde olan her yetkin müslümanın kurban kesmesi ve bunun gereklerini yerine getirmesi hem dinî, hem de sosyal bir görevdir.

FITIR SADAKASI

Fıtır sadakası, Ramazan bayramını geçirmeden fakirlere verilmesi gereken bir maddî yardımdır. Bu sadakanın verilmesi dinimize göre vâciptir. Bayrama bir kaç gün kala veya bayram günü fitra denen bu sadakayı yoksullara vermek uygun olur.

Gerekli ihtiyaçlarından fazla olarak 200 dirhem gümüşü veya 20 miskal altınıveyahut da bunların karşılığında malı olan her müslüman fıtır sadakası vermelidir. Fıtır sadakası verecek kimsenin en az yukarda sözünü ettiğimiz nisapda malı olması veya daha zengin bulunması gereklidir. Sadece yetkin insanlar değil, zengin olan çocuklar da fitra vermelidirler. Zengin bir deli veya bunak kimsenin de fitra vermesi dinî bir görevdir. Velileri, onların mallarından vererek bu görevi yaparlar. Oruç tutamıyacak kadar yaşlı olan ve gerekli maddî nisaba sahip olan ihtiyarlar da oruç fidyesine ek olarak fıtır sadakası da vermelidirler. Ayrıca gerekli nisaba sahip olan yetkin kimse, malı olmıyan küçük çocukların ve hizmetinde bulunanların fitrasını vermelidir. Ancak bülûğa ermiş çocuklar ve zengin eşler kendi fitralarını vermekle mükelleftirler.

Fıtır sadakası kuru hurma, kuru üzüm, buğday veya arpadan verilir. Un ve buğdaydan 520 dirhem, öteki maddelerden 1040 dirhem olarak fitra verilir. Bu miktar yiyeceklerin karşılığında para vermek de caizdir. Hattâ fitrayı günümüzde para olarak vermek daha uygun olur. Bir fıtır sadakası yalnız bir yoksula verilir. Örneğin bunun ikiye ayrılıp iki kişiye verilmesi doğru değildir.

Fıtır sadakasının verilmesinin vâcip kılınmasında büyük ilâhî hikmetler vardır. Bir kez bu sadakanın, orucun kabulünü, Âhîret'te selâmeti ve kabir azabından kurtulmayı sağlamada etkili olduğu söylenir. Çünkü İslâm dininde maldan zekât ve insan başına da fitra vermek, sosyal adâletle ilgili bir ibâdettir. Başka bir deyimle fakirlerin doyurulması, giydirilmesi ve her alanda gözetilmesi Tanrı'nın rıza-

şını almakta önemli rol oynar. Nitekim Kur'an'da öksüzü iten, yoksulu doyurmayan ve muhtaç olanlara yardım etmiyen kınanmıştır. Peygamberimiz Hz. Muhammed "Komşusu aç iken kendisi karnını doyurup yatan bizden değildir" diye buyurmuştur. Bu hadîs de gösteriyor ki İslâm dini sosyal adâletten yanadır.

Fıtır sadakasının vâcip kılınması da bu adâletin sağlanmasına yardımcı olacaktır. Bayramda yoksullar alacakları fitralarla hiç olmazsa biraz sevinmiş olacaklardır. Her müslümanın yoksulları sevin-direcek olan bu dinî görevi de eksiksiz yerine getirmesi umulur.

İSLÂM'DA MERHAMET

Bir süre önce bir tilki, bir vatandaşın tavuklarını yer. Vatandaş tuzak kurarak tilkiyi yakalar. Kerpetenle onun bütün dişlerini söker ve öylece ölüme terkeder!

Bir başka vatandaş horoz döğüşünden hoşlanır. Bu işten zevk duyanlar, bir araya gelip zavallı hayvanları birbirleriyle çarpıştırırlar. Horozların başları kanlarla dolar. Bazan da bu yüzden hayvanlar ölür.

Deve güreşinden zevk alanlar da az değildir. Hayvanların birbirine eziyet vermesi bazı sadist ruhlu kimselerin hoşuna gider.

Bazan da sahibine kızılarak hayvanlar hapsedilir. Günlerce aç susuz kilit altında tutulur. Oysaki Hz. Muhammed, hapsetmek suretiyle hayvanları öldürmeyi yasaklamıştır.

Öfkelenip hayvanı döğen arabacıya, kaçtı diye sığırı sopalayan çobana ve aç dolaşan kediye hücum eden bayana da rastlanır. Dinimizde hayvanlara işkence etmek yoktur. Hz. Muhammed, aç susuz bir kediyi hapsedip ölüme terkeden bir kadının Cehennem'e gittiğini haber vermiştir.

Bir de çocuklar veya bazı meraklılar kuşların yuvalarını bozarlar. Yahut yavrularını alıp oynarlar. Oysaki Peygamberimiz bir hadisinde kuşların yuvalarının bozulup yavrularının alınmasını yasaklamıştır.

Güvercin, kumru, leylek ve karınca gibi faydalı hayvanlara sataşanlar da az değildir. Bu hayvanların tedirgin edilmesi dinimize sığmadığı gibi, normal bir insanın vicdanına da sığmaz. Sahabeden bazısı, bir karınca yuvasını yakınca, Peygamberimiz'in ihtariyle karşılaştılar. Peygamberimiz "ateşle ancak Allah'ın azap vereceğini" bildirdi. Oyun olsun diye bir kuşu veya hayvanı nişangâh yapmak, onlara ok atmak veya onları sapanla yaralamak da doğru değildir.

Peygamberimiz bir hadîsinde at ve eşek cinsinden hayvanların yüzünden kızgın demirle damgalanmasını da yasaklamıştır. Çünkü hayvanların yüzü, uyluklarına nazaran daha hassastır.

Bazı kimseler de at, eşek, sığır gibi hayvanların kuyruklarını keserler. Bunun da dinimizde yeri yoktur. Peygamberimiz “merhamet etmiyen, merhamet bulmaz” diye yufka yürekliliğin değerine işaret etmiştir.

Elbette dinimize göre mübah hayvanların avlanması caiz ve zararlı hayvanların öldürülmesi gereklidir. Şu kadar var ki bunu yaparken hayvanlara eziyet edilmesi yasaktır. Dinimiz açısından yukarıda zikrettiğimiz eziyet türlerinden ve benzerlerinden kaçınılması gerekir.

Devrimizde hayvanlar şöyle dursun, insanlara bile acımıyanlara sık sık rastlanır. Aşağıda mealini vereceğimiz âyet bu konuda okuyucularımızı aydınlatmağa yeter sanırız: “Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yakın ve uzak komşulara, yanınızdaki arkadaşlara, yolda kalmışlara, elinizin altındakilere iyilik ediniz”.

CİMRİLİK NEDİR?

Cimrilik bir çeşit ruhî hastalıktır. Bu hastalığa tutulanlar bencil-dirdirler. Kendilerinden başkalarını düşünmezler. Durmadan kendi keselerini doldurmağa bakarlar. Nice çocuklar yoksulluk içinde kıvranı-yormuş; bu onları ilgilendirmez. Dullar, yetimler, kimsesiz ihtiyarlar aç geziyorlarmış; bu onların vicdanını titretmez. Hastalar doktor, ilaç, hemşire bulamıyormuş; bu onlara yürek acısı vermez. Çünkü cimri olan, bencil kimsedir. Çünkü cimri olan, hayır sevmez ve çünkü cimri olan toplumdansa yana değildir.

Oysaki insan ister cimri, ister cömert olsun bir gün ölecektir. Biriktirilen paralar, gasbedilen tarlalar, yığılan altınlar insana öldükten sonra hiç bir hayır getirmez.

İnsan kendini cimrilikten korursa, bu ona dünyada itibar, Âhîret'te de mükâfat sağlar. Nitekim Yüce Allah Kur'an'da şöyle buyuruyor: "Kendisini cimrilikten koruyan felâh bulmuştur". "Şeytan sizi fakir olacaksınız diye korkutur. Size cimriliği emreder". "Allah'ın lütuf ve ihsanından kendilerine verdiğini sarfetmekte cimrilik edenler, pintiliklerinin bir hayır olduğunu sanmasınlar. Aksine bu, onlar için bir şerdir". "Hem cimrilik yapan, hem insanlara cimriliği emredenler, Allah'ın lütuf ve inayetinden kendilerine verdiğini gizleyenlerdir. Biz o nankörlere hor ve hakir edici bir azap hazırlamışızdır". "... Altını ve gümüşü biriktirip de onları Allah yolunda harcamayanlar var ya, işte bunlara acıklı azabı müjdele". "... İçinizde cimrilik gösterenler vardır. Kim cimrilik gösterirse, ancak kendi nefesine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir."

Kur'an'daki bütün bu buyruklar, insanları sakındırıcı mahiyettedir. O halde her müslümanın kendi yaşayışını bütçesine göre ayarlaması gereklidir. Herkes ailesinin fertlerinin ihtiyaçlarını kazancı nisbetinde karşılamalıdır. Durumu elverdiği takdirde yoksul akrabasına, muhtaç komşusuna el uzatmalıdır. Eğer bir müslüman zenginse

gücü nisbetinde yollar, köprüler, çeşmeler ve okullar yaptırmalıdır. Hele ilim yuvası olan okullar açmak, yoksul okul çocuklarına yardımda bulunmak ve parasız hastaların yarasını sarmak çok sevaptır. Bunları yapanlar Peygamberimiz'in şefaatinı kazanırlar. Gücü yettiği halde bu gibi iyilikleri yapmıyanlar, Hz. Muhammed'in buyruklarına karşı gelmiş sayılırlar. Nitekim Peygamberimiz cimrilik konusunda şöyle buyurmuştur: "Zulümden kaçınınız! Çünkü zulüm, kıyamette karanlıklara sebeptir. Cimrilikten de korununuz! Çünkü cimrilik sizden evvelkileri helâk etmiş, onları kan dökmeye, haramı helâl görmeye sevketmiştir". "İnsanı helâk edici üç felâket vardır: cimriliğe boyun eğmek, hevâ ve hevese uymak, kendi nefsinden hoşlanmak". "İnsanda bulunan en kötü şey haris cimrilik ve habis korkaklıktır".

Nice insanlar vardır ki hem müslümanlık taslar, hem de yukardaki emirlere zıt bir tutum içindedirler. Gönül ister ki herkes gücü nisbetinde yukardaki güzel tavsiyelere uysun.

Şüphesiz İslâmiyet'te israf da haramdır. Parayı sarfetmekte esas, ölçülülüktür. Nitekim Kur'an'da israf hakkında şu emirler vardır: "Hısma, yoksula, yolda kalmış olana haklarını ver. Malını israf ile saçıp savurma". "... Yeyin, için, israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez". "Elini bağlı olarak koynuna asma. Onu büsbütün de açıp saçma. Sonra kınanmış, peşiman bir halde kalırsın".

Bu kesin buyruklar, insana itidali tavsiye etmektedir. İnsan bir yandan cimrilikten sakınırken, öte yandan bütçesini altüst edici gereksiz harcamalardan korunmalıdır. Özellikle bazı aile reisleri kendi nefisleri için israf yaparken, eş ve çocuklarına karşı cimri olurlar. Bu çok yanlış bir tutumdur.

Şüphesiz ki dinimiz adâlet, dayanışma ve ahlâk dinidir. Ahlâklı ve adâletli bir insan ise ne cimriliğe, ne de israfa iltifat etmez.

İSLÂM'DA DÜŞÜNCE

İlk müslümanlar Hz. Muhammed etrafında toplanmışlardı. Peygamberimiz yanlış inançlara saplanmış herkesi doğru yola çağırırdı. Bir yandan kendisine inen âyetleri tebliğ eder, diğer yandan da kendi sözleriyle güzel öğütler verirdi. İlk müslümanlar dinî emirleri olduğu gibi kabul ettiklerinden inen âyetlerin anlamları hakkında fikrî tartışmalara girişmezlerdi. Fakat Hz. Muhammed'in ölümünden sonra müslümanlar yeni sorunlarla karşılaştılar. İslâm devletinin hudutları genişledi, ticarî imkânlar arttı ve böylece yabancı kültürler İslâm âlemine sızmağa başladı. Bir yandan hilâfet kavgaları, diğer yandan bazı dinî sorunların farklı kavranması müslümanlar arasında guruplaşmaya yol açtı. Zamanla i'tikadî ve fikhî konularda yeni ekoller türedi.

Cehm b. Safvan'ın kurduğu Cebriyye ekolüne mensup olanlar insanın irade hürriyetini inkâr ettiler. İnsanın Allah tarafından yaratılan fiilleri işlemeğe mecbur olduğunu söylediler. Bu görüş müslümanları tembelleğe yöneltici mahiyette idi.

Cebriyecilerin kaderde bu kadar ileri gitmelerine karşılık, Mu'tezile ekolü kaderi inkâr edici bir yol tuttu. Bu ekolün kurucuları, insanın fiilini, bizzat kendisinin yarattığını ileri sürdüler. Akıl ve düşünceye önem vererek âyetlerin teviline taraftar oldular. Allah'ın hür iradeli yarattığı insanın, yaptığı fiillere göre karşılık göreceğini, Allah'ın adâletinin bunu gerektirdiğini söylediler. Me'mun zamanında Mu'tezile'nin görüşü devletce de benimsendi. Fakat daha sonra "dinde zorlama yoktur" âyetinin ruhuna aykırı olarak hareket ettiler. Kendi görüşlerini müslümanlara zorla kabul ettirmeğe çalıştılar. İşin içine siyaset karıştırıldı. Bu sebeple de Mu'tezililer uzun süre tutunamadılar.

İnanç sorunlarında orta yolu tutma şerefi ise Eş'arî ve Maturidî'ye aittir. Eş'arî fiilleri Allah'ın takdir ettiğini, fakat bu fiillere yaklaşma ve onları kazanma sorumluluğunun da insana ait olduğunu söyledi.

Bütün bu tartışmalar sonucunda kelâm ilmi doğdu. Kelâm ilmi sapık akımlara karşı İslâm inancını savunma görevini yaptı. Bu ilim

İslâmiyetin din felsefesi mahiyetini aldı. Kelâmçılar nakilden ve akıldan faydalandılar. Felsefî konularda fikir yürüttüler. Ehl-i Sünnet bilginlerinden Bakıllanî, İmam al-Harameyn ve Gazzalî gibi tanınmış kimseler kelâm ilmine dair eserler yazdılar.

Fıkhî ekoller de İslâm'da düşüncenin gelişmesine yardım etti. Hz. Muhammed "içtihat edip doğru sonuca varan için iki, içtihat edip hataya düşen için bir sevap vardır" demişti. Çeşitli bilginler zamanın ve çevrenin ihtiyaçlarını karşılamak için yeni fıkhî sistemler kurdular. Bunlar Kitap ve sünnette hakkında delil bulamadıkları sorunlara içtihatla çözüm yolu bulmağa çalıştılar. Bunu yaparken dinin temeliyle çelişmeye düşmemeğe de dikkat ettiler. Ebu Hanife içtihat yaparken akıl ve düşünceye çok önem verdi. Kıyası bir delil olarak kabul etti. İmam Şafiî de kıyası bir delil olarak kullandı. Nitekim Hz. Muhammed, Yemen'e gönderdiği Muaz b. Cebel'in, Kur'an ve Sünnet'le çözemediği konularda içtihadla baş vurmasına izin vermişti.

İslâm âleminde zamanla tasavvufî akımlar da doğdu. Bir ahlâk yolu olarak doğan tasavvuf bazı büyük mutasavvıflarca sistemleştirildi. Mutasavvıflar felsefî konulara da daldılar. Suhreverdi al-Maktul, İşrakîye felsefesini kurdu. Muhiddin b. Arabî, Vahdet-i Vücut nazariyesini işledi. Mevlâna İslâmiyet'e hoşgörüyü getirdi. Musiki, raks, şiir ve san'at zevki dinî yaşayışa girdi.

İslâm âleminde fikrî gelişmeyi sağlamağa çalışan bir çok devlet büyükleri gelip geçti. Yezid I. in oğlu Halid Yunanî bilgilerle uğraştı. Ona astronomi, tıp ve kimyaya ait bazı eserler isnat edilir. Emevîler devrinde Basra ve Kûfe birer ilim merkezi halindeydi. Abbasîler devrinde Bağdad'ın önemi arttı. Halife Mansur, Bizanslılardan el yazmaları istetmişti. Me'mun hilâfete geçince İslâm âleminde yeni bir ilim hareketi oldu. İlim yuvaları kuruldu. Yunanca, Pehlevî ve Süryanice sayısız eserlerin arapçaya çevrilmesi sağlandı. İlmî düşünceye önem verildi.

Halife Mütevekkil de ilmî araştırmalara önem verdi. İlmî kurumlar açtı.

XI. yüzyılda vezir Nizam al-Mülk'ün, Nizamiye Üniversitelerini kurduğu malûmdur.

İslâm âleminde değişik yüzyıllarda Kindî, Farabî ve İbn Sina gibi filozoflar yetişti. Endülüs'te yetişen İbn Rüşd akılcı filozoflardandır. Bütün bu filozoflar zamanlarının müslüman devlet büyüklerinden iltifatlar gördüler.

Görülüyor ki İslâm âleminde zaman zaman ilim, akıl ve düşünceye önem verilmiştir. Bunda düşünceyi ve ilmi teşvik eden bir çok âyetlerin ve hadislerin etkisi büyüktür. Şimdi dinimizin baş kaynağı olan Kur'an'dan düşüncenin ve ilmin önemine dair örnekler verelim:

“Göklerin ve yerin yaratılışında gece ile gündüzün birbirini takip etmesinde akıl sahipleri için Allah'ın birliğine ve gücüne deliller vardır. Onlar öyle insanlardır ki ayakta iken, otururken, yanları üstünde yatarken hep Allah'ı hatırlayıp anarlar ve göklerin, yerin yaratılışı hakkında inceden inceye düşünürler”. “Bilenlerle bilmiyenler eşit olurlar mı? Bunları ancak akıl sahipleri düşünebilir”. “Devenin ne şekilde yaratıldığını, göğün nasıl kaldırıldığını, dağların nasıl dikildiğini ve yerin nasıl döşendiğini düşünmüyorlar mı?” “Allah size böylece delillerini açıklar. Ümit edilir ki dünya hususunda ve Âhiret hakkında iyice düşünürsünüz”. “Bu örnekleri insanlar için veriyoruz. Belki onlar düşünürler”. “Görmeyenle gören bir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz”? “Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütlerle çağır”.

Kur'an'dan verdiğimiz bu örneklerle Hz. Muhammed'in şu sözlerini de ekleyebiliriz:

“İnsanın dini aklıdır. Aklı olmıyanın dini de olmaz”. “İnsanlar Âhiret'te akıllarına göre Rablerine yakın derecelere yükseltilir”. “İnsan kendisini doğru yola götüren ve felâketten kurtaran akıl kadar faziletli hiç bir şey kazanamaz. Bir kulun akli olgunlaşmadan önce imanı tam ve dini doğru yolda olmaz”. “İnsan ahlâkının güzelliği sayesinde namaz kılanın ve oruç tutanın derecesinde olur. Bir kimse'nin ahlâkının güzelliği de akli olgunlaşmadan önce tamamlanamaz. Akli tam olanın imanı da tam olur”. “Her şeyin bir temeli vardır. Müminin temeli de aklıdır”. “Her şeyin bir bineği vardır. İnsanın bineği de aklıdır. İçinizde bilgi ve delil yönünden en güzeliniz, akıl bakımından en üstün olanınızdır”.

Bütün bu âyet ve hadisler İslâm dininin akla, ilme ve düşünceye ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Dinimiz müspet ilme asla karşı değildir. Aksine tutuculuk ve hurafecilik İslâmiyet'in ruhuna aykırıdır. Bu sebeple her müslümanın sağlam bir iman yanında ilme, fenne ve akla daha çok önem vermesi dinî bir görevdir.

İSLÂMİYET HURAFELERE KARŞIDIR

Her şeyden önce bir iman ve ahlâk sistemi olan dinimiz, çok kez yanlış anlaşılmaktadır. İslâmın şartları çok açıktır. Bunlar şahadet kelimesi getirmek, namaz kılmak, oruç tutmak, zekât vermek ve şartlar elverdiği takdirde hacca gitmektir. Fakat buna rağmen bilgisizlik yüzünden dinimize bir çok hurafeler karıştırılmıştır. Örneğin, ebcet hesabıyla tılsım ve büyüler yapanlara rastlanır. Hele parpı, alazlama, tütsü ve kurşun dökme gibi üfürükçülük mahsulü hurafelere inananların sayısı az değildir. Bazı kimseler de kısmeti bağlı kızların büyü ile kısmetlerinin açılacağına inanırlar. Yurdumuzda hırsız bulmak için bürhetiye adı verilen büyüye baş vuranlar da vardır. Oysa Hz. Muhammed bunların hepsine karşı olmuştur. Bu konuda onun şu hadisi çok anlam taşır: “Her kim çalınan bir şeyin veya yitiğın yerini haber veren kimseye gelip ondan bir şey sorar da onu tasdik ederse o kimşenin kırk gün namazı kabul olunmaz”.

Yurdumuzdaki hurafeler sadece bundan ibaret değildir. Karı kocanın arasını bozmak için büyüünün tesirli olacağına inanlar da vardır. Büyücülük ise İslâmiyet’in ruhuna aykırıdır. Bakara suresinin 102. âyetinde sihirbazlık ve büyüçülük yasaklanmıştır. Ayrıca Hz. Muhammed yedi günâhtan sakınılmasını bildirmiştir. Bu günâhlar şunlardır: “Allah’a ortak tanrı tanımak, büyüçülük yapmak, katli haram olan kimseyi öldürmek, tefecilik yapmak, yetim malını yemek, düşman ile savaşırken kaçmak, evli ve namuslu bir kadına zina iftirasında bulunmak”.

Görülüyor ki büyüçülük önemli günâhlardan biri sayılmıştır. Dahası var. Bizzat Hz. Muhammed’e de büyü yapılmaya çalışılmış, fakat O, Allah’ın yardımıyla bundan kurtulmuştur. Ama yurdumuzda Kur’an’ın ruhu ve Peygamberimizin sünneti her müslümanca hakkıyla kavranmış değildir. Çünkü halâ küskün karı kocayı barıştırmak için safran ve karanfil tozundan medet umanlara, özel muskalarla çiçek hastalığının tedavi edileceğine ve koyun bağırsağına bazı âyetler

yazılmak suretiyle düşmanın uykusunun bağlanacağına kuvvetle inananlar vardır. Tarlalardaki mahsulleri ilâçlamak yerine, bilgisiz bazı sömürücülerin muskası ile yetinenlere rastlanır. Kaybolan hayvanları kurtlar yemesin diye kurt ağzı bağlatılır. Türbelere ve bazı ağaçlara uğur getirsin diye çaputlar bağlanır. İki bayram arasında günâh zannı ile nikâh kıyılmasına engel olunur. Salı günü uğursuz diye dinimizde yasak olmadığı halde çamaşır yıkanmaz. Bütün bunların İslâmiyet'te yeri yoktur. Nitekim Hz. Muhammed bir hadisinde şöyle buyuruyor: “Kuşun ötmesinden, uçmasından uğursuzluk çıkarmak, ufak taşlar, nohut ve baklalarla fal açmak, kum üzerine çizgiler çizmek, bunlardan geleceğe ait hükümler çıkarmak sihir ve kehanet nev'indedir”.

Hz. Ayşe'den rivayet edilen diğer bir hadiste de kehanetin doğru olmadığı bildirilmiştir. Büreyde Hazretleri ise Peygamberimiz'in hiçbir şeyi uğursuz saymadığını nakletmiştir. Bütün bu deliller dinimizin büyüclüğün, falcılığın ve kehanetin karşısında olduğunu göstermektedir.

Bu münasebetle şu hususu da belirtelim ki İslâmiyet'te kul ibadetini doğrudan doğruya Allah'a yapar. Kul ile Allah arasına kendisine Allah'ın vekili süsü veren bir kimsenin girmesi gerekli değildir. Yardım ancak Allah'tan istenir. Bazı kimseler gaypten haber verme iddiasındadırlar. Oysa gayptan Allah'tan başka kimse bir şey bilmez. Vefî karakterli saygı değer kişiler bazı ilhamlara ulaştınca, onları gizlemeğe çalışırlar. İslâmiyet'te kerametın gizlenmesi gereklidir. Bu sebeple her dinî önderlik taşıyan kimsenin irşad edici gücüne inanmak doğru değildir. Bizim dinimizin rehberi Kur'an ve Hz. Muhammed'tir. Kur'an insanları daima akıllarını kullanmağa çağırmıştır. Bir çok âyetlerde geçen “düşünmüyor musunuz” hitabı da bunu gösterir. Hz. Muhammed “insanın dini aklıdır. Aklı olmayanın dini de olmaz” diye buyurmuştur. O halde artık büyüden, kehanetten ve faldan yardım ummağa lüzum yoktur. Hastası olanın doktora, mahsulünü korumak isteyenın ziraat uzmanına ve günlük işlerini iyi yürütmek isteyenın müspet ilme müracaatı gereklidir. Dinimiz müspet ilme asla karşı değildir. “İlmi Çin'de de olsa arayınız” sözü bunu gösterir. Hz. Muhammed, “ilim kadın ve erkek bütün müslümanlara farzdır”. derken bilimin her alanda herkes için değerini göstermiştir.

İSLÂMİYET'İN ANLAMI

İslâmiyet Kur'an'a inanmaktır. Hz. Muhammed'in Peygamberliğini kabullenmektir. İman esaslarını dil ile söylemek, kalp ile tasdik etmektir.

İslâmiyet bir ahlâk düzenidir. Adâlet düzenidir. Fazilet düzenidir.

İslâmiyet bir vicdan işidir. Kalp işidir. Gönül işidir.

İslâmiyet Tanrı'ya kulluk etmektir. İbadet etmektir. Hizmet etmektir.

Bir lokma bir hırka yeter zihniyeti gütmek, İslâmiyet demek değildir. Çalışmayı terkedip tembelliği seçmek, İslâmiyet demek değildir. Bilime, tekniğe ve san'ata yüz çevirip inzivaya çekilmek, İslâmiyet demek değildir.

İnançları çıkarıcılık nedeni ile kötüye kullanmak, iki yüzlülüğü âdet edinmek ve şekilcilikle yetinmek İslâmiyet değildir.

Koğuculuk, dedikoduculuk ve arabozuculuk İslâmiyet'te yoktur. Sihirbazlık, falcılık ve üfürükçülük de İslâmiyet'te yoktur. Yalancılık, dolandırıcılık ve çıkarıcılık İslâmiyet'te hiç yoktur.

İslâmiyet'te insanlara saygı vardır, sevgi vardır, bağlılık vardır. İslâmiyet'te doğruluk, iyilik ve kadirbilirlik vardır.

İslâmiyet kumara karşıdır. Çalmaya karşıdır. Yetimin hakkını almaya karşıdır. Kıskançlığa, hilekârlığa ve vurgunculuğa da karşıdır İslâmiyet.

İslâmiyet yumuşaklıktır, affetmektir ve sabretmektir. İslâmiyet birliktir, dirliktir ve düzenliktir.

İslâmiyet hilâfetcilik, bölücülük ve Cumhuriyeti yıkıcılık değildir.

İslâmiyet ana ve babaya saygıdır. Küçüklere sevgidir. Kalpleri düzelten ilâhî bilgidir. İslâmiyet hastalara şifa, dertlilere deva ve gönüllere sefa aramaktır. Yoksulların karnını doyurmak, yetimlerin yuvasını kurmak, kimsesizlerin işini görmek İslâmiyet'tir.

Sefaletle mücadele etmek, her alanda adâleti kurmak ve yardımlaşmak İslâmiyet'in amaçlarındandır. Hastaneler, yollar ve köprüler yaptırmak da İslâmiyet'in amaçlarındandır. Hele okul açmak, düşkünlere yurt kurmak ve açları doyurmak İslâmiyet'te büyük sevaptır. Zelzelede, yangında ve sel basmasında felâketzedelere yardım etmek de dinimizde sevaptır. İşsiz güçsüz dolaşan çocukları okutmak, devlete severek vergileri ödemek ve işsizlere iş alanı açmak da dinimizde çok sevaptır.

Çağdaş uygarlığa bilim yolu ile ulaşmak, bilimi nereden olursa olsun almak ve insanca yaşamağa alışmak her mü'minin görevidir. Doğru hareket, doğru ticaret ve doğru hizmet de her mü'minin görevidir. Kalben düzelmek, yanlış düzeltmek ve gerçeği sevmek de her mü'min'in görevleri arasındadır.

Gerçek mü'min din ve dünya işlerini beraberce yürütür. Harama iltifat etmez. Haset yolunu da seçmez. Doğru tartar, doğru konuşur, doğru alışveriş eder.

İslâmiyet'in Peygamberi Hz. Muhammed bir general gibi ordu idare etmiş, bir maliye bakanı gibi malî işleri düzenlemiş ve bir içtimaiyatçı gibi sosyal dayanışmayı sağlamağa çalışmıştır. O'nun amacı mal yığmak, saltanat sürmek ve eğlenceye dalmak değildi. O, düşündü, düşündürdü ve insanlara doğruyu gösterirdi. Kin bilmezdi, öfke bilmezdi ve dostlarına kötülük etmeği de sevmezdi.

İslâmiyet'in Peygamberi kızlarını diri diri gömen Arapları yola getirdi. Kölelerin özgürlüğe kavuşmasını kolaylaştırdı. Putperestlikle mücadele etti. Düşmanlarını affetmesini, dostlarını sevmesini ve düşkünlere şefkât beslemesini iyi bilirdi. Hasılı her alanda en olgun bir insan örneği idi.

Görülüyor ki dinimiz Kur'an'ı ile, Peygamber'i ile ve öğütleri ile insanları gerçekten olgun kılmak için gönderilmiştir. Umarız ki her müslüman şekilcilikle yetinmesin ve İslâmiyet'in sözünü ettiğimiz gerçek anlamlarına nüfuz etsin.

GENEL İNDEKS

A

- Abbasîler, 90
Abdest, 54, 55
Abdullah, 34
Abdullah b. Übey, 72
Abdülmüttalip, 34
Abdurrahman b. Avf, 41
Adâlet, 13, 36, 39, 41, 42, 49, 52, 53, 65, 67,
69, 71, 74, 75, 80, 84, 88, 89, 94, 95
Adâlet mizanları, 27
(Hz.) Âdem, 18, 19, 20, 22
Âdet görmek, 54
Âdil, 52
Af, 69, 70, 71, 78
Âhiret, 11, 13, 17, 18, 21, 25, 26, 28, 29, 42,
49, 51, 74, 75, 78, 79, 82, 83, 87, 91
(Hz.) Ali, 67, 72
Âmine, 34
Amr b. Âs al-Mekki, 58
Arabistan, 34
Arafat, 43
Arş, 14
Atom, 35
Âyet, 9, 12, 13, 14, 16, 17, 20, 21, 26, 34, 36,
37, 38, 42, 49, 50, 53, 55, 56, 59, 60,
62, 65, 70, 73, 76, 77, 80, 82, 86, 89,
91, 92, 93
(Hz.) Ayşe, 93
Azrail, 18

B

- Bağdad, 72, 90
Bâkâ, 13, 14
Bakara sûresi, 92
Bakî, 14
Bakillanî, 90

- Basar, 13, 17
Bayazıt Bistâmi, 58
Basra, 90
Bedel, 44, 45
Belâgât, 21
Berzah Âlemi, 25
Bizanslılar, 90
Büreyde, 93
Bürhetiye, 92
Büyüculük, 92, 93

C

- Cariye, 43
Cebrail, 16, 18, 20, 34
Cebriyye, 28, 89
Cebriyeci(ler), 28, 89
Cehennem, 25, 26, 33, 35, 51, 61, 62, 69,
72, 75, 78, 85
Cehm b. Safvan, 89
Cennet, 25, 26, 33, 36, 51, 54, 61, 72, 75,
76, 78
Cesaret, 49, 50
Cömert, 87
Cihat, 50, 75
Cimri, 87, 88
Cimrilik, 76, 77, 87, 88
Cömertlik, 78
Cüneyd al-Bağdadî, 51
Cünüp, 54, 55
Cüz'î irade, 28, 29

Ç

- Çin, 93

D

- (Hz.) Davud, 20, 22
Davut at-Taî, 57

Dehriyyûn, 25
Dinî irâde, 15
Dirhem, 41, 81, 83
Diyânet İşleri Danışma ve Dinî Eserleri İnceleme Kurulu, 41
Doğruluk, 22
Döviz, 44, 45
Dua, 16

E

Ebcet hesabı, 92
Ebu Amr İsmail b. Nacid, 58
(Hz.) Ebu Bekr, 20, 41, 62
Ebu Hanife, 90
Ebu Hâşim el-Kûfî, 57
Ebu'l-Hüseyn an-Nurî, 58
Ebu Tâlip, 34
Ebû Tâlip al-Mekki, 57
Ebuzer, 57
Ehl-i Suffa, 57
Ehl-i Sünnet, 16, 29, 57, 72, 90
Elyasa, 22
Emevîler, 90
Enes b. Malik, 51
Endülüs, 90
Esir, 43
Eş'arî, 17, 89
Eyyûb, 22
Ezel, 28, 29
Ezelî, 13, 15, 17

F

Falcılık, 93, 94
Farabî, 90
Farz, 36, 38, 39, 41, 43, 44, 45, 54, 79, 93
Farıza, 36
Fâtıma, 34
Fidye, 39, 83
Filofof(lar), 9, 57, 90
Fıkhî, 22, 89, 90
Fıtır sadakası, 83, 84
Fıtra, 83, 84

G

Gayb, 15, 35, 93
Gazzalî, 57, 58, 90
Gusletmek, 54
Gusül, 54, 55

H

Haram, 39, 88, 92, 95
Hac, 43, 44, 45, 50, 75, 92
Haccetmek, 43, 44
Hadîs, 33, 35, 36, 37, 40, 42, 43, 50, 51, 55,
58, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 70, 74, 75,
76, 79, 84, 85, 86, 91, 92, 93
Hallac Mansur, 58
Halife, 90
Halime, 34
Hanbelîler, 72
Hanefî mezhebi, 44
Hardal tanesi, 33
Haricîler, 72
Hârûn, 22
(Hz.) Hasan, 67
Hasan Basrî, 57
(Hz.) Hatice, 34
Havadise muhalefet (sonradan olanlara benzememe), 13, 14
Hayat (diri olmak), 13, 15
Hıra Dağı, 34
Hıristiyanlık, 79
Hicaz, 44
Hicret, 38, 70
Hidayet, 21, 63
Hikmet, 16, 17, 19, 24, 49
Hilâfet, 72, 89, 90
Hilâfetçilik, 94
Hûd, 22
Hurafeler, 92
Hurafecilik, 91
Huşû, 36, 37
Huzeyfe b. al-Yeman, 57
Hümanist, 24, 27, 35, 73

İ

İbn Abbas, 51
İbn Maca, 75
İblis, 18, 19
İbn Rüşd, 90
İbn Sina, 90
(Hz.) İbrahim, 20, 22, 34
İbrahim b. Ethem, 57
İ'câz, 21
İçtihat, 24, 74, 81, 90
İddet, 44
(Hz.) İdris, 20, 22

İftira, 59, 60, 73

İhram, 43

İhsan derecesi, 58

İhtikâr, 52

İlim, 13, 15

İlk sebep, 11, 12

İlyas, 22

İmam al-Harameyn, 90

İmam Şafîi, 90

İncil, 20

İnsan hakları, 74

İnsan iradesi, 28

İnziva, 94

İrade, 13, 15, 16

İrade hürriyeti, 89

(Hz.) İsa, 20, 22, 61, 67, 68

İshak, 22

İsmail, 22

İsmet sahibi olmak, 23

İsrafil, 18, 25

İşrakiye felsefesi, 90

K

Kâbe, 43

Kabir azabı, 25, 83

Kader, 11, 12, 79, 89

Kadere iman, 28, 29

Kadîm, 13, 16

Kasım, 34

Kaza, 39

Kazaya iman, 28, 29

Kehanet, 93

Kelâm, 13, 16

Kelâm ilmi, 89, 90

Kelamcılar, 90

Keramet, 93

Kerramiler, 72

Kevni irade, 15, 29

Kevser havzı, 26

Kıskançlık, 27, 64, 65, 66

Kıskanma, 64, 65

Kıdem, 13

Kıyam bizatihî, 13, 14

Kıyamet (günü) 18, 25, 26, 27, 51, 52, 88

Kıyas, 90

Kibir, 61, 62, 63, 65

Kin, 69, 70, 71, 95

Kindî, 90

Kirâmen Katibîn, 18

Kitap, 18, 90

Koğuculuk, 59, 60

Konstantin, 20

Köle, 42, 43

Küllî irade, 29

Kötü zan, 59, 73

Kudret, 13, 15, 16

Kur'an, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21,

22, 26, 28, 29, 35, 36, 37, 38, 39, 41,

43, 49, 50, 53, 55, 56, 59, 60, 62, 65,

67, 68, 69, 70, 73, 74, 75, 77, 78, 79,

80, 82, 84, 87, 88

Kûfe, 90

Kurban, 81, 82

Kuşeyrî, 57

L

Levh-i Mahfuz, 29

Lohusa, 39, 54

Lokman, 22

Lokman Hekim, 68

(Hz.) Lût, 22

M

Malikî mezhebi, 44

Manevî temizlik, 54, 55, 56

Mansûr, 90

Mariye, 34

Maturidî, 17, 89

Maymun, 9

Medineliler, 34

Mekke, 70

Melek, 11, 12, 13, 18, 19, 29, 35

Me'mun, 89, 90

Meshetmek, 54

Metafizik, 25

Mevlâna, 90

Mikâil, 18

Mi'râc gecesi, 36

Miskal, 41, 81, 83

Misvak, 42, 55

Mizan, 26, 27

Muaviye, 67

Muaz b. Cebel, 90

Mu'cize, 21, 22

(Hz.) Muhammed, 10, 16, 18, 20, 22, 23,

24, 26, 27, 33, 34, 35, 41, 42, 43, 49,

50, 52, 53, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67,
70, 72, 73, 74, 75, 79, 80, 84, 85, 88,
89, 90, 91, 92, 93, 94, 95

Muhammed ul-Emin, 34

Muhiddin b. Arabi, 90

(Hz.) Musa, 20, 22, 70

Muska, 92, 93

Mutasavvif(lar), 57, 58, 90

Mu'tezile, 16, 28, 29, 89

Mu'tezili(ler), 72, 89

Mübah, 86

Müekked sünnet, 81

Müjdele, 36

Müjdelemek, 73

Münezzeh, 14

Münker Nekir, 18

Müsamaha, 72, 73

Müsamahakâr, 73

Müsamahasızlık, 72

Mütevekkil, 90

N

Nâfile, 45

Nakil, 90

Nakli, 12

Namaz, 36, 37, 39, 42, 43, 50, 54, 75, 81, 92

Nas, 49

Nefis, 9, 27, 56, 58, 88

Nefsi, 58

Neshetmek, 24

Nisap, 42, 81, 83

Nizam al-Mülk, 90

Nizamiye Üniversiteleri, 90

(Hz.) Nûh, 22, 61

O

Oruç, 38, 39, 40, 43, 50, 53, 75, 83, 92

(Hz.) Osman, 21

Ö

Öfke, 66, 68

Öfkelenmek, 66, 67

Ömer b. Abd al-Aziz, 67

Özgürlük, 27, 28

P

Pehlevîce, 90

Putperestlik, 34, 95

R

Rabia al-Adaviyye, 57

Ramazan, 38, 39, 43

Rububiyyet, 58

Ruhanî meclis, 20

Ruhbaniyet, 79

Ruhiyye, 34

S

Sahabe, 20, 57, 85

Salih, 22

Selbi, 13, 17

Semavî dinler, 23

Semi', 13, 16

as-Seriyye as-Sakatî, 58

Siffîn, 72

Sırat Köprüsü, 26

Sihirbazlık, 92, 94

Sosyal adâlet, 53, 80, 82, 83, 84

Sünnet, 54, 73, 90, 92

Subutî, 13

Sûf, 57

Sûfet al-Kafa, 57

Suffi, 57

Sûfi, 57, 58

Sûr, 25

Sûre, 21

Suhreverdi al-Maktul, 58, 90

(Hz.) Süleyman, 22, 61

Süryanice, 90

Ş

Şafiiler, 72

Şefaat, 26, 88

Şahadet (kelimesi), 33, 34, 54, 72, 92

Şeriat, 22, 24

Şeyban er-Raî, 57

Şeytan, 19, 61, 70

Şia, 72

Şibli, 58

Şirk, 26, 61

(Hz.) Şit, 20

(Hz.) Şuayb, 22

T

Tamastanî, 58

Tasavvafa, 57

Tasavvuf, 57, 58, 90

Tasavvufî, 90

Tecessüs, 59

Tefecilik, 65, 67, 74, 92

Takdir, 28, 29

Tekvîn, 13, 17

Tekvîni, 15

Teşriî (dîni) irade, 15, 16, 29

Tövbe, 55, 59

Tevrat, 20

U

Umre, 50, 75

Û

Ûmmet, 55, 64

Ûmmü Gülsüm, 34

Ûzeyir, 22

V

Vacip, 14, 81, 82, 83, 84

Vahdaniyet, 13, 14

Vahdet-i Vücut, 90

Vahiy, 16, 18, 20, 22, 23, 35

Vasiyyet, 45

Velî, 12, 22, 93

Vücûd, 13, 14

Vücudu vacip olan, 15

Y

Yahya, 22

Yakub, 22

Yaratıcı, 12, 13

Yaratma, 11

Yemen, 90

Yezid I.'in oğlu Halid, 90

Yolcu, 38

Yunanca, 90

(Hz.) Yûnus, 22

(Hz.) Yusuf, 70

Z

Zat, 14, 15

Zatî, 13, 17

Zâhid, 57

Zahirî temizlik, 54, 55, 56

Zebur, 20

Zekât, 41, 42, 53, 79, 83, 92

Zekeriyya, 22

Zeynep, 34

Zeyd b. Sabit, 20

Zulkarneyn, 22

Zühd, 57, 58

Zülkifl, 22